Freê-altyd-wys

Pieter Geiregat

bron
Pieter Geiregat, *Freê-altyd-wys*. Met een illustratie van J. de Vriendt. H. Hoste, Gent 1853

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/geir001free01_01/colofon.php

© 2017 dbnl

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

t.o. 3

Voorwoord.

Eenigen tyd geleden ontvingen wy den volgenden brief:

WAERDE VRIEND,

‘By deze zend ik u een ganschen bundel papieren. Zy werden my ter hand gesteld, door een oud, braef en eerlyk werkman, die vroeger metsersknaep by myn

vader was, en die ons nog dikwyls komt bezoeken... Wy ontvangen hem ten onzent als een vriend, eene goede oude kennis, en innig blyde zyn wy, als hy met ons een brokje wil eten of een glasje drinken... Het is zulk een goede man!

De papieren, die u hierby geworden, houden gedachten in, gedenkschriften en herinneringen aen vroegere dagen. Dit is het werk van zyn zoon, en wat eene edele en grootsche ziel het was, zult gy uit zyne schriften leeren kennen.

Ik zende die papieren aen u, beste vriend, en gist gy waerom? Ik zou willen dat zy u tot leidsdraed dienden, in het schryven van een verhael: wy hebben waerlyk gebrek aen eenvoudige, treffende verhalen. Zouden die papieren geene stof bevatten, tot het vervaerdigen van zoo iets? Was uw antwoord een schoon, lief en keurig boekje, hoe zou ik my met meer en meer fierheid noemen:

Uw verknochte vriend:

H.J.M.'

Hartelyk welkom was ons die bundel papieren. Met hoeveel belangstelling hebben wy die gelezen en herle-

zen! Hoe wekten zy onze bewondering op voor dien Freê, waermede wy u, lezer, thans willen doen kennis maken... Ja, die papieren hielden ruime stof in tot het vervaerdigen van een verhael; doch geen dier verhalen, waerin overspel, verkrachtiging of ontucht de voornaemste rol spelen, zelfs geen van die, waerin geliefden in hunne liefde te leur gesteld, sterven van wanhoop, of zinneloos worden, of wat nog erger is, zich zelfmoorden.

Wy begrypen en weten wel dat zulks ook gebeurt, en wy hebben medelyden met zulke ongelukkige schepselen; doch hun gedrag is zwakheid, die men beklagen moet, geene zielssterkte die bewondering vergt.

Wat ons betreft, wy bewonderen liever dan te beklagen, en daerom waren ons die papieren zoo welkom. Zy leerden ons menschen kennen, die hunne zwakheid onderdrukten, en alle poogingen in het werk stelden, om rede op drift te doen zegepralen.

Wy hebben het verhael ingekleed, zoo als wy het noodig dachten voor de klaer- en eenvoudigheid. Wy hebben de daedzaken, zoo als zy gebeurt zyn, in den mond van onzen held gelegd; wy doen hem spreken, zoo als hy regt had het woord te voeren, iets dat men in zyne gedenkschriften niet vinden zal, waerin hy steeds op de nederigste wyze van zich zelven spreekt, als ware hy de geringste mensch der wereld geweest.

De edelste gevoelens zyn hier in het spel gebragt: mogten wy door de opwekking derzelve medewerken tot verbetering van het menschelyk hart! Vond men ons werk goed en nuttig, en mogt ieder lezer na deszelfs lezing in volle overtuiging uitroepen: - Ik ben een beter mensch geworden! - O dan waren al onze wenschen bevredigd!

DE SCHRYVER.

Freê-altyd-wys.

I.

Ik mag eeuwen oud worden als de eiken der bosschen, en toch geloof ik, dat ik nooit de woorden zou vergeten, die myne moeder tot my sprak, den dag dat ik myne eerste communie deed. Zoo versch zyn zy my nog in het geheugen geprint.

Ik kwam uit de kerk, myn vader de hand gevende, die er zoo vergenoegd uitzag, als of er hem een onver-

wacht geluk ware overgekomen. Myne moeder wachtte op den dorpel der deur van ons huisje onze terugkomst af. Hare oogen zochten gedurig tusschen de menigte kinderen, die van de kerk kwamen, meer of min ryk gekleed, en toen zy eindelyk my met vader onder die menigte kon onderscheiden, dan bloosden hare wangen van vreugde, en snelde zy eenige schreden vooruit, als wilde zy ons te gemoet ylen. Toen, met de handen uitgestoken, bleef zy stilstaen.

Die gebaerden waren welsprekender dan woorden: ik vloog haer in de armen. En zy, zy tilde my van den grond, en droeg my als 't ware in huis.

Daer drukte zy my twee warme zoenen op de wang, zette my op een stoel, en schoof my aen de tafel, waerop reeds dun gesneden boterhammen lagen. Ook de koffykan stond met warmen koffy gevuld, op onze terugkomst te wachten, om geledigd te worden.

Hiertoe was niet veel tyd van noode. Vader, moeder en ik, aten en dronken alle dry met den besten eetlust. Het was na dit sober morgen ontbyt genuttigd te hebben, dat myne moeder sprak:

‘Frederik, nu zyt gy tot de jaren gekomen, op welke men het kwaed uit het goed leert onderscheiden. Wy hopen dat gy altyd braef zult blyven, en uwe ouders gehoorzamen in alles wat goed is, en tot uw voordeel strek-

ken moet. Gelyk gy reeds bemerken kunt, doen wy alles wat maer in onze magt ligt, om u in eer en deugd treffelyk op te kweeken. Gy hebt gezien hoe uw vader en ik ons ontberingen oplegden, om u de schoone kleederen te kunnen koopen, die gy nu draegt. Wy hebben er het stukje vleesch voor gemist, dat wy gewoonelyk by onze aerdappelen aten, tot zelfs de boter van ons brood. U alleen, kind, wilden wy het gewoonelyk voedsel niet onttrekken, omdat wy het noodig dachten voor uwen groei en uwe gezondheid, maer vooral omdat wy u lief hebben, en het ons harte zeer doet, als wy u eenige pyn zouden moeten veroorzaken. Wy hadden als andere werklieden van onze soort, u kunnen laten kleeden van het geld, dat de heer pastoor by zyne vermogende en goede parochianen inzamelt, om tot zulk een menschlievend werk te gebruiken; op die wyze hadden wy ons geene ontbering moeten opleggen, maer wy kennen de wereld, kind, en wy weten dat er menschen zyn, die met de armoede spotten durven, als of het een schande ware arm te zyn, die schimpsgewyze achter onzen rug zouden gezegd hebben: daer, dat kind is uit de beurs der armen gekleed! Uw vader en ik weten zulk eene tael te verachten en ons daer boven te verheffen, maer u, Frederik, hadden zulke woorden doen blozen, u beschaemd en bedroefd gemaekt, want gy kent de menschen en de

wereld nog niet, en het was om u zulke droefheid te sparen, om uw hart op dezen merkwaerdigen dag eene ongestoorde, reine vreugde zonder bitterheid te laten genieten, dat wy alles gespaerd hebben, wat wy maer missen konden, om u op onze kosten te kunnen kleeden. En voor onze belooning, voor al wat wy voor u tot heden gedaen hebben, vragen wy maer één ding: blyf ons toch altyd beminnen; o kind, heb ons toch immer lief, want uwe liefde is de vreugd van ons leven, ons geluk!...

Meer kon myne moeder niet uitbrengen: zy drukte my weenend in hare armen, en ik voelde hare tranen in warme peerlen my op de wangen vallen. Na eenige stonden omarming reikte zy my aen myn vader over, en deze, ook diep ontroerd, prangde my aen zyn hart, hief de oogen ten hemel, en kon slechts uitroepen:

- O God, geef dat het harte van ons kind mag zuiver en rein blyven als het nu is!

Ik beefde by dit tooneel van ontroering: hoe my dit in de gedachte kwam weet ik niet, doch ik viel op de kniën tusschen vader en moeder, nam van ieder eene hand, legde die in elkaêr in de myne, en sprak toen:

- O vader, vrees niet, o moeder ween niet, ik zal altyd braef en wys zyn!

Dan staerde myne moeder met de vurigste teederheid myn vader in de oogen; hy drukte haer de hand, die ik

in de zyne gelegd had met diep gevoel, en riep uit:

- Vrouwe, wy zyn arm; doch zyn wy nu niet gelukkig?

Op dit oogenblik klonk er als eene stem in my, die tot myn geweten sprak:

- Kind, die twee wezens beminnen u meer dan het licht hunner oogen: zoo zy ooit over u blozen moeten, dan zult gy wel de grootste misdadiger zyn, die onder de zon leeft.

Doch die stem verontrustte my niet, want als er een dag in myn leven geweest is, dat ik uit het diepste myns harten een vast voornemen gemaekt heb, om altyd myne ouders te eeren en te beminnen, dan is het wel die dag.

II.

Myn vader was een metsersknaep: in zyne jeugd Napoleon als soldaet hebbende moeten dienen, waren dus zyne beste jaren om een ambacht te leeren, verloren

gegaen. Van den soldatendienst ontslagen, met half vervrozene styve voeten, die hy als eene herinnering aen den noodlottigen veldtogt van Rusland in zyne vaderstad toonen kwam, was hy gelukkiglyk nog goed om mortel te maken voor de metsers, water te putten, en diergelyken arbeid te verrigten. Moeijelyk viel het hem, om met een mortelbak geladen, eene ladder op te klimmen: en dit is immers het byzonderste als ook het gevaerlykste werk van een metsersknaep: echter wist hy dit gemis aen bekwaemheid te vergoeden, door zyne naerstigheid aen het werk, waeraen men hem gebruiken kon, door zyne beleefdheid, en vooral door zyne verduldigheid. Zoo deed hy zich van de meeste bazen beminnen, en hen belang in zyn lot stellen.

Men noemde hem Simon den goeden man.

Gy mogt hem het grootste ongelyk van de wereld aendoen, nog vervoerde hy zich tot geene gramschap. Met gepaste, eenvoudige, bedaerde woorden zou hy u overtuigd hebben, dat gy niet wel met hem handeldet: hy hadde tot het gevoel van uw hart gesproken, en gy zoudet een mensch zonder ziel moeten geweest zyn, om ten laetste uw ongelyk niet te bekennen, en zyne vergiffenis af te smeeken. U zoo ver gebragt hebbende lachte hy minzaem, reikte u vriendelyk de hand, en sprak:

Kan men zich beter wreken dan op zulk eene wys? Is dit niet de ware kunst om zyn vyand te ontwapenen, en hem tot betere inzichten te brengen?

Ach! de goede man! van vyanden maekte hy vrienden, en verpligtte hen dusdanig dat zy gedwongen waren hem te achten en te beminnen. Dikwyls vroeg men hem:

- Máer, Simon, waer haelt gy toch al die schoone woorden? al waren wy zoo hard als eene rots, gy weet ons te kneden als deeg?

En Simon antwoordde:

- Myne moeder was eene verstandige vrouw: in de zuiverheid harer eenvoudige ziele, wist zy het goede van het kwade te onderscheiden. Zy leerde my van jongs af denken en redeneren. Toen ik iets verrigten wilde, dan vroeg zy my altyd, waerom ik dat verrigten wilde, en ik moest haer telkens myne reden verklaren. Dan begon zy met al myne woorden te ontleden, en alles op te werpen, wat zy vóór of tegen myn voornemen wist in te brengen. En dit met zulk eene juistheid van opmerking, met zulk eene eenvoudige klaerheid, dat men aenstonds oordeelen kon, of het voornemen langs de schael der geregtigheid, of wel langs die der ongeregtigheid oversloeg; of het wel meer goed en voordeelig, dan wel slecht of nadeelig zyn kon. En altoos eindigde myne moeder hare opmerkingen met het spreekwoord: *verzint eer gy begint*.

Dit spreekwoord is de grondregel van myn gedrag geworden: ik verzin altyd voor aleer ik iets begin.

Zoo sprekende trachtte myn vader altyd zyn gezegde door voorbeelden te staven, als door het volgende:

- Myn metser zegde eens tegen my: Simon, wy gaen den baes verlaten; een andere baes heeft my een voorstel gedaen. Ik zalzes stuivers daegs meer winnen, en gy drie stuivers en half. Reken eens na wat verschil! Ik heb hem myn woord gegeven, op voorwaerde als gy er in toestemt om my te volgen.

- Laet ons dit eerst goed verzinnen eer wy beginnen, - was myn antwoord, als gewoonelyk. Voor hoe lang kan die baes ons werk geven?

- Ha, Simon, hy heeft een groot huis aengenomen, dat op vier maenden geheel moet opgebouwd zyn. Is het werk op dien tyd niet geheel voleindigd, dan moet hy voor elken dag, dien hy er langer aen besteed, vyftig franks schadeloosstelling betalen: zoo spreekt de voorwaerde. Het is nu reeds twee maenden...

- Gedoog, Sies, dat ik u onderbreek. Uwe woorden doen my reeds gissen, dat die baes zeer noodig een zeker getal metsers ten spoedigste opstellen moet, wil zyn werk in tyds voleindigd zyn. Daerom mag hy nu op eenige stuivers niet kniezen, wil hy die verkrygen kunnen. Maer dat werk eens voltrokken zynde, wat zal hy

dan met ons doen? Zal hy ons boven het gewoonelyk dagloon blyven betalen? zal hy ons dan zelfs nog kunnen werk geven tegen het gewoonelyk dagloon?

- Dat weet ik niet, - sprak Sies.

- Dan vervolg ik. Gy kent het gebruik, niet waer, Sies? De laetst aengekomen werklieden zendt men de eersten weg, wanneer het werk begint te ontbreken. Daer zouden wy natuerlyk van de laetst aengekomen zyn en dus gevaer loopen van de eersten, en welligt al spoedig, zonder werk te vallen... Hier, by onzen tegenwoordigen baes, zyn wy van de oudste werkers: en daer onze baes een eerlyk man is, regt in handel en wandel, kan hy ons maer van de laetsten wegzenden, wanneer er byna geen werk meer zyn zou; en wanneer er weder werk komt, moet hy ons van de eersten terugroepen. Zeg nu eens, Sies, wel overdacht, langs wat kant helt de kans voor ons over om het meeste voordeel te genieten?

Sies drukte my de hand:

- Wy blyven by onzen tegenwoordigen baes, Simon; duizendmael dankbaer voor uwe goede les.

Op dezelfde wyze als myne grootmoeder het verstand van myn vader had trachten te ontwikkelen, handelde myn vader met my. Niet zoo haest was hy van zyne bezigheden te huis gekomen, of hy begon my te ondervragen, over alles wat ik gedurende den dag verrigt had:

hy prees wat hy goedvond, en berispte my zacht over datgene, wat hy uit eene slechte neiging wist voort te spruiten. Door eenvoudige woorden, vatbaer voor myn kinderlyk begrip, deed hy my verstaen, waerom ik dit doen, en dat laten moest.

Het dagloon van een metsersknaep is zeer gering, en daermede kan men maer, als men nog altyd werk hebben zou, op de armoedigste wyze in het onderhoud van vrouw en kind voorzien. Doch myne moeder deed ook haer best om een stuiverken te winnen. Zy kon redelyk goed naeijen, en maekte hemdens, jakken en rokken voor de vrouwen uit de buert. In den zomer deed zy haer best, om eenige franken op zyde te kunnen leggen, die dan dienden om in den winter te verleven, een jaergetyde dat myn vader altyd eenige weken zonder werk viel, waerdoor hy evenwel niets van zyne goede hoop verloor; want deze bleef hem immer by, even als de moed myne moeder. Ach! hoeveel dank ben ik hun daervoor niet verschuldigd! Die gestadige eenstemmigheid van gemoedsgesteltenis die ik altyd in myne ouders bemerkte, is oorzaek dat moed en hoop als bestanddeelen van myn leven zyn geworden, en my nooit hebben verlaten: nog nimmer heb ik van het menschdom gewanhoopt!

Wist men hoe weldadig goede voorbeelden op het gemoed van een kind werken!

Myn vader achtte zich voor niets te goed. Gedurende de weken van werkstaking werd hy koopman in vodden, beenen en oud yzer. Om hierin handel te dryven is er weinig geld van noode: eenige franken is voldoende.

Vroeg in den morgen stond hy dan op, maekte zelf de koffy voor het huisgezin, wierp een zak op den rug, en doorliep zoo al de volkrykste wyken der stad, met kloeke stem roepende: *zyn er geene vodden, oud yzer of beenen te koop!* Zoo won hy toch iets, ofschoon op verre na zooveel niet, als wel zyn dagloon van metsersknaep beliep: maer zoo bestreed hy toch de armoede, en moest hy tot den rang van bedelaer niet afdalen.

Wie werkman is zal begrypen wat sterk hart men in het lyf hebben moet, om zulke middelen by de hand te kunnen nemen, ter ontsnapping aen de ellende. Velen zouden zich liever de vingeren van de hand byten, zich laten sterven van honger als zulks te doen. En inderdaed, het is wel ongelukkig, als men zulk eene harde worsteling tegen de ellende voeren moet, en het ware zeker beter zoo er middelen bestonden, die behoeden, dat de werkman tot zulk een verval komen kan. Doch in dergelyken staet van zaken: welk gedrag is het prysbaerst, het bewonderens- en lofwaerdigst?

Het gedrag van den werkman, die wanhopig zich van honger laet sterven, - of wel de handelwyze van hem,

die stout den bedelzak op den rug neemt, en zyn nood aen menschen klagen gaet, die hem helpen kunnen, - of wel het doen van den man, die maer alle middelen uitzoekt en in het werk stelt, om de bete broods te verdienen, noodig tot onderhoud zyner levenskrachten?

Den eersten zal men beklagen met de woorden: het is wel ongelukkig, dat zulks in onzen tyd voorvallen kan!

Den tweeden behoeft men meer moed toe te kennen: zyn gedrag zal prysbaerder voorkomen, omdat hy betrouwen stelt in de liefdadigheid zyner evenmenschen, omdat hy tegen een vooroordeel worstelen durft, dat de armoede als eene schande aenziet, alsof men niet arm en tevens eerlyk zyn kon; omdat hy prys aen het leven hecht! Men heeft ook het regt om in sommige gevallen een fieren bedelaer te zyn, die voor niemand ter wereld blozen moet, noch den blik ten gronde slaen, en dit zou de eerlyke en brave werkman zonder werk toch wel zyn mogen; aen iedereen zou hy vry mogen zeggen:

- Ik ben werkman, ik wil en kan werken, en vraeg niets liever dan te werken, doch nu is er nergens werk te bekomen ten ware gy my bezigheid kondet bezorgen en my iets laten verdienen. Doch dit valt u onmogelyk, zegt gy? Welnu, ondervraeg dan uw geweten, en zegt het u dat gy vermogend zyt, geld en goed bezit, en iets missen kunt om my by te staen, dan zyt gy verpligt in

naem van God en der menschheid, in naem der broederliefde en der samenleving, my in myn nood te helpen en te ondersteunen; zoo niet, heb ik werkman het regt u te laken en uw gedrag te schandvlekken.

Dit is de tael, die de bedelende brave werkman zou mogen voeren, en zeker zou het een verstokt hart moeten zyn, om aen zulke woorden weerstand te bieden, als hy zich in de mogelykheid zou bevinden, de ellende van zyn evenmensch te lenigen.

Het gedrag van den eerlyken werkman, die bedelen durft als hy zich in nood bevindt, zal niemand durven afkeuren, doch het gedrag van deze, die alles waegt en beproeft, die zich voor niets te goed kent, die tot zelfs de vuilste uitwerpselen opraept en vergaert, zal zeker de meeste achting en bewondering wegdragen.

Onder deze behoorde myn vader. Hy hadde gebedeld, ja in den gestrengsten, uitersten nood; alleen dan wanneer geen enkel middel om iets te verdienen, hem ware overgebleven.

III.

De goede man kon redelyk wel lezen, en een weinig schryven. Die kennis was hy ook aen zyne moeder verschuldigd, en gelyk deze hem die aengeleerd had, zoo leerde hy my. Zy had hem eenige boeken nagelaten, waervoor hy zulk eene groote zorg droeg, als waren het heilige reliquien. Zyne boekery bestond uit Thyl Uilenspiegel; Reinaert de Vos; Het leven van de heilige Genoveva van Braband; De heerlyke en vrolyke daden van Keizer Karel; Ourson en Valentyn, en een boekdeel gedichten van vader Cats. Reeds honderdmalen kon hy die boeken uitgelezen hebben, en telkens hy die weder herbegon scheen het met een nieuw genoegen. Het was in deze dat hy my eerst de letteren leerde kennen, en vervolgens oefende in het spellen. Hierin een weinig gevorderd, begon hy my ook te leeren schryven. Aerdig ging dit laetste in zyn werk, maer echter op eene wys, dat het my als een aengenaem tydverdryf voorkwam.

- Kom, Freêke, sprak myn vader, wy gaen letterkens maken.

En hy zette zich op de knien in het zand, dat den vloer tooide, en my nevens hem. Met den vinger trok hy dan in het zand eene A, die ik myn best deed om na te maken. Toen ik daerin geslaegd was, toonde hy my wat er aen myne letter ontbrak om goed te zyn, en zoo deed hy vervolgens met al de letteren van den A.B.C. Wanneer hy bemerkte, dat het spelen in het zand, zoo ik het noemde, my begon te vervelen, dan vaegde hy hetzelve van een deel des vloers weg, nam eene bakkerskool, en begon dan op den blooten vloer zwarte letteren te trekken. Dit was een nieuw en ander spel voor my, eene afwisseling van het eerste, en daeraen begon ik dus met nieuwen yver. Na de zwarte letteren kwam de beurt aen witte van kryt, en zoo wist myn vader my te leeren, als of het kinderspel ware, zonder moeite en geestesinspanning. Dit was ook een spaerzaem middel, want zoo bedierf ik noch papier, noch pennen, noch inkt, dat men my slechts later verbruiken liet, wanneer ik myne letteren in het zand, en met kolen en kryt redelyk goed maken kon.

Wy bewoonden in een der volkrykste wyken van de stad Gent, een klein, laeg huisje van één verdiep, dat slechts twee kamerkens bevatte. Eens, het was in het jaer 1828, toen ik den ouderdom van negen jaren telde, kwam myn vader al lachende, byna al springende, ons huisje

binnengeloopen: nog nooit had ik hem zoo vrolyk gezien.

- Wat is er nu gebeurd, riep moeder, gy hebt toch zeker buiten mynen wete geen lot in de lotery genomen, en gy komt toch met geen prys naer huis? Gy weet dat ik vyand van dat waegspel ben, de ondergang van zoo menig huisgezin!

- En indien ik nu toch éénmael die zonde bedreven had, en het lot my gunstig ware geweest? vroeg vader nieuwsgierig naer het antwoord van moeder wachtende.

- Ik zou u eerst bekyven, sprak zy, omdat gy uw geld aen een lot gewaegd heb.

- En daerna, vrouw!

- Daerna? lachte zy, daerna zou ik God bedanken omdat hy ons het lot heeft laten gunstig zyn.

Myn vader lachte insgelyks by die openhertige bekentenis van moeder, en antwoordde:

- Neen, vrouw, ik zou nooit myn geld in eene lotery wagen! er bestaet geen grooter vyand dan ik van dat waegspel, helsche bekoorder, die duizenden naer rykdommen haken doet, welke zy nooit bezitten kunnen. Gezegend moet de dag zyn, op welke men dit spel verbieden zal! Het is iets beters dan dat, vrouw! Leve onze burgemeester! Leve 't magistraet van Gent!

En dit laetste roepende, zwaeide hy zyne klak, en wierp die in de hoogte.

Zulke blyken eener bovenmatige blydschap verbaesden myne moeder meer en meer.

- Maer, man, sprak zy ongeduldig, zeg toch de rede uwer blydschap, of ik zou wel denken, dat gy u door een drinkenbroêr hebt laten verleiden, en in de eene of andere kroeg eenige dubbele bakskens geledigd hebt?

Foei, vrouw, zulke gedachte van my!.. dat de kroeghouders met kalanten als ik leven moesten, zy zouden nog niet eenmael ter maend eten mogen, dat weet gy wel... Neen vrouw, myne blydschap put hare oorzaek uit iets edels, iets schoons en grootsch! Voortaen zullen de kinderen der werklieden een kosteloos onderwys kunnen genieten; er is in den gemeente raed der stad beslist dat er kostelooze scholen zullen opgerigt worden! O de kinderen des volks moeten nu niet meer dom en onwetend blyven, hun geest en verstand gaet ontwikkeld worden! Zy zullen niet langer meer geneigd zyn, om dierlyk genot te zoeken in drank en overdaed, in wulpschheid en slempery. O wacht thans een twintig, dertigtal jaren, wanneer het onderwys zyne vruchten onder het wordend geslacht zal geschoten hebben, en uit de kinderen des volks zullen er mannen van geest opryzen, die nieuwe ontdekkingen zullen doen in kunsten en nyverheid; anderen, die het woord zullen magtig worden, en schryven voor broederliefde en menschheid, die den oorlog zul-

len verklaren aen alle vooroordeel, om regt, rede en billykheid te doen zegepralen!.. O vrouw, zie ik kan zoo niet al uitdrukken wat ik denk en gevoel, maer ik zie in de toekomst zoo groote veranderingen, te weeg gebragt door het onderrigten der volksklas; ik zie de samenleving zoo verbeteren, de menschen daerdoor zoo volmaekt worden,... dat... dat... ach! ik weet niet meer wat ik zeggen wil, maer ik zou als die prinses uit zeker kindervertelseltje, door eene tooverroede willen in een slaep van twee honderd jaren ingesluimerd worden!

- En waerom?... vroeg myne moeder.

- O, vervolgde hy in vervoering, dan zullen er geene vuige en lage driften meer het menschelyk hart kunnen overmeesteren: het onderwys, de bron van alle beschaving, zal overtuigen dat er slechts geluk voor allen in onderlinge broederliefde bestaen kan. Wie zou er nog dronkaerd kunnen zyn, als hy overtuigd is, dat de drank hem onder de dieren verlaegt, zyn ongeluk bewerken moet, hem in de oogen van andere menschen afschuwelyk en verachtelyk maekt? Wie zou er zich aen ontucht willen overleveren, zoo hy voor oogen kon houden, dat hy er zyne gezondheid door ondermynt en een vroegtydigen dood te gemoet loopt?.. Wie zou eene moord kunnen doen, zoo hy voorop kon narekenen, wat wroeging en gewetensangst deze na zich sleept?... Wie zou een

evenmensch in ellende, hulp en bystand weigeren, zoo hy nadacht, dat hy ook in nood en ellende dompelen kan, hoe ryk hy ook is, en dan ook vurig naer verzachting in zyn leed wenschen zou!.. O, het onderwys zal de menschen leeren denken, redeneeren, overtuigen!.. Wat gouden eeuw zal men dan beleven! Eenieder onderwezen in zyne maetschappelyke pligten zal het huiselyk geluk waerderen; vrede en genoegen vinden by eene brave vrouw, omgeven van een bloeijend kroost! Nergens misdaed, drift, ondeugd meer: overal regtzinnigheid, deugd, liefde, eendragt! O God! laet my inslapen tot dien tyd, laet my een enkelen dag dus de samenleving in hare volmaektheid aenschouwen, en ik zal uw naem gebenedyden!

Dus was de beteekenis dier uitboezeming van myn vader: hy wierp een helderen blik in de toekomst, een blik vol hoop, zoo als zyn hart... Het is jammer, dat ik die eenvoudige woorden in myn geheugen niet heb kunnen terugvinden, welke hy gebruikte. Hy had meer woorden van noode dan wy, met onze hoogdravende zinsneden; zyne uitdrukkingen waren ongekunsteld, want zy sproten uit zyn eenvoudig hart en gevoel, en daerom waren zy juist vol naïveteit en oorspronkelykheid, ja zelfs vol dichtervuer.

Nog nooit had ik myn vader zooveel kracht en klem

aen zyne woorden hooren geven. Ik was dan nog zoo jong, en echter herinner ik my nog zeer goed derzelver beteekenis. Ook zyne houding en gebaren staen my nog in het geheugen geprint.

Hy stond in het midden der kamer; zyne voeten raekten met moeite den grond: hy had zich uit gansch zyne hoogte opgerigt. Zoo scheen hy my een halven voet langer dan gewoonelyk. Zyne zwarte oogen schoten vuerstralen: de rimpelen waren van zyn hoog voorhoofd gedreven, dat blinkend glad en effen scheen De linker hand drukte hy op zyn hart, en zyne regter hief hy met den wysvinger uitgestoken, in de hoogte. Het scheen, als of hy tot begeestering vervoerd, met zyne gedachten boven de aerde zweefde.

Doch myne moeder, die hem in zyne idealen werelden maer moeijelyk volgen kon, rukte er hem medoogenloos uit.

- Ja, sprak zy schertsend, en als gy nu voor twee honderd jaren ten minste gaet inslapen, wat zal er gedurende dien tyd van uwe vrouwe en uw kind geworden?

By het hooren dier woorden schoot myn vader als uit eenen diepen droom: de begeestering was weg: hy bevond zich op onze aerde terug.

- Vrouwe, sprak hy als weemoedig, waerom laet gy my toch geen oogenblik aen myn zelve over: ik was daer zoo gelukkig in myne gedachten!

Myne moeder gevoelde haer ongelyk en zweeg: myn vader zag in hare oogen, dat zy spyt over hare woorden gevoelde; daerom nam hy haer vriendelyk by de hand, en hernam:

- Vrouw, wordt ge niet gewaar, dat onze eigene belangen, voor een groot deel in myne blydschap opwegen? Ons Freêke zal nu kunnen naer school gaen, een goed onderwys ontvangen, en mogelyks nog een geleerd man worden!

- Ik zal naer school gaen als de ryke kinderen, vader? riep ik uit, - O, ik dank u: wat zyt ge toch braef, vader! En ik begon te dansen, te zingen, en in de handen te klappen. De rede myner kinderlyke vreugd moest hieruit voortvloeijen, dat myn vader my dikwyls onderhield, over al de schoone dingen, die men op eene school onderwyst.

- Ik kan u wat leeren lezen, schryven en een weinig cyferen, kind, sprak hy somtyds, ja, volgens myn eenvoudig verstand leeren redeneeren, doch daermede is het al. Ik zou uw geest met meerdere kennissen willen verrykt zien: zoo als met de geschiedenis van ons land, met de zeden en gebruiken onzer voorouders, dan nog met al het merkwaerdige, dat er op de wereld te bewonderen is, en wat er in vreemde landen bestaet... O, het is toch zoo schoon, als men over alles redeneren kan, als

men alles begrypt en uitleggen kan, wat men hoort, ziet en gevoelt!.. Er zyn scholen waer men dat alles leert, doch om op die scholen te gaen, moet men geld hebben, om den meester te kunnen betalen, en wy bezitten geen! Maer laet ons hopen: de tyd zal komen op welke een werkmanskind ook een goed onderwys zal genieten kunnen. Eerlang zullen de magtigen der aerde hiervan de noodzakelykheid moeten inzien.- Door zulke gesprekken had myn vader van myne vroegste kindschheid af, in my den zucht doen geboren worden, naer geleerdheid en kennis, en hiervan was myne blydschap, by het vernemen, dat ik nu ook ter school mogt gaen, een natuerlyk gevolg.

IV.

Zoohaest de stadsscholen ingerigt waren, spaerde myn vader noch tyd noch moeite om er my als leerling te doen aennemen: weldra viel my dit geluk te beurt.

De stadsscholen van Gent mogen in hun slach onder de beste scholen des lands gerekend worden. Groot is reeds het getal van werkmans kinderen, die in deze

scholen hun onderwys ontvangen hebben, en zich door eigene verdiensten wisten te verheffen tot plaetsen van eer, roem en aenzien. -Ontegensprekelyk bewys van wat een goed onderwys op het volk vermag!

Het scheen dat ik goed en vlug leerde, want de onderwyzers waren van my hoogst te vrede. Ook ging er geen enkel jaer voorby, of op de prysdeeling behaelde ik schoone pryzen, boeken, die zoo wel myn vader als aen my, als zoo vele schatten dierbaer waren, want hy ook vond er stof in, om meerdere kennissen op te zamelen, en den tyd aengenaem door te brengen. Bovendien de gedachte: dit schoon boek is het onwederlegbaer bewys dat myn zoon gedurende een geheel jaer braef, vlytig en leerzaem is geweest: het is een loon door verdienste aengeworven! Wie goede vader is, weet hoe dierbaer zulke gedachten aen een vaderhart zyn!

Ik was veertien jaren oud, toen ik als een der beste, bekwaemste en vlytigste leerlingen te boek stond: op de prysdeeling werd er my een zilveren eermetael om den hals gehangen, en de burgemeester der stad, die de prysdeeling voorzat, kustte my op beide de wangen. Diep aengedaen groette ik de aenwezige heeren. Toen ik my omwendde, om my terug naer myne plaets te begeven, zag ik van verre onder de menigte volk myn vader staen. Hy weende, de goede man, hy weende van vreugd en

zaligheid! Twee metsers zyner kennissen ondersteunden hem: zy schenen ook zoo vergenoegd, die menschen, zy waren fier over hunne taek, fier omdat zy den vader van den *primus* mogten bystaen!

Myn vader was zoo bleek, beefde zoo van ontroering, dat die hulp hem noodzakelyk was, wilde hy zich kunnen regt houden. Toen ik hem zoo diep aengedaen zag, kon ik ook niet langer myne tranen bedwingen: zy vloeiden als beken langs myne wangen. Ach! nooit heb ik zoeter tranen gestort, want myn hart overtuigde my, dat ik myn vader een gelukkigen dag in zyn leven had bezorgd, en hy my zegende, en den bystand Gods vuriger dan ooit inriep voor myn welzyn en geluk!

Ik moest de plegtigheid der prysdeeling sluiten met de uitgalming eener dankrede. My was die onderscheiding ten deele gevallen, omdat men my de beste uitspraek toekende. De dankrede moest veel indruk gemaekt hebben, want nauwelyks was het laetste woord my ontvallen, of een langdurig gejuich en dikwyls herhaeld handgeklap steeg door de gansche zael op. Verscheidene heeren van het Magistraet der stad, kwamen my zelfs de hand drukken. Zooveel eer, my, jongeling van veertien jaren aengedaen, bedwelmde my: ik wist byna niet meer waer ik stond. Eene gedachte echter bleef my gestadig te midden dit alles in den geest. Waer mag myn vader zyn?

Ik wendde my om en zocht hem met het oog. Eensklaps bemerkte ik hem: hy lag achterover gevallen, in de armen der twee metsers, die fier op hun vriend als zy waren, hem voor niets ter wereld in zulk eene gelegenheid hadden verlaten. Die laetste hulde my bewezen, had de bron myner dagen te zeer het hart geschokt: hy, die tegen Russen en Pruisen gevochten had, die onverschrokken voor kanonnen en obitsers had gestaen, zonder een enkel oogenblik den moed te voelen wankelen, kon de aendoening eener te groote blydschap niet overwinnen, en was in bezwyming gevallen! Toen ik hem echter naderde was hy die te boven gekomen, en putte hy verdere kracht en gemoedssterkte in my aen zyn hart te drukken en te omhelzen.

Die prysdeeling greep plaets op het Stadhuis.

Nauwelyks waren wy deszelfs trappen afgedaeld en bevonden wy ons op de straet, of eenige onzer naeste geburen, omringden en overlaedden ons met gelukwenschen. Hiermede niet vergenoegd, deden zy een rytuig nabykomen, en daerin moesten ik, myn vader en de twee metsers plaets nemen. Wy aerzelden en wilden weigeren, doch de geburen bleven aenhouden, zeggende: alles is betaeld, bekommert u met niets! Ten zelfden tyde namen zy ons by den arm, en duwden ons met zacht geweld in het rytuig.

Die goede geburen! zy hadden door de gansche buert eene ronde gedaen, en aldus geld ingezameld, om myn zegeprael luisterlyk te kunnen vieren! Ik geloofde onder de beheersching van een droom te zyn: het was de eerste mael myns levens dat een rytuig my voerde!

Byna uitzinnig van verwondering staerde myn vader in het ronde, toen wy onze nederige wooning naderden: vlaggen en wimpels versierden de gansche buert. Voor onze deur verhief er zich eene eerepoort van al groene sperrentakjes vervaerdigd. In het bovendeel was er een dicht geplaetst:

De zoon eens metsersknaep won 't zilvren eermetael;
Wy vieren luisterlyk zyn schoonen zegeprael.
Ziet hoe door gansch de buert er vlag en wimpels zweven,
En juicht met ons: Vivat! lang mag de primus leven!

Toen myn vader, door het venster des rytuigs dit alles bemerkt had, drukte hy my, sidderend van aendoening de hand, en sprak:

Ziet gy wel, myn zoon, als men braef is, en iedereen tracht dienst te bewyzen, voor zooveel men vermag; dan wordt men van de meeste menschen toch geacht en bemind... Wie had ooit durven denken, dat wy zoo hoog in de achting onzer geburen stonden, om zooveel belang en deelneming in ons geluk te stellen?.. O God! ik dank

u uit den grond myns harten, omdat ik, uwe leering trachtende te volgen, in alle menschen heb kunnen een broeder zien! - Na het uitspreken dier woorden hield het rytuig juist voor onze deur stil; myn vader sprong er eerst uit, en ik volgde hem... Myne moeder was reeds van myn zegeprael onderrigt; vader had iemand vooruit gezonden, om haer het nieuws te melden, en haer op myne komst voor te bereiden; anders vreesde hy, dat by myn zicht zy ook in onmagt zoude vallen, en hy wilde haer die te plotselinge ontroering, dikwyls schadelyk aen de gezondheid, sparen.

Sprakeloos prangde de goede vrouw my in de armen, en deed haer best om eene beweging te kunnen doen, ten einde hare bevende lippen op myn voorhoofd te drukken. Dit was alles wat de eerste oogenblikken van aendoening haer toelieten: zy kon geen voet van de plaets verzetten, waer zy stond: zy scheen er als aen vastgenageld!

Doch de gebuervrouwen lieten haer niet lang in dien toestand. Zy namen haer by de hand, schaerden zich in een kring, en begonnen zoo rond te draeijen, en zingende omhoog te springen. Kunnende of niet, myne moeder moest mede de beenen opheffen. De meeste dier vrouwen droegen klompen: men kan denken wat gerucht die houten klompen op den vloer maekten!...

Zoo zyn de vrouwen uit de volksklas: vrolyk van aerd. De minste aerdigheid, het onnoozelste spel doet hun alle lyden, alle ontbering vergeten, en laet hen, al ware het slechts voor eenige oogenblikken, genoegen en vreugde smaken. Zulk een plotselingen overgang van droefheid tot vreugd is een liere- of vedelman, die hunne speeltuigen laten ronken, of wel een aep, die kunsten verrigt, of wel een pailjas, die poetsen maekt, in staet te bewerken.

Na die wat luidruchtige vreugdeuitstorting, bragt men den eerewyn op; die bestond uit eene steenen kan, gevuld met lekker gentsch bier... Dit alles werd uit de algemeene beurs betaeld. Die vaderlandsche drank verkwikte ons goed, en onderhield de vrolyke luim. Wat werd er door die eenvoudige menschen niet al verteld! Wat luchtpaleizen niet gebouwd! Zy waenden my reeds ten top van eer en fortuin! De eenen riepen uit: hy zal nog generael, minister worden! de anderen: advokaet, lid der kamers! miljoenaris! sommigen: bisschop, kardinael! ik weet niet meer wat al!..

Zoo werd het avond zonder wy er aen dachten.

Toen begon maer het luisterlykste gedeelte van het feest aen te vangen. De gansche gebuerte werd verlicht: honderde kaerskens stonden voor de vensters der huizen te branden: sommige wooningen vierden zelfs met lichtjes

in gekleurde glazen!.. De eerepoort, die voor onze deur stond, werd vol gehangen met papieren lantarens van verschillende kleuren, waerdoor insgelyks het licht eener kaers scheen. Wanneer zoo de gansche gebuerte als in een vuergloed stond, kwamen er muziekanten voor onze deur eene *serenade* geven. Honderde stemmen riepen: Vivat de primus!

- Vrouw, - sprak myn vader tot myne moeder, wier boezem op dit oogenblik golfde van moederlyken hoogmoed, van trotschheid over haren zoon, - vrouw, dat nu het ongeluk ons kome bezoeken, de ellende ons overvalle, wy zullen het regt niet hebben ooit te klagen; wy zyn toch één dag volop gelukkig geweest! De herinnering aen dit enkel uer alleen, zal altyd vergenoegen om ons den noodigen moed in te storten, waermede men allen tegenspoed tart en doorworstelt.

- Ach! zouden wy wel zooveel eer verdienen! Het is teveel! - antwoordde myne moeder, op een stoel neêrzygende, en de hand aen het hart houdende, als wilde zy daerdoor deszelfs kloppingen stillen.

Ik liet myne ouders volop aen hun geluk over: ik hadde het als eene misdaed aenzien, zoo er op dien dag my een enkel woord ontsnapt ware, dat iets bitters in den zoeten kelk van hemelzaligheid hadde kunnen mengen, welke het hun thans gegeven was, in volle teugen

te mogen ledigen. Slechts eenige dagen later, toen alle spoor van feest en viering verdwenen was, en de gelukwenschers en toekomstvoorspellers ons huisje niet meer kwamen bestormen; toen ik myne medailje geene vyftig malen per dag meer moest te voorschyn halen, om die van hand tot hand te laten overgaen, wegen, pryzen en bezichtigen, toen vroeg ik myn vader om eens een ernstig onderhoud met my aen te gaen.

- Ik ben blyde, Freê, sprak hy, dat gy my die vraeg toestuert: ik was van zin u zelf die te doen, maer ik dorst nog niet.

- Gy waert bevreesd al myne luchtkasteelen te doen in puin storten, niet waer, vader? hernam ik.

Hy antwoordde niet, doch dacht zeker, dat ik den nagel had op den kop geslagen.

- Vader, ving ik aen, myn onderwys op de lagere school is geëindigd; ik ben thans veertien jaren oud, gezond, kloek en sterk van leden. Ik bezit thans geleerdheid genoeg, om een goed en kundig werkman te worden. Daerby, met nu voort myn zelve te oefenen, met boeken te lezen, en nu en dan wat te schryven, dat my nuttig en leerzaem schynt, zal ik nog altyd myn voorraed van kennissen verryken. Wat wilt gy nu dat ik aenvangen ga?

- Doen wy als gewoonelyk, was myns vaders ant-

woord, laet ons op alles eens goed nadenken, en daer te samen eens ernstig over redeneeren. - Waren wy ryk, ik zou maer aenstonds zeggen: studeer voort, kind; gy kunt advokaet, geneesheer, geleerde worden, al waertoe gy neiging gevoelt: wy zullen u middelen genoeg nalaten, om eer aen uwen stand te doen; geleerd zyn, als men rykdom bezit, is alles wat men noodig heeft, om roem en aenzien te verwerven; doch arm als wy zyn, zou ik het haest eene uitzinnigheid noemen, om een advokaet, of iets dergelyks, dat lange jaren studie vereischt, van u te willen maken. Advokaten, geneesheeren, en halve geleerden zyn er heden maer te veel. Er is tegenwoordig byna geen enkel burger, die *iets* bezit, of hy wil niet dat zyn zoon een handwerk leere, om zyn brood te verdienen. Neen, kan hy er noch advokaet, noch geneesheer van maken, dan moet hy toch een bureelschryver, een pennelekker worden. Daerdoor is het zoo ver gekomen, dat men op den dag van heden met geleerdheid zonder fortuin, maer zeer zelden, slechts by uitzondering, zich een treffelyk bestaen verschaffen kan. Ten minste verloopen er toch lange jaren, voor aleer men tot iets komt. Denkt gy zoo ook niet, myn zoon?

Ik knikte bevestigend met het hoofd.

- Ons in de onmogelykheid bevindende, u nog lange

jaren te onderhouden, zonder gy ons eenige winst inbrengt, zal het wel 't best handelen zyn, u een goed ambacht te laten leeren. Op die wyze zult gy al spoedig iets winnen; en wat meer is, een kundig werkman, die ten vollen zyn ambacht kent, en wat geleerdheid bezit, kan, zoo het lot hem gunstig zy, baes worden, of meesterknecht, of iets dergelyks, en op die wyze ook eerlyk zyn brood verdienen, en vrouw en kinderen treffelyk onderhouden. Met zyne geleerdheid zal het hem gemakkelyker vallen, zich te doen gelden en onderscheiden onder werklieden, dan wel onder bureelschryvers; en overigens, het kan toch zeker nooit schande zyn, te leven van den arbeid zyner handen?

- Ik ben van uw gevoelen, vader, was myn antwoord, en myn besluit is reeds onveranderlyk genomen: ik zal een werkman worden!

- En tot welk bedryf gevoelt gy het meest lust, Freê?

- Tot het mekaniekmaken, vader. Als ik soms myne blikken in eene fabriek sla, en daer al die werktuigen in beweging zie: raderen en wielkens die draeijen; wippen, die op en neêr gaen; doom, die schuifelend vliegt; water dat kookt; vuer, dat gloeit; dan zou ik my het hoofd in twee kunnen breken, om te begrypen hoe en waerom dat alles zoo in zyn werk gaet. O wees verzekerd, vader, ik zal een kundig werkman worden; met

hart en geest zal ik my op myn bedryf toeleggen: ik zal geene rust genieten, voor aleer met de samenstelling, het gebruik en nut van alles bekend te zyn. Eens myn bedryf magtig, zal ik zelf er my op toeleggen om stelsels te verbeteren; ja, om zelf uitvinder, schepper te worden! In een ambacht ook kan men toonen, dat men een man van geest is; kan men zich verdienstelyk maken aen het vaderland, en nuttig zyn aen de samenleving!

- Wel gesproken, Freê! riep myn vader uit, innig verheugd my op den schouder kloppende, blyf by uw voornemen, en gy zult het u nimmer beklagen!

Niet verre van ons huisje, langs den overkant der straet, stond er een groot gebouw, de wooning van Mynheer Van der Hoeve. Deze was hoofdbestierder van een groot gesticht ter vervaerdiging van mekanieken.

Reeds des anderendags, na ik het vast besloten had, het mekaniekmaken te leeren, leidde myn vader my by bovengenoemden heer, hem verzoekende, om my in het gesticht, waervan hy hoofdbestierder was, als leerjongen aen te nemen.

- Is het niet die jongeling, vroeg mynheer Van der Hoeve, die de medailje op eene der stadsscholen behaelde, en voor welke de gebuerte gevierd heeft?

- Ja, mynheer, - antwoordde myn vader, terwyl zyne wangen zich van genoegen kleurden, - en wy be-

danken u voor het aendeel, dat gy daeraen genomen hebt... Uwe wooning was de schoonste van al verlicht, zegden de buren, voor al de vensters stonden er lichtjes in gekleurde glazen te branden...

- O eene kleinigheid! - onderbrak mynheer Van der Hoeve, ik was verheugd over de gelegenheid: myn twaelfjarig dochtertje schiep er zulk vermaek in; zy ziet zoo gaerne eene verlichting.

Van toon veranderende, voegde hy er by:

- Uw zoon neem ik als leerjongen aen, en liever hem dan anderen, omdat hy lezen, schryven en cyferen kan. Zulke jongens doen altyd meer voortgang in het ambacht op twee jaren, dan anderen, die noch A, noch B kennen, op zes: dit ondervinden wy dagelyks.

V.

Ik was werkman!

Met moed en vertrouwen begaf ik my dagelyks van in den vroegen morgen naer myn werk... Zuiver en schoon gewasschen ging ik er telkens heen, en kwam er van terug, met aengezicht en handen zoo zwart, als een neger van het zwartste ras.

Op die zwartheid was ik hoovaerdig. De brave menschen, dacht ik, zullen daeraen zien, dat ik geen ledigganger ben, maer een ambacht leere, om myn brood te verdienen, en myne ouders niet lang ten laste te zyn.

Weldra ondervond ik hoeveel kennissen er my nog ontbraken, om een handig en kundig werktuigmaker te worden. Praktisch zou ik mekanieken hebben leeren maken, met veel te doen en te zien doen, zoo als men door het dikwyls te lezen, een stuk verzen leert uit het hoofd opzeggen; doch ik wilde by de praktiek ook de theorie magtig worden: ik wilde zelf de mekanieken, die ik maekte, kunnen teekenen, er de werking en kracht leeren van berekenen. Ik kon er niet toe besluiten, my enkel als werktuig te laten gebruiken, om een ander werktuig voort te brengen. Gezamentlyk met myne handen en lichaemskracht moest ook myn geest werkzaem zyn.

De zondag is een rustdag voor de werklieden: dan was ik vry.

Na myne godsdienstige pligten te hebben gekweten, kon ik over de andere uren van den dag beschikken. - Waertoe gebruikte ik die?

In Gent, waer de regering der stad blyken geeft harer bezorgdheid voor de werkende klassen, bestaet er ook eene nyverheidsschool. Kostelooze lessen worden er gegeven

door kundige professors in natuer-, schei-, werktuig-, reken- en teekenkunde. Slechts iets is te bejammeren. Voor het grootste getal lessen gebruikt men de fransche tael, en weinige onzer werklieden zyn die volkomen magtig; zy dolen en vergissen zich in dien sleep van kunsttermen, byna allen van griekschen en latynschen oorsprong, en zeer moeijelyk, zelfs voor een geboren franschman, om er mede in innige kennis te komen. Evenwel is er ook een leergang in de vlaemsche tael, en ofschoon zoo uitgebreid en zoo ontwikkeld niet, als de fransche, kan men er toch altyd nut uit trekken.

Tot gemak der werklieden, worden de lessen van werktuig- en teekenkunde, des zondags morgens gegeven. Ik volgde die met aenhoudendheid.

Des maendags werkte men in ons gesticht maer drykwaert: het is de maendag, dat de vlaemsche lessen in natuer-, schei-, werktuig- en meetkunde gegeven worden: ik had nog al den tyd, om die ook by te woonen.

Zoo zamelde ik de theorische kennissen op, in betrekking met myn ambacht.

By het volgen dier lessen, welke my zoo nuttig schenen, voor al wie zich in geweten op ambachten en kunsten toeleggen wil, vroeg ik dikwyls myn zelve: waerom er zoo weinige werklieden die bywoonen? En ik moest my antwoorden: dat dit slechts daeruit voort-

vloeit, omdat vele werklieden hunne eigene belangen nog niet begrypen; dat er nog vele anderen zyn, die niets van eenige geleerdheid bezitten, en deze zich nog te zeer aen drank, ontucht, ledigheid, en andere ondeugden en driften verslaven.

Op de wyze, zooals ik myn werk verstond en er my op toelegde, deed ik rassen voortgang: achttien jaren oud zynde, was ik reeds een der eerste werkgasten van het gesticht. Dit verbaesde de by vuer en yzer grysgeworden ouderlingen des ambachts, en verwekte hier en daer afgunst by jongere.

- Wat is hy gelukkig, zegden die laetsten, hem is zulk een vlug begrip, zulk een ligte geest geschonken, dat hy slechts de oogen op iets behoeft te slaen, en hy begrypt al hoe hy het maken, en waervoor het dienen moet. - En wy!... ach! wy zyn met een plompen geest geboren en zullen met een plompen geest sterven!... Het is zoo ons lot; wat kunnen wy er aen doen?

Zoo hoorende redeneeren was ik wel gedwongen te antwoorden. Ik voelde in my als eene behoefte, eene noodzakelykheid, om anderen in te lichten over alles wat tot hun goed en welzyn strekken kon. Ik hadde als een dier oude profeten willen zyn, die de menigte door het woord overtuigen en beheerschen konden; en ik twyfel er niet aen, of ik zou veel goeds hebben gesticht.

Ik hadde pligten voorgeschreven, misbruiken gelaekt, alles tot eene edele strekking en nuttig doel ingerigt.

Doch ik kon slechts doen, wat myne zwakke krachten en myn nederigen toestand my toelieten.

Tot deze, die dachten, dat de eene mensch met meer vermogen ter verstands- en geestesontwikkeling dan de andere geboren wordt, en zich zoo zyn welslagen en uitmunten in wat hy voortbrengt en onderneemt, verklaren, sprak ik: - Zegt eens, vrienden, hebt gy wel gedaen wat ik gedaen heb? - Zyt gy naer school geweest? - Hebt gy er u op toegelegd om goed te leeren? - Van den stond af, dat gy op het ambacht gekomen zyt, hebt gy als ik getracht, alles wat er mede in betrekking staet, tot in zyne kleinste byzonder- en byhoorigheden te bestudeeren?

Op die vragen moest men antwoorden:

Zy, die in hunne kindsphe jaren, door onwetende ouders bedorven waren:

- Ach, neen! op school verwaerloosden wy de lessen, en staken dikwyls de pluim... Onze ouders lieten ons doen wat wy wilden en trokken het zich weinig aen, of wy leerden of niet.

Zy, die door de ledigheid beheerscht werden.

- Hier in het werkhuis doen wy wat wy kunnen, om het werk af te maken, waertoe wy bekwaem zyn,

en dat ons geleerd is. Wy kunnen het hoofd met geene studie breken: wy hebben het al lastig genoeg. Zouden wy dan nooit eenige rust mogen genieten?

De dronkaerds vroegen u op hunne beurt:

- Hebben wy den tyd om zoo alles te bestudeeren? - Wanneer zouden wy dan een pintje bier drinken en ons vermaken?

Zy, die een vrouwenblik verleiden kon, wierpen op:

- Als gy studeeren moet, zeg dan maer: adieu liefde!

En zoo bragt elk, volgens de driften en neigingen, waeraen hy onderhevig was, eene verschooning in.

- Wel, indien het zoo is, merkte ik dan op, hebt gy het regt niet de Voorzienigheid te beschuldigen, u min verstand dan sommige andere menschen te hebben geschonken, want gy moet zelve bekennen, dat de opvoeding uwer jeugd gebrekkig is geweest; of wel, dat gy u door driften en hartstogten laet beheerschen, die de ontwikkeling van uw verstand tegenwerken. Gelooft my, eene goede rigting kan alle verstanden tot bekwaemheid, kunde en kennis opvoeren: zyt gy dom en onverstandig, wyt het dus aen de slechte rigting, die anderen, of in deele gy zelve, aen uw hart en geest gegeven hebt.

Die woorden deden velen nadenken, en bragten eenigen tot inkeer. Altyd toch bewerkten zy eenig goed.

Er waren er die zegden:

- Voor ons is het te laet beklaegd: wy zyn te oud geworden, om nog op kennis en geleerdheid te kunnen denken: maer wy zullen waken op onze kinderen. Wy voorzien wel dat in de toekomst, een mensch zonder geleerdheid, maer goed zal zyn om beenen te zoeken en assche te rapen.

Konden de ouderlingen slechts zoo spreken, er waren ook jongelingen, die de waerheid myner woorden begrepen, de driften, aen welke zy verslaefd waren met krachtdadigen wil beteugelden, en zich als ik er met yver op toelegden, om ook de theorie op de praktiek te leeren toepassen, en door meerdere studie en geestesinspanning kundiger werklieden te worden.

Hoeveel hartelyke handdrukken van dankbaerheid heb ik later van hen niet ontvangen, omdat ik moedig genoeg geweest was, om hun laekbaer gedrag te berispen, en hen uit den weg des verderfs te rukken, die naer armoede en ellende leidde.

Onder de oudste werklieden was er een, die eene byzondere genegenheid voor my had opgevat: hy noemde my nooit anders dan Freê-altyd-wys, bynaem, onder welke ik weldra alom bekend stond. Er kon geen mensch in het werkhuis komen, of hy maekte hem een uitbundigen lof van myn gedrag en myn werk. Hy had als

een zekeren eerbied voor my; hy wilde in my iets meer dan een werkman, een gewoon mensch zien, en zegde dat er in myn verstand iets bovennatuerlyks lag; ook wilde hy iedereen in de gedachte doen deelen, die hy van my had opgevat.

Het was een man, eenvoudig van zeden, echt goed van inborst, zacht van karakter. Ik beminde hem wederkeerig, ofschoon ik hem gedurig berispte, dat hy my bedierf, door my te veel te pryzen. Hy was echtgenoot eener brave, vlugge en naerstige vrouw, en daerby vader van zes lieve en frissche kinderen. Zyn huisgezin was zyn geluk en troost: zyne grootste vreugd. Nooit was hy, zelfs des zondags niet, in kroegen te vinden, maer wel op de eene of de andere wandeling, met twee of drie kinderen by zich, in wier spel hy deelde, als ware hy zelf nog kind geweest. Op zyn vrolyk gelaet stond het te lezen, dat hy zich te vrede in zyn lot achtte.

Het gebeurde eens dat hy niet werken kwam: dit verontrustte my. Des anderendags, de derde dag, even zoo. Myne onrust vermeerderde. Ik wilde niet langer aen dezelve ter prooi blyven; des avonds na het eindigen van het werk, begaf ik my naer zyne wooning.

De goede echtgenoot en vader lag ziek te bed: hy leed aen eene hevige koorts. Ik liep tot hem, en staerde hem

medelydend aen. Treurig sloeg hy de oogen op my, en stil hoorde ik hem stamelen:

- Frêe-altyd-wys!

Zyne vrouw weende: de kinderen zagen er bleek en als verhongerd uit.

- Wat gaet er hier om? dacht ik.

Aenstonds veropenbaerde zich de waerheid in myn geest.

- Die man, zegde ik in myn zelven, moet werken voor eene vrouw en zes kinderen. Het is zyne zuinige en eenvoudige levenswyze te danken, dat hy in hun onderhoud voorzien kan: doch onmogelyk kan hy van zyn dagloon geld sparen, om in voorkomend geval van ziekte of tegenspoed zich te behelpen.

- Vrouw, sprak ik, uwe kinderen lyden honger: ik zie het, uwe geldmiddelen zyn uitgeput; waerom maektet gy my uw nood niet kenbaer? Het is de pligt van den besten vriend uws echtgenoots, om zyn huisgezin by te staen.

- Ach, Freê-altyd-wys! snikte zy, de schaemte wederhield my: wy hebben nog nooit iemands hulp noodig gehad.

- Als men eerlyk en braef is, vrouw, hernam ik, mag men niet beschaemd zyn, om zyn nood aen goede en brave menschen te klagen: zulke schaemte zou de

dood van uw man en kinderen kunnen ten gevolge hebben; en dan zou men die schaemte meer dan schuldige bloo- en zwakheid, ja lafheid mogen noemen: zy zou u als een worm van verwyting eeuwig aen het geweten knagen. Een vriend is verpligt zyn vriend te helpen, anders is het geen vriend. Men vernedert zich nooit met eene eerlyke armoede te bekennen: door die bekentenis herinnert men zyn evenmensch, dat het zyn pligt is, die zooveel mogelyk te helpen lenigen.

Na die woorden tastte ik in myne zakken, en haelde er al het geld uit, dat ik op my droeg: nagenoeg twee franken. Ik duwde het in de hand der vrouw van myn ouden vriend, zeggende:

- Daer, vrouw, dit is geene aelmoes die vernedert; ik ben in myn hart overtuigd, dat uw man voor my hetzelfde doen zou, wat myn pligt my nu voorschryft, indien ik in zyne plaets, en hy in de myne ware. Zend een geneesheer halen, verzorg myn vriend wel, en laet de kinderen geen honger lyden: ik sta borg voor de schulden die gy maken kunt, en morgen ziet gy my terug.

Ik ging nogmaels by het bed van den zieke, en trachtte hem de hand te drukken; zyne oogen zochten de myne, dankbaerheid straelde er nu in door: hy had alles verstaen. Met eene stem, die hy zooveel het zyne krachten

toelieten, trachtte klem by te zetten, sprak hy:

- Ik dank u, Freê-altyd-wys.

Die woorden vielen als zoetheid in myn hart: volgens my was myn vriend my geen dank verschuldigd: ik volbragt slechts myn pligt, doch de ons bewezene dankbaerheid en erkentenis wekken zulke aengename gewaerwordingen in ons binnenste op, dat hy, die dezelve eens in volle zuiverheid gesmaekt heeft, geene gelegenheid zal laten voorbygaen, ter vernieuwing van zulke genietingen.

Niet zoo haest had ik de wooning van den braven huisvader verlaten, of ik werd treurig, en in gedachten verdiept, zette ik mymerend myn weg voort.

- Het is toch wel ongelukkig, dacht ik, als men werkman is, dat men by het minste ongeval u overkomende, de hulp der liefdadigheid moet inroepen, om u by te staen. Redeneer zoo wysgeerig als gy kunt, men zou toch altyd liever vreemde hulp ontbeeren, en zich met eigene middelen willen voorthelpen. - Het valt toch altyd pynelyk, naerstig en braef te zyn, en uw bestaen te zien afhangen, van giften en aelmoesen: het vermindert in zekere mate, de gedachte uwer eigene menschelyke waerde. Zeker zou eenieder toch verkiezen, weldaden aen anderen te kunnen toestaen, dan weldaden te moeten ontvangen. Het is toch altyd aengenamer,

dankbaerheid en erkentenis in te oogsten, dan er zelve verschuldigd te zyn. In het laetste geval is men een schuldenaer, van wie men het regt heeft wederdienst te eischen, daer men anders door dienstbewys zonder verschuldiging, er de waerde dubbel door verhoogd. Zoo redenerende, vroeg ik myn zelve: of er geen middel bestond, om de werklieden, ten minste in geval van ziekte, eene hulp te verzekeren, die zy konden inroepen als een regt, zonder die te moeten afsmeeken van de liefdadigheid?

- Ik zal er eens met vader over spreken, gaf ik my ten antwoord, welligt vinden wy te samen een hulpmiddel voor de kwael.

VI.

Des anderendags morgens vóór het gewoon uer, bevond ik my reeds op myne plaets in het werkhuis. Niet zoo haest waren er al de werklieden vereenigd, of ik nam het woord, en sprak hen in dezer voege aen:

- Myne goede vrienden, is het u bekend, dat onze brave gezel Nikol, dien gy den bynaem hebt gegeven van *hartje-teêr*, ziek, ja zeer ziek te bed ligt? Gy weet

dat hy voor het onderhoud eener vrouw en zes nog jonge kinderen te zorgen heeft. Nu hy ziek is en niets wint, zal het u niet verwonderen, dat de nood zoo spoedig in zyn huis is gedrongen. Zyne vrouw en kinderen moeten honger en gebrek lyden, zoo zy niet spoedig geholpen worden. Raedpleegt eens uw hart: wy hebben allen wezens die ons dierbaer zyn, het zy ouders, broeders en zusters, vrouw en kinderen: de ellende kan ons ook overkomen: hoe vurig zouden wy dan ook niet verlangen om bygestaen te worden? Ik spreek enkel tot uw goed hart, tot uw gevoel: ik schryf niemand geene wet voor, doch zou het niet waer zyn, wat onze voorouders als spreekwoord aennamen: wy zyn op de wereld geplaetst om elkander voort te helpen? - Zegt eens, vrienden, wat moeten wy doen? Onze brave gezel laten naer het gasthuis dragen, en zyne vrouw en kinderen in ellende laten kwynen en dwingen te bedelen?

Myne woorden bragten het gewenscht uitwerksel voort: nog sprak ik toen reeds alle handen in de zakken voelden, en alle stemmen riepen, als in éene versmolten: eene omhaling voor Nikol-hartje-teêr, den braven vader, den goeden echtgenoot! Freê-altyd-wys maekt zich meer en meer zyn bynaem waerd! Toe, Freê, doe de ronde!

Ik liet het my geene tweemael gezeggen: ik nam myne

klak in de hand, en ging rond om ieders vrywillige gift in te zamelen. Ik gaf het voorbeeld en wierp het eerste geldstuk in. De ingezamelde som overtrof aller verwachting: zy was voldoende om den zieke en zyn huisgezin, gedurende twee weken aen de ellende te ontrukken.

- Vrienden, sprak ik, na het eindigen der inzameling, ware het niet allerwenschelykst, zoo wy eene waerborg hadden, dat wy ook, indien eene ziekte ons het werken onmogelyk maekt, op eene zekere hulp mogten rekenen? En ware het niet schoon, zoo wy deze hulp als een regt mogten inroepen, en slechts aen ons eigen zelven verschuldigd waren?

- Ach! konden wy dat! hoorde ik zeggen, de zwaerste steen ware van ons hart geligt!

- Freê-altyd-wys weet een reddingsmiddel, anders zou hy de kwael niet durven aentoonen, riep er een luid op, toe, groot verstand, laet ons het plan hooren dat ons redden moet, en wy verheffen u in den derden hemel!

- Niet zoo spoedig, myne goede makkers, hernam ik, wy moeten aen het werk, ons uer is daer geslagen: maer, zondag, dan zyn wy vry en hebben wy den tyd, om eens alles rypelyk te overwegen. Ook moet ik my nog met eenige onzer oudste en ondervindingrykste gezellen, over de zaek onderhouden: hun raed en inlich-

tingen zyn my noodzakelyk. Dus de zaek tot zondag uitgesteld; het uer en de plaets der byeenkomst zal u later worden bekend gemaekt. En nu, aen het werk!

- Veroorloof my nog eerst eene enkele aenmerking, riep eene andere stem, wy hebben daer allen, volgens ons krank vermogen, iets gegeven, om onzen ongelukkigen gezel Nikol-hartje-teêr, ter hulp te komen. Indien wy iemand by onzen hoofdbestierder afvaerdigden, om ook zyne gift te verzoeken: een welzegger, by voorbeeld, die de tong goed draeijen kan, om hem de woorden zoo zoetjes weg op te disschen?

- Goed gedacht! riep de menigte, bravo, *Sies-de-woordenvitter;* ditmael vit hy goed! Freê-altyd-wys zal zich daermede belasten!

Ik nam ook die taek op my, en nu heerschte er op een oogenblik door het gansche gesticht de grootste werkzaemheid.

Uit het hierboven gemelde zal men zeker hebben kunnen opmaken, dat byna iedere werkman van het gesticht, een bynaem droeg. Dit was by ons als elders ingevoerd door een oud gebruik, nog in alle werkhuizen en fabrieken in zwang. Zoo hadden wy nog by ons: *Jan, vriend van 't nat; Klaes de zeerwerker; Bruno de Meisjesplager; Jaek de gazette; Lieven de knorrepot;* elk zoo bygenaemd volgens eene hoedanigheid, die men

hem toekende. Onder deze waren er eeretitels en spotnamen, doch beide bragten iets goed voort.

Wie een eeretitel bezat, trachtte zich deze meer en meer waerdig te maken, en wie een spotnaem droeg, deed zyn best om hem niet lang te verdienen.

Zoo was *Klaes-de-zeerwerker*, dus bygenaemd, omdat hy een rap en vlug werkgast was, zoo trots op zyn naem, dat hy byna van zyn werk niet dorst opzien, uit vreeze van aen zyn titel geene eer te doen.

Zoo had *Jaek-de-gazette,* dus bygenaemd, omdat hy alle dagen het voorgevallen nieuws wist te verhalen, niet slapen willen gaen, zonder zyn dagblad te hebben gelezen, om des anderendags morgens het laetste nieuws te kunnen mededeelen.

Ik zelf en myn oude vriend *Nikol-hartje-teêr*, deden ons best om op te hoogte van onzen titel te blyven.

Daerentegen maekte *Sies-de-woordenvitter* sedert hy dien naem droeg, op ieders gezegde zooveel dwaze opmerkingen niet meer als voortyds; *Jan, vriend van 't nat*, gaf zich zooveel aen den drank niet meer over; *Bruno-de-meisjesplager*, liet de meisjes wat meer in rust; en *Lieven de knorrepot*, trok by het minste woord geen leelyk gezicht meer.

Des middags, toen het klokje luidde, dat ons vyfkwaertuers toestond, om het middagmael en een weinig

rust te nemen, begaf ik my eerst, vóór ik naer huis trok, naer de wooning van mynheer Van der Hoeve, onzen hoofdbestierder.

Eene meid opende my de deur, en ik vroeg om mynheer een woordeke te mogen spreken.

Mynheer was afwezig, en afwezig voor acht dagen.

Het spyt my grootelyks, meisje, sprak ik, ik kwam voor eene dringende zaek.

En ik zuchtte diep.

Ik wilde my juist verwyderen, toen er eene zaeldeur openging, en de dochter van mynheer Van der Hoeve voorkwam, die myne woorden gehoord hebbende, vroeg of zy de zaek weten mogt en er niets aen doen kon?

Mejuffer Van der Hoeve was twee jaren jonger dan ik: zy bloeide slechts in haer achttienden zomer, en echter boezemde reeds haer persoon eerbied en ontzag in, aen al wie haer naderde. Niemand hadde het gewaegd, haer vrymoedig in het aengezicht te staren: een enkel harer blikken hadde zulke stoutheid gestraft, door u beschaemd het oog te doen nederslaen. Daerby was zy rank van gestalte, hare trekken waren edel en schoon van uitdrukking, en eene zekere fier- en waerdigheid straelde door in hare houding, gebaerden en spraek... Zy bezat alles wat eene koningin zou verlangen, om te gebieden, te beheerschen en bewondering op te wekken.

In de tegenwoordigheid eens mans, gevoelde ik my nooit verlegen, noch onthutst: ik dacht my altyd zyns gelyken, doch voor mejuffer Van der Hoeve geplaetst, was ik gansch bedwelmd: ik besefte myne minderheid, en geloofde myne hulde verschuldigd te zyn aen het schoonste werk, dat de hand Gods de aerde vergund heeft: eene volmaekte vrouw.

Ik groette met eene eerbiedige, zoo beleefde buiging als het my mogelyk scheen, verontschuldigde my op de wyze, waerop ik my aen haer vertoonde, met vuile werkkleederen aen het lyf, zwart van aengezicht en handen; daerna liet ik haer in weinige woorden myn verzoek kennen.

- Het spyt my, was haer antwoord, dat myn vader afwezig is: zeker zou hy een zyner brave werklieden in dergelyke omstandigheid ter hulp komen...

Ik zag op hare trekken, dat zy aerzelde, en er een stryd in haer binnenste plaets greep, of zy op eigen gezag eenige hulp toestaen zou, of wel de terugkomst van haer vader daertoe afwachten: dit stortte my moed en hoop in.

Ik begon te spreken van armoede, lyden en ontbering, van Christelyke liefde en broederpligt, van het loon Gods: ik sprak lang, met gevoel en waerheid: ik geloof dat ik waerlyk welsprekend was. Sprekende sloeg ik myne

oogen ten gronde, doch toen ik eindigde, wierp ik een blik op myne lieve aenhoordster. Zy weende; dikke tranen vielen van onder hare schoone wimpers!

Dit ziende, werd ik ontsteld.

- Ach, mejuffer, riep ik uit, die tranen zal ik my nooit vergeven, verontschuldig my; myn voornemen was niet u eenige droefheid te veroorzaken.

Laet my weenen, sprak zy, die tranen doen my goed; doch gy, brave en eerlyke werkman, edele ziel, zult gy my wel myne eerste koele woorden vergeven! Ik zonde u haest weg zonder hulp en troost voor een ongelukkigen, ik, die alles in overvloed bezit. Slechts uwe woorden hebben my myn pligt herinnerd, en my de waerheid leeren kennen: gy hebt my gansch ontroerd! Ach, ik moet wel schuldig en hatelyk in uwe oogen schynen! Doch daer, om myn misstap te herstellen, zie, zyn twintig franken voor het ongelukkig huisgezin, en zoo die eerste hulp niet toereikend is, kom my nogmaels spreken.

Twintig franken! uitdrukken hoe blyde ik was, toen ik die in myne klak hoorde rollen, ware my onmogelyk: ik geloof dat ik van vreugde omhoog sprong.

- Over uw gedrag zou ik nooit een oordeel hebben durven stryken: uwe eerste woorden konden u ingegeven zyn, door billyke redenen. Dank, duizendmael

dank, mejuffer, was myn antwoord, de zegen van een gansch huisgezin zal u eeuwig vergezellen!

Na nog eene diepe groetenis was ik hiermede de deur uit. Te huis gekomen, verhaelde ik gansch myn wedervaren aen myn vader, en samen maekten wy de volgende opmerking.

Het woord vermag veel, zeer veel op het gemoed van den mensch. Ieder hart heeft zyne gevoelige snaren, en wanneer men die weet aen te raken, kan men hieruit altyd voordeel trekken, om goede hoedanigheden te doen gedyen. Mejuffer Van der Hoeve had in den grond het hart zeer goed; zy moest slechts overtuigd, bewogen, ontroerd worden, om de ingeving van het goede te volgen. En zoo is het 't geval met de meeste menschen. En myn vader en ik trokken hier de gevolgtrekking uit, dat hoe meer menschen het woord zullen magtig worden, de kunst bezitten, om te doen gevoelen en te overtuigen, hoe nauwer de samenleving zich zal ineensluiten, hoe meer men elkaêr zal leeren kennen, schatten en waerdeeren, en daerdoor het algemeen welzyn bevorderen. En wy dachten, dat een goed en geregeld onderwys, op vaste gronden onder al de klassen des volks verspreid, hiertoe het meeste bybrengen kan.

Des avonds, na het eindigen van het werk, spoedde ik my naer de wooning van Nikol-hartje-teêr; de man

leed nog altyd aen de koorts, doch zoo hevig niet meer. Ik wierp het ingezamelde geld op de tafel. Toen Nikol al die geldstukken hoorde rammelen, deed hy eene beweging, als wilde hy uit zyn bed springen: de vrouw viel haest in onmagt van blydschap, en de kinderen dansten, als of er een rykdom in huis was!

Ik bleef niet lang in de wooning; ik was niet bestand tegen al die dankbetuigingen, welke als op my regenden. De kinderen, de vrouw, zy hingen my allen aen het lyf, besproeiden my met tranen, kusten myne kleederen, myne handen: te midden dit alles verloor ik byna het hoofd. Ik rukte my met geweld los, wenschte Niko! eene spoedige herstelling en vlood weg.

VII.

Des anderendags sprak ik met eenige der oudste en verstandigste werklieden, over de middelen waerop ik gedacht had, om eene hulp te vinden, die wy, in geval van ziekte of onbekwaemheid van werken, als een regt konden eischen. Zy keurden myn gedacht en voornemen volkomen goed, en waren verwonderd over deszelfs eenvoudigheid: zy konden niet begrypen, hoe het

mogelyk was, dat zy zelve daer nog niet hadden aen gedacht.

De grootste moeijelykheid was nu, eene zael te vinden waer wy ons konden vereenigen. Herbergen waren er genoeg, die niets zoo zeer verlangden, dan ons eene zael daertoe te mogen afstaen, doch ik wilde de gelegenheid tot eene drinkparty vermyden: ik wist by ondervinding, dat onder de werklieden, by glas en kan vereenigd, velen al spoedig de matigheid vergeten, en de bekende woorden bewaerheden: wie het gevaer zoekt, zal er in vergaen.

Ik wilde het gevaer vermyden, en daertoe dacht ik of er geene mogelykheid zou geweest zyn, om onze vergadering in een der ledige magazynen van het gesticht te houden.

Hiertoe had ik eene toestemming noodig: de hoofdbestierder was afwezig, doch ik dacht, dat de toestemming van den onder-bestierder daertoe wel voldoende was, daer het eene zaek gold, die niemand in iets kon schadelyk zyn, maer wel integendeel, ons, werklieden, veel voordeel aenbrengen moest.

De onder-bestierder hechtte zyne volle goedkeuring aen myne voornemens, en zegde dat ik in zynen naem, de sleutelen naer het huis van mynheer Van der Hoeve mogt afhalen, en hy alle verantwoordelykheid op zich nam.

De vergadering werd vastgesteld op den Zondag namiddag om dry ure. Des Zondags morgens begaf ik my naer het huis van den hoofdbestierder: ik vroeg er de sleutelen. Ik had my schoon gewasschen, geschoren en myn beste kleeding aengetrokken.

De dienstmaegd leidde my in eene voorzael.

Die zael was rykelyk, doch vooral met smaek versierd.

Ik voelde altyd in my eene neiging, eene aentrekking naer het sierlyke en kunstschoone, en wanneer ik soms myne blikken op zoo iets verzadigen mogt, dan bragt ik altyd aengename stonden door: zoete streelingen vervulden myn binnenste, en ik ademde als in eene volmaektere wereld.

Zulke gewaerwordingen kwamen my in die zael over. Een schoon schilderstuk boeide er vooral myne aendacht. Het verbeeldde: *de bekoring*.

Eene jeugdige schoone maegd stond tusschen den geest des goeds en den geest des kwaeds. Deze spreidde voor haer oog goud, juweelen, kostbaerheid en rykdom, alle wereldsche ydelheden ten toon; gene wees op den hemel, gezichteinder eener eenzame baen, vol distels en doornen. Op het indrukwekkend gelaet der maegd, spiegelde zich den hevigen stryd af, tusschen goed en kwaed, die in geest en hart gevoerd werd.

De aenschouwing van dat lief tafereel, een juweeltje

der kunst, joeg my als een zwerm van gedachten in het brein. Zeker blaekte in my al het vuer der poëzie, dat den kunstenaer moest bezield hebben, welke er bestaen en leven aen geschonken had. Ik stond daer in myn zelven verdiept, alles vergetende wat er zich rondom my bevond, en slechts oogen hebbende om te bewonderen, en een hart om te gevoelen.

Ik weet het niet, maer lang zeker stond ik daer reeds, toen eene stem my uit myn zoeten droom wekte.

- Mynheer! sprak men achter my.

Ik verschrikte en wendde my plotselings om.

Daer zag ik voor my mejuffer Van der Hoeve staen!

- Vergeef my, mejuffer, stamelde ik verlegen, het is geen mynheer.... ik ben het....

Ik zweeg, want ik wist waerlyk niet, wat ik gevoegelyk antwoorden moest. Doch zy liet my niet lang in eene verlegene houding, en sprak half schertsend:

- Ik heb daer myn vermaek gehad in u dat schilderstukje te zien bekyken. Hoe vestigde er zich uw blik op! Ge moet een liefhebber van schoone schilderyen zyn... Doen uwe oogen niet zeer, van zoo lang gestadig iets te aenstaren?

Door my dus lachend en gemeenzaem aen te spreken, was ik al spoedig van myne verlegenheid hersteld, en antwoordde insgelyks op half lachenden toon:

- O neen, mejuffer, want ik bewonderde met de oogen myner ziel.

Die enkele woorden schenen hare scherts te hebben verdreven, want zy werd eensklaps ernstig en hernam:

- Vergeef my, mynheer....

- Mejuffer, onderbrak ik, ik ben maer een werkman, en myn naem is Freê.

- Freê-altyd-wys, niet waer? De onder-bestierder heeft my uw eertitel bekend gemaekt. Vergeef my weder myne eerst gesprokene woorden, gelyk gy dit reeds eene eerste mael hebt moeten doen. Ik dacht niet dat ik het woord toestuerde aen een man, die aen een goed hart een verheven geest paert. Gy bewonderdet met de oogen uwer ziel, gevoelt gy dan wat het kunstschoone is!

- Als het kunstschoone bestaet in natuer en waerheid naby te komen, dan ja, mejuffer, geloof ik er een gevoel van te bezitten, want zie, dat schilderstuk daer heeft my gansch ontroerd: het deed my denken aen aerdsch, vergankelyk geluk, en aen hemelsche, eeuwige zaligheid; aen listen en lagen, aen de bekoring, waertegen schoonheid en maegdelyke zuiverheid gedurig moet stryd voeren. Die maegd daer is schoon als de ontlokene roos, zuiver als de blanke lelie, wat gaet zy doen? Zal zy de moed hebben, om door distels en doornen den geest des goeds te volgen, langs den weg, die ten hemel leidt? Zy

aerzelt: zy werpt een zydelingschen blik op goud en edele gesteenten: zy is bekoord. O God! bescherm haer, sta haer by!... Hoe velen zyn er dus niet gevallen!

- Gy verwondert my, Freê-altyd-wys, sprak mejuffer Van der Hoeve, gy zyt geboren om dichter en redenaer, of wel om een kunstenaer te worden, maer niet om een werkman te blyven.

- Zulks is myne gedachte niet, mejuffer. In vroegeren tyd hadde ik misschien met myne geleerdheid alleen, my een weg kunnen banen, omdat dan het onderwys in de lagere klassen nog niet was doordrongen, doch nu het onderwys meer verspreid is, en het getal geleerde menschen dagelyks aengroeit, zyn er onder deze, die zich gedwongen gevoelen werkman te worden, omdat het getal broodwinningen, die de geleerdheid verschaffen kan, beperkt is, en hoe grooter getal er zich deze willen aenmatigen, hoe geringer door de mededinging de winst wordt, dermate dat men thans mannen van wetenschap vindt, die min geld winnen dan een handig werkman. Er zal eens een tyd komen, dat alle menschen zullen geleerd zyn: zoo dan eens allen met hunne geleerdheid een bestaen wilden vinden, wie zou er dan het land bebouwen, brood bakken, kleederen maken? -

- Gy hebt eene rede voor alles, merkte zy op, zoo ver dacht ik niet.

- Nu, mejuffer, dael ik uit myn Hemel van poëzy op de aerde terug, en ik verzoek u de sleutelen van het magazyn, waerin wy onze vergadering mogen houden.

- Ja, sprak zy, my de sleutelen toereikende, ik wilde u zelf die ter hand stellen, om u geluk te wenschen over de heerlyke gedachte, die gy daer hebt opgevat. De onder-bestierder heeft my gansch uw plan uitgelegd. Ga zoo voort, Freê-altyd-wys, en men zal by uw schoonen naem, nog dien van de voorzienigheid der werklieden voegen.

Nooit heb ik my inwendig meer gevleid gevoeld, dan by het hooren dier lofspraek. Waerom onze zwakke natuer niet bekennen? Welligt sproot zulks voort, omdat zy zulke schoone lippen ontvallen was.

Ik nam de sleutelen uit de fraeije hand, die zy my toereikte, groette eerbiedig, en verliet het hart vol aengename gewaerwordingen het huis van den hoofdbestierder.

Des namiddags waren al de werklieden van het gesticht ten getalle van meer dan honderd, op gestelde uer en plaets vereenigd. Er werd een bureel samengesteld. De oudste der werklieden nam het voorzitterschap waer, twee anderen het kommissarisschap, en ik werd geheimschryver.

Het bureel nam plaets aen eene tafel, en de werk-

lieden schaerden zich in eene ronde. De voorzitter klonk met eene bel, en eensklaps volgde daerop de grootste stilte.

Toen beklom ik op verzoek een stoel, en voerde het woord, als volgt:

Waerde gezellen,

Het doel, waerom wy deze vergadering beroepen hebben, is om te beraedslagen over middelen, die ons zouden toelaten, wanneer ziekte of eenige onbekwaemheid van te werken ons treft, eenen onderstand te vinden, dien wy allen zouden kunnen inroepen als een regt. Wanneer thans iemand van ons ziek valt, dan is hy en zyn huisgezin gedwongen, de liefdadigheid van goede menschen af te smeeken: gelukkig mag hy zich achten, wanneer die hem niet ontbreekt; want by ongeluk is de eerste deugd van alle ryken nog de liefdadigheid niet, en klopt men meer dan eens, aen een doovenmans deur: dus dat er onder ons zeker wel zyn, die reeds weten, wat gebrek en honger lyden is. Om hierin te voorzien, en ons in het vervolg tegen zulke ongevallen te behoeden, hebben wy, na rype overweging en beraedslaging met de oudste en ervarendste onzer gezellen, het volgende plan beraemd, dat wy de eer hebben u voor te stellen.

Hier ontwikkelde ik de gansche samenstelling eener maetschappy van onderlingen bystand, waervan elk lid,

vermits een wekelykschen inleg van eenige centiemen, in geval van ziekte of onbekwaamheid van werken, regt op een bepaelden onderstand heeft, en ik eindigde met de volgende woorden:

Gezellen, het is de vereeniging, de onderlinge bystand, die ons vooruit helpen moet; dit begrepen onze voorvaderen, en daerom hadden zy die schoone instellingen ingerigt, welke zy ambachten en neeringen noemden. Zy wisten die door wetten te doen beschermen en eerbiedigen, en door het voorstaen der belangen van al de leden, duerzaemheid by te zetten. Die vereenigingen van ambachten en neeringen bragten veel by, tot nadere kennismaking, waeruit meerdere broederliefde voortsproot, tot het voortplanten van vaderlandsche zeden, en het beminnen van vaderland en moedertael. - Zy hielden veel goeds in, maer ik wil het gaerne bekennen en de waerheid hulde doen, zy hadden ook hun kwaed: zy waren wat te willekeurig ingerigt, en beperkten te veel de individuële vryheid; dit werd de oorzaek hunner vernietiging; doch, gezellen, is dit eene rede, om wy het goede dier instellingen te versmaden? - Onze vereeniging in maetschappy van onderlingen bystand, zooals ik die heb voorgedragen, is iets van het goede, dat de neeringen inhielden: ander goed kunnen wy er nog uit overnemen, maer later, op tyd en stond. Dus, gezellen,

stemt gy toe in het inrigten onzer maetschappy? Eenige centimen in de week is voor ieder eene kleinigheid, die wy op het eene of het andere sparen kunnen: deze op zyne kleederen, gene op zyn verteergeld, en wie zou voor zulk eene kleinigheid, zyn huisgezin tegen de ellende niet willen verzekerd zien?

Hier hield ik op van spreken, en stapte van den stoel: de voorzitter verving er my op, en riep tot de vergadering:

- Gezellen, onze Freê-altyd-wys is te zedig; hy wil ons en anderen een deel toeëigenen van de eer, die hem alleen toekomt: hy alleen vormde de gedachte en het ontwerp der maetschappy van onderlingen bystand: aen hem alleen de eer! - Ik moet het niet vragen, ik zag het aen de aendacht, die gy zyne woorden verleendet, aen de teekenen van goedkeuring die gy gaeft; gy allen stemt toe in de inrigting onzer maetschappy: ik stel voor bedankingen te stemmen aen hem die de hoop, de trotsch, de voorzienigheid, de redder zyner lydende broeders in den arbeid is: aen Freê-altyd-wys!...

- Bravo! bravo! riepen honderde stemmen te gelyk! Leve Freê-altyd-wys! Vivat!

En op een oogwenk was ik als van myne plaets gerukt, en voelde ik my op de schouderen van twee herkulen torschen. Men droeg my in zegeprael rond, men

klapte met de handen, men juichte en tierde. Grooter kon de geestdrift niet zyn, waermede ik bejegend werd.

Het zweet der vermoeijenis barstte my uit, toen men my los liet: blyde was ik, wanneer ik my aen die huldebewyzen onttrekken kon, maer inniger toch nog blyder, omdat myn vurigste wensch, met den besten uitslag bekroond werd. Al de werklieden, ten getalle van honderd-dertig, lieten zich inschryven als leden der maetschappy! Zy was ingerigt, en kon wekelyks over eene redelyke som beschikken!

Eenige dagen later hadden wy het genoegen Nikolhartje-teêr zyn werk te zien hernemen. Hy betuigde dat het vooruitzicht van zyn huisgezin voor ellende bevryd te zyn, de helft zyne genezing had bespoedigd. De geneesheer en alles betaeld, bleven er hem nog eenige franken van het geld onzer omhaling over: deze mogt hy niet behouden, zegde hy, zy behoorden hem niet toe; en hy vroeg my om regtvaerdig te handelen, wat hy met dat geld doen moest?

Ik gaf aen de gezellen de nauwgezetheid van onzen vriend te kennen, en wy beslisten dat hy het geld storten zou in de algemeene kas onzer maetschappy. Onnoodig hier te zeggen, dat de man zich verhaestte om ook als lid ingeschreven te worden, want hy had nu ondervonden, van welk nut een verzekerden bystand kon zyn. -

Ik had ook het genoegen, onzen hoofd-bestierder by zyne weder te huis komst, onze vereeniging in dergelyke maetschappy te hooren pryzen, en er zelfs zyne ondersteuning aen te beloven.

VIII.

Eenigen tyd, nadat de hierboven beschrevene byeenkomst had plaets gegrepen, ontbood mynheer Van der Hoeve my eens ten zynen huize.

Ik begaf er my henen: altyd opende dezelfde meid my de deur. Niet zoo haest had zy my binnen gelaten, of zy lachte my toe, als of zy my reeds goede kennis droeg:

- Ha, wel gekomen, Freê-altyd-wys? Ha! nu weet ik, waerom gy zoo fier zyt, en ik zoo weinige woorden uit uwen mond krygen kan, als gy hier komt. Ik dacht dat ik eene leelyke meid was voor mynheer; doch neen, er is eene andere rede, mynheer heeft gewigtiger zaken in het hoofd, als met eene arme meid te kouten; mynheer speelt advokaet! En dat hy zich voortreffelyk uit den slag trekt is zeker; wat kan mynheer goed pleiten!

- Arme meisje! zy had misschien wel rede, om my

over myne koelheid te verwyten; doch het was myne schuld niet; verre lag het van myn karakter om met meisjes te jokken en te kouten. Ik was twintig jaren oud geworden, en echter bestond er in myn hart nog niet het kleinste plaetsje, waer een gevoel als liefde had ingeslopen. Zy had juist geraden. Ja, gewigtiger zaken speelden my in het hoofd, zaken die de gansche samenleving, de gansche menschheid betroffen, groote en gewigtige vraegstukken, als de opbeuring en de ontvoogding der volksklassen, waermede de grootste geesten des tyds zich gewaerdigen onledig te houden.

Ik vroeg of mynheer Van der Hoeve niet sprekelyk was, doch de meid liet my zoo spoedig niet los.

- Een oogenblikje hernam zy, ha, Freê-altyd-wys wist gy wat ik weet: gy zoudet nog wel een beetje fierder zyn. Wist gy wat schoone handekens u hebben toegejuichd? lieve, poezelige handjes, die in zyden handschoentjes zaten: ja, juffer Maria zelve riep uit: bravo! bravo! dat is klaer, eenvoudig en verstandig gesproken!

- Hoe, vroeg ik verwonderd, was mejuffer Maria daer tegenwoordig, toen wy onze maetschappy van onderlingen bystand inrigtten?

- Ja, zeker, voer zy voort, gy moet daerom uwe oogen zoo wyd niet opentrekken, als of gy my verslinden gingt. Wy stonden beide te luisteren langs buiten het ma-

gazyn, op eene plaets waer wy het zoo wel konden hooren als binnen: niemand heeft ons bemerkt, en juffer Maria....

Hier zweeg zy plotselings.

- Vervolgens? vroeg ik.

- Ach God, zuchtte zy nu, wat heb ik weder gedaen! juffer Maria had my verboden er een woordje, aen wien ook, van te gewagen: ik beloofde het haer vast, en....

- En nu moet gy bekennen, lachte ik, dat eene vrouwentong zich somtyds moeijelyk bedwingen kan.

- Ach, spreek er toch geen woord van! bad zy.

- Dat geheim berust in een graf, sprak ik.

Hier mede scheen zy voldaen, en geleidde my in de voorzael, alwaer mynheer Van der Hoeve my weldra spreken kwam.

- Freê-altyd-wys, zoo begon hy, de onder-bestierder heeft my verklaerd, dat hy u den kundigsten en verstandigsten werkman van het gansche gesticht gelooft; ja, dat hy u zelfs eene gloeijende verbeelding en vindingryken geest toekent: mag ik uwe kunde op proef stellen?

- Ik ben aen uwe bevelen, mynheer, was myn antwoord, en ofschoon ik den hoogen lof niet verdien, welken de onderbestierder my toezwaeit, zal ik alles aenwenwenden wat myn zwak vermogen my toelaet, om u dienstig te zyn.

- Nog eenige maenden, vervolgde hy, en myne eenige en beminde dochter Maria, heeft den ouderdom van negentien jaren bereikt. Ik wil haer geboortedag vieren met een luisterlyk en prachtig avondfeest. Ik zou myne salons voor die gelegenheid verlangen te herscheppen in een prachtigen wintertuin. Ik zou ze willen in een paleis tooveren, als uit de duizend en eenen nacht. Konden wy iets oorspronkelyks, iets nieuws, iets ongemeens en zonderlings uitdenken! Zoudet gy, by voorbeeld, geen mekaniek kunnen vervaerdigen, om kunstfonteinen te doen spruiten? Kom, volg my in de salons, waer het feest gegeven wordt: ik zal u op de plaets zelve myn gedacht nader ontwikkelen.

Peinzend volgde ik mynheer Van der Hoeve; hy leidde my in verscheidene ruime kostelyk versierde zalen.

- O, riep ik uit, toen ik dezelve in oogenschouw genomen had, ja, het ware heerlyk, overschoon, hier in die ruime zalen, bloemen uit al de werelddeelen te vereenigen, die hunne balsemende geuren in eene warme lucht zouden rondzenden, bloemen met glinsterende kleuren, aenlokende van natuerpracht, om schoonheid en liefelykheid dingende, met de reinste en schoonste maegden! En dan, tusschen bloemen en gewassen, glinsterende stralen water, die zouden omhoog schieten als schichten van zonnelicht, en nederdruppelen in een regen

van parelen, helderglimmend als diamant. En dit alles beschenen door duizende lichten, en verhonderdvoudigd in spiegelen aen alle wanden geplaetst, die nieuwe zalen zouden vertoonen, zich in het oneindige verliezende! O, mynheer, ja, ik gevoel my begeesterd: ik zal iets voortbrengen, dat op het feest aller blikken tot zich trekken moet.

- Gy geeft daer waerlyk eene beschryving, als of gy reeds dergelyke avondfeesten had bygewoond.

- Mynheer, was myn antwoord, die beschryving is enkel het werk myner verbeelding, doch ik ben verzekerd, dat deze my alles prachtiger en luisterlyker voorstelt, dan de wezenlykheid wel zyn kan. Ach, die laetste heeft my reeds menigmael te leurgesteld! Ik had my een olifant verbeeld als een groot, reusachtig dier, met eene dikke, blinkende huid, een zwierigen tromp, tanden van schoon wit ivoir. Onlangs mogt ik een olifant aenschouwen: hy was de helft kleiner dan ik wel een olifant dacht; de huid was grauw en vuil; de snuit slingerde voor het hoofd, rimpelig en slordig.... Zoo ontgoochelde my ook het zicht van een walvisch. O, was alles maer zoo als het myne verbeelding my voorstelt!

- Uwe gloeijende woorden, de geestdrift, waermede gy die uitbrengt, hernam mynheer Van der Hoeve, overtuigen my, dat ik in u een vast vertrouwen stellen mag,

en gy een meesterstuk voortbrengen zult; zoo zynde, mogt gy op eene treffelyke belooning aenspraek maken.

Hoe zonderling toch! Een wensch, dien ik reeds langen tyd koesterde, werd thans verwezenlykt, als ik er het minste aen dacht. Ja, reeds lang was het myne begeerte, eens myn vernuft te mogen scherpen, om een soort van werktuig voort te brengen, dat wel tot niets nuttigs strekken kon, maer bewondering wekken moest, door de kunst der samenstelling en werking; eene fantazy, die goeden smaek aen vindingrykheid paerde. Op eigene rekening kon ik zulks niet aengaen, daertoe ontbraken my en geld en tyd: oordeel over myne vreugde, thans ik dit beproeven mogt op rekening van mynheer Van der Hoeve, zonder er myn dagloon schade door leed; integendeel; in geval van welslagen, zou er my boven dit nog eene belooning worden toegekend. Ik vergeleek myne blydschap aen die van een mensch, welke in eene gevangenis zuchtende, zonder hoop op vryheid, eensklaps de deuren van zyn gevang ziet opengaen, om die slechts achter zich te hooren sluiten. Was ook myn geest niet geboeid geworden, en mogt hy nu niet eens volop de vryheid genieten?

Met den yver van een kunstenaer, die hoopt een meesterstuk voort te brengen, ving ik myn werk aen; het duerde niet lang, of myn ontwerpsplan stond op het papier. Ik

onderwierp het aen de goedkeuring van den hoofdbestierder. Hy moest er meer dan vergenoegd over zyn, want hy vroeg naer zyne dochter, en reeds vóór deze tot hem genaderd was, riep hy haer toe:

- O Maria, wy zyn gered! Uw feest zal alles in schoonheid en aentrekkelykheid overtreffen, wat er tot hier toe, in de stad is te zien geweest! Het zal opgang maken, de nieuwsbladeren zullen er van gewagen, door het gansche land zal er van gesproken worden. Al den lof, al die eer, zullen wy verschuldigd zyn, aen dien kundigen werkman... neen... aen dien *artist*.

En als hadde hy zich nog missproken, in zyne opgewondenheid voegde hy er by:

- Hy is nog meer, het is een waer *genie!*

Op al deze ronkende woorden haers vaders, antwoordde juffer Maria, met hare zachte, innemende stemme:

- Zoo dit het werk van Frêe-altyd-wys is, dan baert het my in geenen deele verwondering; niets verbaest my meer in hem. Ik heb hem reeds meer dan langs eene zyde leeren schatten, vader, en ik wil u eens verhalen.....

- Mejuffer, bad ik glimlachend, myne eigenliefde is thans genoeg gevleid geworden: spaer het overig tot voor een andermael: men zegt dat te veel specery de spys bederven kan.

- Vader, hernam zy, gy hoort het? Ik zou geen enkel

onzer heerkens met gele handschoenen, tegen hem durven laten om geest wedyveren.

- Sust! deed de vader, nam juffer Maria onder den arm, en zegde my dat ik reeds van des anderendags de hand mogt aen het werk slaen en myn model uitvoeren.

Vier gansche maenden werkte ik van vroeg in den morgen tot laet in den avond: ik mogt my van de andere werklieden des gestichts doen helpen, voor zooveel ik zulks noodig dacht; ook schilders, behangers, hoveniers, allen moesten onder myne bevelen staen, en toen ik hierop eene bemerking inbragt, dan legde mynheer Van der Hoeve my het stilzwygen op, met de woorden:

- Ik weet wat ik doe en in wien ik vertrouwen stel.

Eindelyk was myn werk voltooid · het prykte daer in die prachtige en ruime zalen! Met kloppenden boezem wachtte ik het uer van het feest af, om met eigene oogen te zien, of het wel aen myne verwachting beantwoorden en opgang maken zou. Van voor een klein venstertje, dat ik had weten achter palmboomen en andere hooge gewassen te verbergen, kon ik vry myne blikken door de zalen wyden, zonder door iemand te kunnen opgemerkt worden. Om deel aen het feest te mogen nemen, hieraen dacht ik zelfs niet. Myne tegenwoordigheid te midden die lieden der grootc wereld, hadde ongetwyfeld opspraek gebaerd, aengedruischt tegen alle gebruik en gewoonte.

Want wat was ik toch? een kundig werkman misschien, doch niets meer. Ook, wat zou ik daer hebben verrigt? Beschaemd ronddwalen, zonder iemand te kennen, zonder iemand te durven aenspreken, niet wetende wat ik er zou doen en laten mogen. De manieren der groote wereld waren my gansch vreemd.

Vóór het feest aenvangt, zal ik nu eerst eene beschryving van myn werk geven.

Het was een kunstwaterspel, zyne rol uitvoerende in een heerlyken, bloeijenden wintertuin.

Het midden der zael verbeeldde een ronden vyver vol helder en klaer water, tusschen struikgewassen en loover daer vloeijende. Te midden het water prykte Neptuen, den god der zee, op een zeepaerd gezeten, met den geduchten driespriet in de hand. Neptuen bewoog hoofd en handen. Het zeepaerd sloeg met zyne pooten en staert in het water, als of het zyn meester voort door het rondom hem zwalpende nat voeren wilde. Rondom die groep zwommen twee dolphynen, die elk uit hunne neusgaten, twee waterstralen in de hoogte zonden, welke in fynen regen weder in den vyver vielen. Aen den oever van deze, stond er eene krokodil, welke voor die groep scheen te vlugten, en geweldig water uit hare muil spuwde. Verder kronkelde er zich eene groote slang, rondom een palmboom, die de zael hielp verlichten,

door een schicht van vuer, brandend uit hare muil schietende, en door twee vurige oogen, die gloeiden. In een hoek der zael, tusschen roozen, camelias, rhododendrums en andere schoone bloemen, zag men eene Flora, met een korfje vol fyne, sappige, verkwikkende vruchten: zy hield eene vrucht in de hand, die zy aenbood, en telkens men haer die afnam, bragt zy de hand in haer korfje, en vatte eene andere, welke zy u op nieuw toestak. In een anderen hoek, tusschen druiventrossen, oranjeboomen en andere gewassen, prykte God Bachus, die een beker wyn omgekeerd hield, en in een grooten kom uitgoot. Als fortunatus beurze, kwam de beker nooit ledig, en goot wyn zonder ophouden. Beneden aen den kom stond er eene lachende nimf, die, telkens men haer een beker in de hand gaf, hem met wyn vulde, en u dien gevuld weder toereikte. Langs de andere zyde van den kom, stond er eene tweede nimf, die roozen voor de damen aenbood, welke zy van een boom plukte, die op dezelfde plaets, waer zy de roos geplukt had, oogenblikkelyk eene andere te voorschyn bragt. Verders was de zael versierd met guirlanden, bloemen zonder tal en zeldzame gewassen. Duizende glinsterende lichten schonken aen dat alles leven en glans; groote spiegels deden de zalen eindeloos schynen: men geloofde zich waerlyk in een paleis van feeën vervoerd:

voor de eerste mael myns levens overtrof de wezenlykheid myne verwachting!

In myn schuilhoek verborgen, zag ik de genoodigden allengskens de zael vervullen. Zonder ophouden hoorde ik rytuigen over de straet rollen, en namen aenkondigen van nieuwe genoodigden, die men in de feestzalen leidde.

Mynheer Van der Hoeve bevond zich met zyne dochter naby den ingang: zy deden daer de eer van den huize. Mejuffer Maria moest zich die taek getroosten, dewyl hare moeder reeds eenige jaren de eeuwigheid was ingetreden, en niemand anders dus de rol van meesteres van den huize kon vervullen. Wat hadden zy het lastig! Mynheer Van der Hoeve moest gedurig handdrukken uitdeelen en welkom heeten, terwyl mejuffer Maria altyd diepe buigingen maekte, en glimlachte en weder glimlachte. - Het bal nam een aenvang: eene zoetstreelende harmony zond hare op de maet ligt trippelende toonen door de zalen, en scheen nog aen alles meerder leven en beweging by te zetten.

Ach God! zag ik daer nu voor my een waer en natuerlyk tafereel van de manieren, zeden en gebruiken der groote wereld?

Ach! wat gemaektheid, wat grillen door de mode opgedrongen; hoe weinig natuerlykheid! Wat zonderlinge wyze vooral in de kleeding der vrouwen! Waerom

die naekte schouderen, die ontbloote armen, die ligte en ongeslotene kleeding?

Wat trok ik verwonderende oogen open, ik, arme werkman, die nooit iets dergelyks zag, en in myne verbeelding eene gansch andere wereld gedroomd had! Ik dacht toch in de paleizen der aerde meer kieschheid, zedig gevoel en goeden smaek aen te treffen! Bitter beklaegde ik al dien kostbaren tyd, al die geestesinspanning, door my verspild, enkel om een schouwtooneel te leveren aen een gezelschap wiens manieren en gebruiken my in zoo vele dingen vreemd en laekbaer voorkwamen. Wat my evenwel een lavenden dronk was voor myn hart en geest, steeds dorstig naer beelden en voorstellingen van verhevenheid en streving naer volmaektheid, naer het hemelsche en eenig ware en schoone, dit was het gedrag en de gansche doenwyze van mejuffer Van der Hoeve. Zy alleen maekte uitzondering. Men zag het: een kiesch, maegdelyk gevoel, was haer raedpleger geweest in de keuze harer kleeding: deze verdook alles wat schaemte, eer en schuchterheid eene maegd gebiedt geheim te houden: zelfs geen oog, hoe vorschend ook, zou de golvingen haers boezems hebben kunnen volgen. En denk niet, dat zy daerom geene oogen tot zich trok! In tegendeel, de meeste aenbidders waren voor haer, doch aenbidders vol eerbied en ontzag, die haer

slechts naderen dorsten met die hulde, eene maegd verschuldigd, welke op de hoogte harer eigenwaerde verheven, zich zelve eerbiedigt.

Zy ook danste, doch zonder zich een oogenblik te vergeten, en wie haer *cavalier* was, werd door haer zedigen en tevens ontzagwekkenden blik en houding, zoo in toom gehouden, dat hy haer slechts zoo ligtjes mogelyk aenraken dorst, en zyne blikken steeds door de hare regelen liet. In de gansche handelwyze der mannen merkte ik op, en het werd my een vast gedacht: mejuffer Van der Hoeve wekte by hen de meeste achting op: zy was voor allen een engel, en wie eene echtgenoote verlangde, zou die haers gelyken gewild hebben; ja, inwendig moesten die mannen bekennen, dat zy alleen het ware geheim, de talisman bezat, om zich te doen beminnen, eerbiedigen en hoogachten.

De andere vrouwen verschaften hun meer wellustig vermaek en genot, doch dit werd aen allen vergund: het waren juweelen, die men verdeelde. En wat verliest door verdeeling meer zyne waerde dan een juweel? En wat lokt er meest den man tot het huwelyk? Is het niet het verlangen om zich een juweel te kunnen toeëigenen, waervan hy alleen bezitter zou zyn?

Neen, die slaefsche onderwerping der groote wereld, aen mode en gebruiken, die als wetten heerschen, en

alle natuerlykheid en ingeborenheid onderdrukken, kon ik niet goedkeuren: ik vond er geene verschooning voor. Ik vergeleek die vrouwen, welke daer voor my zweefden, by de deugdzame meisjes uit den burgerstand en der werkende klas, die ongekunsteld, zonder gemaektheid en openhartig zyn, en deze wonnen er door in myne achting.

Welhaest trok ik de oogen af van dat schouwspel van zedeverbastering, en ik verliet myn schuilhoek. Ik wandelde daer rond in een gang, waerop verscheidene kamerdeuren gaven: velerhande gedachten doorwoelden my het brein: ik begon er my meer en meer in te verdiepen, toen ik eensklaps opwierp: waerom toch heden diepzinnig zyn? Iedereen zoekt hier dezen avond vermaek, waerom my ook niet vermaken?

Ik trachtte myn nevel van gedachten uit den geest te dryven, en om hiermede te beginnen, rigtte ik het hoofd op, en sloeg myne blikken rondom my.

Ik zie de deur van een vertrek open staen: ik treed die nader. Het is eene bibliotheek, zeker eene studiekamer. De maen zond hare stralen door het venster, en duidelyk onderscheidde ik honderde boeken, ryk ingebonden, in ryen en op orde geschikt. De lust om die naderby te beschouwen, kon ik niet bedwingen: ik ga de studiekamer binnen.

By het licht der maen trachtte ik de tytelen der werken te lezen, doch dit viel moeijelyk: ik moest myne oogen zeer doen. Op de schouwplaet stond er een fraeijen bronzen kandelaer, en daerin eene wassen kaers: daerneven lagen er phosphorieke solferstekjes. Ach, wat bekoring voor my! Boeken; dat was myn verlangen, myn eenige wensch, myn lust en leven! Een goed boek was altyd myn beste vriend geweest; wanneer ik maer een goed, schoon en nuttig boek te lezen had, dan waren my al de vermaken der wereld onverschillig. Ach! de booze geest der bekoring wist wat myn zwak was; met my goud en goed voor het oog te tooveren, had hy op my geen het minste vermogen uitgeoefend: doch my in eene boekery kunnende lokken, was hy van zyn zegeprael verzekerd: ik moest vallen.

Ach! dacht ik, die boeken bevatten zeker geheimen van kennis en wetenschap, aen my nog gansch onbekend: daeronder bevinden zich zonder twyfel schatten van wysheid, van diepe doordacht en innig gevoel. Die boeken daer kunnen myn geest verryken met meerdere geleerdheid, my myn zwoegen en kommer doen vergeten, my uit de wereld rukken en opvoeren op de vleugelen eener vurige verbeelding in hemelen van poëzy en goddelykheid; ja, zy kunnen my voor eenige uren het gelukkigste wezen van het heelal maken.

Zoo redeneerende had ik, zonder er op te denken, reeds een solferstekje en den kandelaer met de waskaers in de hand genomen, het solferstekje vlam doen vatten, en de kaers aengestoken. Thans kon ik al de tytelen der werken lezen!

Weldra wist ik waer ik my bevond: het was in de studiekamer van mejuffer Van der Hoeve: de keuze der werken gaf er my de verzekering van. Ja, zy die in alles zulk een goeden smaek aen den dag legde, die zich zoo kiesch uitdrukte in woorden, zich zoo zedig aenkleedde, moest zich ook den geest voeden met uitgelezene en keurige spyzen. Ik vond er slechts één werkje van George Sand in, en het was *La mare au diable;* en wie dat werkje gelezen heeft, zal het een meesterstukje van zedigheid, diep gevoel en naïveteit noemen, en beklagen dat die vrouwe, met zooveel geest begaefd, die zoo veel goeds had kunnen stichten, zich zoo ver heeft afgeweken van den weg, welken zy in *La mare au diable* was ingeslagen. Geen enkel werk van Dumas, geen enkel van Eug. Sue, van Paul De Cock, noch van gansch die fransche romanschryversschool, waervan bovengenoemde de helden zyn, maer Bossuët, Fenelon, Pascal, Boileau, Racine, Chateaubriand, Mme de Staël, en dergelyke kiesche en keurige schryvers. Het bekende meesterstukje van Bernardin de St. Pierre, *Paul en Virginie*,

trok myne opmerkzaemheid tot zich, door zyn ryken band, alsmede het meesterstukje der verhevenste kinderliefde: *Elisabeth*, van Mme Cottin. Een groot genoegen deed het my, ook eenige der beste werken onzer nederduitsche letterkunde, in bovengemeld gezelschap aen te treffen.

Ik had van Mme Cottin's *Elisabeth* met grooten ophef hooren spreken: gaerne zou ik dat werkje gelezen hebben. Ik waegde het uit de ry te nemen. Regtstaende en met de kaers in de hand, las ik de eerste bladzyde. Ik was geboeid, en kon my uit de boei niet meer losrukken: ik moest voortlezen. Ik nam plaets aen de tafel, legde het boek voor my, en zette de lezing voort, met het hoofd op de beide handen gezakt.

Eensklaps vlieg ik verschrikt op, een luide gil ontspringt my de borst: ik had iemand my op den schouder voelen kloppen. Gansch bedwelmd staerde ik rondom my: in myn binnenste worstelden al de gemoedsbewegingen ondereen, die een dief, op heeter daed van diefte betrapt, aengrypen moeten. Ik huiverde....

- Ha! ha! ha! hoorde ik het achter my lachen, ik moet toch een afgryselyk gedrocht zyn voor mynheer; een leeuw, een tyger of iets dergelyks: hoe ik hem toch den schrik op het lyf kan jagen! ha! ha! ha!

Ik wendde my om, en daer zag ik voor my dezelfde

meid staen, met welke ik reeds vroeger was in kennis gekomen: zy hield eene flesch wyn en een beker in de hand.

- Ach, vergeef my, gy altyd vrolyk en schertsend meisje, bad ik, ik mogt hier niet binnen komen, niemand had er my oorlof toe verleend: ik heb my schuldig gemackt aen een feit, dat niets verschoonen kan. Ik moet my trachten te beteren: die driftige zucht naer lezing zal my nog wel eens onaengenaemheden op den hals halen. Maer ik smeek u, braef meisje, spreek er niemand van; bewaer dit zoo geheim, als ik datgene, wat gy my eens toevertrouwdet en geheimhouding voor verzocht. Ik zal myn misstap zoo goed mogelyk herstellen: zie, ik ga dat boek terug in zyne ry plaetsen, de kaers uitblazen, en ik zal in de keuken by de dienstboden gaen.

- Wat kinderachtigheden vertelt hy nu, lachte zy op nieuw, als gy u hier beter vermaekt dan by ons, mynheer de filozoof, blyf hier maer gerust zitten: ik neem de zonde op my, en durf u verzekeren dat mejuffer Van der Hoeve niet het minste zal gestoord zyn, omdat gy in een harer boeken gelezen hebt; daervoor staet gy te hoog in hare achting, en wie weet....

Hier zweeg zy, doch hernam spoedig:

- Die duivelsche vrouwetong: ik zal ze toch eens een weinigje laten afknippen; er lag my daer iets op de

lippen, dat ik beter zwygen zal. - Daer, mynheer de filozoof, op bevel van mejuffer Van der Hoeve breng ik u hier eene flesch wyn, welke gy op uwe gezondheid ledigen kunt. Reeds een half uer ben ik op zoek naer u.

Eene flesch wyn! Enkel verscheidene malen in den loop van myn leven, was ik in de gelegenheid geweest, een glas wyn te nuttigen, en dit op de bruiloft van vrienden, welke ter viering van die plegtigheid, zich de uitgaef van eenige flesschen van dien kostelyken drank voor werklieden, getrooſtten. En wat my betrof, dien drank niet gewoon zynde, smaekte my vaderlandsch lekker bier veel beter.

Doch myn ouders, deze hadden, geloof ik, nog nooit van hun leven een glas wyn geproefd. Het meesterstuk van Mme Cottin, waervan ik reeds een goed deel gelezen had, had my zoo diep getroffen, my zoo zeer de pligten van een kind jegens zyne ouders doen gevoelen, my de kinderliefde zoo goddelyk schoon afgemaeld, dat ik my beschuldigde myne ouders niet genoeg bemind te hebben, hunne liefde en opoffering voor my, met geene genoegzame wederliefde en opoffering te beantwoorden. Men bood my eene flesch wyn aen: ik was er van verzekerd, die flesch wyn zou aen myne ouders een onuitsprekelyk genoegen verschaft hebben; zy zouden eens van hun leven denzelfden drank der ryke lieden drinken,

en zich ook ryk wanen, zoo lang er nog een druppel van het kostelyk vocht in de flesch blyven zou.

Was het myne pligt niet, hun dit genot te verschaffen, zoo het my mogelyk scheen?.

- Braef en lief meisje, vleide ik, ik neme de flesch wyn met dankbaerheid aen, doch op eene voorwaerde: dat ik ze mag mede naer huis dragen, om er myne goede en brave ouders eens mede blyde te maken, en goed te doen; de wyn verkwikt het hart: myne ouders zullen door dien verwarmenden drank, nog eens het vuer der jeugd naer hun hart voelen stroomen. Gy staet my toe, dat ik de volle flesch mededraeg? Wanneer zy geledigd is, zal ik ze u terug bezorgen.

Verzoekend staerde ik het meisje in de oogen: de vrolyke scherts was van haer gelaet verdwenen, en met het diepste gevoel sprak zy:

- Die flesch is u geschonken, en gy mogt er vry over beschikken, doch ware het anders, al moest ik er voor gegeeseld worden, ik zou u dat verzoek niet kunnen weigeren, want ook myne oude moeder leeft nog, die ik met hart en ziel lief heb. Wanneer er my iets lastig en zwaer valt, dan denke ik altyd: ik werke om het lot myner oude moeder te verzachten, en die gedachte maekt my den zwaersten arbeid ligt en aengenaem.

Wy waren beide hevig aengedaen: wy hadden in

elkanders hart eene snaer door een zelfde edel gevoel in trilling gebragt, door het heilig gevoel der kinderliefde.

- Maer gy, vroeg zy, gy gaet dan niets nuttigen?

- Dat is my eten en drinken, antwoordde ik, op de boeken wyzende.

- Eet en drink dus op uwe wys, groette zy glimlachend en vriendelyk, en liet my alleen in het studiekabinet.

Gerust gesteld door de woorden der meid, hernam ik myne lezing. Met de grootste belangstelling volgde ik het lyden en de ongelukken van dat huisgezin op, gebannen in de woestynen van Siberie, gebannen, omdat de vaderlandsliefde in het edel hart van den teedersten der echtgenooten, en den besten der vaders had geklopt! Het gedrag van die Elisabeth, dat hemelsch voorbeeld van kinderliefde, die alle gevaer trotseerde, die voor niets terug week, die niets afschrikte, noch vernedering, noch armoede, noch gebrek, noch honger en koude, die geheel kinderliefde was, - o dat gedrag voerde my tot de grootste bewondering: ik gevoelde, weende, leed, hoopte beurtelings met het wonderkind... O, hadde ik geweten waer ik die Elisabeth vinden kon, al ware het op de uiterste palen der wereld geweest, ik zou er hebben willen heen reizen, om my voor hare voeten te werpen, en haer te aenbidden. Myn zakdoek was nat van myne

tranen, en toen ik het boek geeindigd had, en toedeed, riep ik uit:

- Ach neen, neen, wy allen wy beminnen onze ouders niet genoeg: wy zyn ondankbare kinderen!

Na dien uitroep plaetste ik het boek weder in zyne ry, en wilde de studiekamer verlaten...

Doch nieuwe ontsteltenis, nog grooter dan de eerste: aen den ingang stond mejuffer Van der Hoeve, nog in haer wit, schoon baltoilet; zy hield een witten, met kanten omzetten zakdoek in de hand: hare oogen waren bekreten: zy ook had geweend!

Als een misdadiger stond ik voor haer, den blik niet durvende opslaen, den moed niet hebbende om te spreken, en angstig myn vonnis afwachtende.

- Frêe-altyd-wys, klonk hare stem met waerdigheid en ernst, gelukkig de ouders, die zulk een zoon bezitten als gy; gelukkig de kinderen, die zulk een man zullen mogen vader noemen!... Reeds lang sta ik hier u bespiedende, ik wist wat gy laest en gevoeldet, ik volgde u op in uwe lezing en ik weende met u!... Ach, niet waer, die Elisabeth is de afspiegeling van alles wat goddelyk en hemelsch is? de zuiverste adem van de godheid, het zuiverste menschelyk lichaem bezielende!..

- Ach, mejuffer, gy zyt te goed, sprak ik, gy hadt het regt my verwytingen toe te sturen, en gy overlaedt

my met loftuitingen!.. Ach, zoo ik lof verdien, dan verdient uw gedrag nog honderdmael meer geprezen te worden. Gelukkig de maegd, die zich zelve eerbiedigt, en geen oogenblik hare eigenwaerde vergeet, gelukkig de uitverkorene, die zulk eene maegd zal mogen naer het altaer geleiden: hy zal de beste der gaden bezitten, een schat van schoonheid, liefde en teederheid, waertegen al het goud der wereld in geene waerde kan opwegen.

- Ach, zoo onze schoone heeren zulke tael voerden, zuchtte zy, en het hoofd zeeg haer traegzaem voorover.

Ik stond daer verlegen, niet wetende wat ik zeggen of doen zou, en zocht een middel, om my uit dien toestand te redden: het beste scheen my toe, oorlof te vragen, om my huiswaerts te mogen begeven.

- Mejuffer, hernam ik, nu het bal ten einde geloopen is, geloof ik hier myne tegenwoordigheid niet langer meer noodzakelyk... Mynheer uw vader had my verzocht, my ten huize te willen bevinden gedurende het feest, om bereid te zyn, zoo er iets aen myn werk ontbrak, daer spoedig te kunnen in voorzien: ik ben aen zyne bevelen geweest..

- Gy kunt vertrekken, sprak zy langzaem het hoofd oprigtende, aen uw meesterstuk heeft niet anders ontbroken dan oogen om er al het vernuft en de verdiensten van te kunnen schatten; maer troost u, myn vader heeft

u regt laten wedervaren, en het als een echt kunststuk geprezen: hy zal u rykelyk beloonen: dit beloofde hy my.

- Ach, mejuffer, wy werklieden verlangen geene rykdommen; wanneer het noodzakelyke ons niet ontbreekt, houden wy ons te vrede in ons lot, en achten ons gelukkig, indien onze meesters beleefd en welwillend zyn; zoo wy ondervinden, dat zy ons als menschen behandelen, en niet enkel als werktuigen aenschouwen. Mejuffer, gy zyt beleefd en welwillend voor my, gy spreekt tot my, als tot uws gelyken; grooter loon verlange ik niet, en om dat loon waerdig te blyven, zou ik tot den laetsten sprankel van myn geest uitputten, om u en mynheer uw vader te kunnen dienstig zyn.

Ik groette en wilde my verwyderen: doch myne flesch wyn? zy stond daer op de tafel: mogt ik ze toch wel medenemen, zonder my aen iets oneerlyks schuldig te maken? Ik aerzelde...

- Vergeet toch uwe flesch wyn niet, smeekte mejuffer Van der Hoeve zoo dringend en zoet, ik ken hare geschiedenis,.. aen haer zyt gy in grooten deele den lof verschuldigd, die ik u daer even toezwaeide. Gy moet weten dat Rieka, myn kamermeisje, maer moeijelyk hare tong kan stil houden.

- Dan hoeft zy niet te vreezen, dat zy aen haer verhemelte zal vastkleven, mejuffer, sprak ik glimlachend,

groette nogmaels en trok met myne flesch wyn onder den arm huiswaerts.

IX.

Onze maetschappy van onderlingen bystand deed goede zaken. Op den tyd van een jaer, hield onze kas verscheidene honderde franken in, die wy op de bank legden, om door deszelfs intrest onze hulpmiddelen te vermeerderen; daerenboven waren er verscheidene werklieden, die ziek geworden, onderstand hadden bekomen, en aldus voor ellende waren bevryd geweest. Dit was eene eerste weldaed, ons door vereeniging aengeschaft; echter geloofde ik dat eene nog meerdere ineensmelting der individuële belangen tot één algemeen belang, eene meerdere eenstemmige samenwerking, een dieper onderzoek en begrip van onzen toestand, ons nog grootere voordeden bezorgen kon.

Wat ik opmerkte, was het volgende.

Wanneer de werklieden een bepaeld dagloon winnen, op uren geregeld, dan zyn hun de belangen van den meester geheel en al onverschillig. Wat baet het hun, of de meester groote winsten doet aen het werk, of

hetzelve hem een verlies berokkent? Hun dagloon blyft in beide gevallen gelyk. Zy hebben geen het minste belang in de zaken van den meester: zy zyn er gansch afgezonderd van.

Maer zeg, by voorbeeld, aen die werklieden: ik geef u een deel in myne winst: gewoonelyk win ik aen uw werk tien ten honderde. Welnu, in geval ik meer dan tien ten honderde aen uw werk winnen kan, wil ik boven uw gewoon dagloon, het overige met u deelen.

Indien nu die werklieden hunne belangen begrypen, wat zullen zy doen? - Zy zullen onderzoeken of er geene spaerzaemheden kunnen ingevoerd worden; niets als nutteloos verwerpen, wat men nog tot iets nuttigs kan verbruiken; naerstiger en met meer aendacht hun werk verrigten, want de belangen van den meester zyn dan ook de hunne geworden: hoe meer deze wint, hoe hooger ook hun loon stygt.

Dus redeneerende, dacht ik of het niet mogelyk zou zyn, de werkzaemheden op dergelyken voet in ons gesticht in te rigten. Weder vormde ik een plan, en onderwierp hetzelve aen de goedkeuring der oudste en verstandigste onzer werklieden. Ik had het genoegen in algemeene vergadering, hiertoe beroepen, de volgende voorstellen met algemeene stemmen te hooren aennemen.

Er zal onder de werklieden van het gesticht een raed gekozen worden, bestaende uit twaelf leden.

Deze zullen den eersten zondag van elke maend eene vereeniging houden, om te onderzoeken of er geene middelen bestaen, om spaerzaemheden, bezuinigingen en verbeteringen in het gesticht in te voeren, die tot verhooging der winst op de voortbrengselen zouden kunnen aenleiding geven.

Er zal eene deputatie tot den hoofdbestierder van het gesticht afgezonden worden, om hem de hier bovengemelde beslissing der werklieden te melden, en met hem te onderhandelen, over de voordeden, die er hierdoor voor meester en werkman kunnen uit voortspruiten.

Indien de deputatie met den hoofdbestierder eene voor beide partyen voordeelige overeenkomst sluiten kan, zullen er kommissarissen onder de werklieden aengesteld worden, om te waken dat de spaerzaemheden, bezuinigingen en andere middelen van winstverhooging, door den raed van twaelf aengeduid en voorgeschreven, stiptelyk uitgevoerd worden. -

De deputatie werd gekozen, en ik aen deszelfs hoofd gesteld, als moetende het woord voeren. Wy begaven ons gezamenlyk by mynheer Van der Hoeve.

- Mynheer, zoo begon ik myne redevoering, gy hebt my eene belooning belooft, zoo myn werk, dat tot op-

luistering van uw feest dienen moest, aen uwe verwachting beantwoordde. Men heeft my verzekerd, dat gy er hoogst over te vrede geweest zyt: thans kom ik myne belooning eischen. En zy zal schitterend zyn, zoo gy ons slechts vergunt, wat wy u hier komen verzoeken.

Hierna legde ik hem onze beslissingen en voorstellen bloot, hem biddende, die toch in aenmerking te nemen, en eens te beproeven, of er daerdoor voor hem en voor ons geene meerdere winst zou uit ontstaen.

- Welnu, sprak hy glimlachend, ik waeg niets in u dat te vergunnen, doch ik geloof dat er daer voor beide partyen, weinig voordeel zal uit te trekken zyn. Freê-altyd-wys is de meeste geleerd onder u: hy mag myne boeken nazien, en uitrekenen hoe groot myne winst is: hy kan de jaren by de jaren vergelyken, en het midden cyfer zoeken. Eindelyk, hy kan uitrekenen, hoe veel voordeel zulk een nieuw in te voeren stelsel ons aenbrengen zal.

- Hoe lastig die taek ook is, mynheer, ik neem die op my, riep ik verheugd uit, en met de hulpe Gods hope ik ons ontwerp met den besten uitslag bekroond te zien.

Onze raed werd gekozen, onze kommissarissen aengesteld, en een nieuw leven heerschte in het gesticht: stukjes hout, stukjes yzer, die voortyds werden verwor-

pen en in den hoek gesmeten, zag men thans verbruikt en verbezigd worden... Men legde meer werk af dan na ge-gewoonte, men verbrandde min vuer en min licht; men verbruikte enkel het volstrekt noodzakelyke: niets werd verkwist. Daerenboven dacht men steeds op middelen, om de gereedschappen en de wyze van werken te verbeteren, om schooner en kloeker werk af te maken; want nu werkte men als voor eigene rekening en hoe meer leveringen het gesticht doen mogt, hoe meer voortbrengselen er verkocht werden, hoe hooger ook de winst klimmen zou. Was er thans een werkman, die soms wat lui aen zyn werk stond, al de anderen berispten hem, dat hy zelve over zyn gedrag beschaemd werd, en om prys met de anderen in naerstigheid mededong.

Na drie maenden werkens op die wyze, rekende ik met mynheer Vander Hoeve de winst op, die hy nu meer dan volgens gewoonte genoten had: hy stond hoogst verwonderd! De som beliep tot verscheidene duizende franken!

Die som werd verdeeld: de helft was voor hem, en de andere helft voor de werklieden: ieder van deze bekwam voor zyn deel een veertigtal franken.

- Freê-altyd-wys, lachte mynheer Van der Hoeve, my minzaem op den schouder kloppende, gy zyt een tooveraer!

- Die zich weet te doen bewonderen, van al wie hem hoort en ziet, voegde eene zuivere vrouwenstem er by, en mejuffer Van der Hoeve trad het bureel binnen, waerin ik en haer vader ons bevonden.

- Lieve vader, hernam zy, ge moet my Freê-altyd-wys voor dry dagen afstaen. Er is in myne studiekamer een werk te doen, waervoor hy alleen in staet is: ik moet er een gasbek geplaetst hebben: ik zie te weinig by eene waskeers.

- Maer, lief kind, bemerkte mynheer Van der Hoeve, dat is slechts het werk van eenige uren, en gy spreekt van dry dagen. Ook andere werklieden zyn daertoe genoeg in staet. Freê-altyd-wys heeft men in het gesticht aen vernuftiger werken van noode.

- O, lieve vader, ik ben zeker dat een ander het zoo goed volgens myn zin niet zou uitvoeren. En dry dagen zal het werk wel duren.

- Als gy iets verzoekt, ik moet toch altyd eindigen met ja te knikken... Freê-altyd-wys zal ik tot uwe beschikking stellen.

- Ja, ik zal hem morgen verwachten; goeden dag, lieve vader; tot morgen, Freê.

En zonder hierop het verder antwoord haers vaders af te wachten verliet zy ons gezwind en vlug.

- Doe dat morgen eens wat zy daer verzocht, sprak

mynheer Van der Hoeve, toen zy heen was, en vergeet het niet, of anders zou zy pruilen: ik bederf dat kind misschien, maer ik heb ze zoo lief.

- O wees gerust, mynheer, vergeten zal ik niet!

Toen die woorden my ontvallen waren, vroeg ik my waerom ik die met zooveel vuer had uitgesproken: ik onderzocht myn hart. Het was vol vergenoeging. Ach, die brave mejuffer kunnen dienst bewyzen, het was wel eene reden om vergenoegd te zyn.

Des avonds vroeg myn vader my, waerom ik zoo vrolyk was, en buiten myne gewoonte liedjes neuriede. Ik zegde er hem de reden van: de goede man schudde het hoofd. Ik geloofde dat hoofdschudden te beteekenen: hoe kinderachtig toch!

Des anderendags stelde ik my met de noodige gereedschappen ter beschikking van mejuffer Van der Hoeve. Zy geleidde my zelf in hare studiekamer, en toonde my de plaets waer, en de wyze hoe zy den gasbek wilde geplaetst zien. Uren lang bleef zy my gezelschap houden: zy ondervroeg my over velerhande zaken, kunsten en ambachten, wetenschappen en letteren betreffende. Toen ik sprak luisterde zy naer myne woorden met de grootste aendacht en welwillendheid, als of zy slechts eene leerlinge, en ik haer een onderwyzer ware geweest. Echter dwong zy my zooveel te spreken, door my gedurig te on-

dervragen, dat ik maer zeer traegzaem myn werk voor-derde, want het is eene waerheid, dat als de tong zich beweegt, de handen meestyds stilstaen. Ik deed dit mejuffer Van der Hoeve opmerken, haer te kennen gevende, dat haer vader wel wist, dat er slechts voor een dag werk in haer studiekabinet was, en ik niets zoo zeer duchtte als den naem van dagloondief.

- O, vrees niet, lachte zy, ik heb u voor drie dagen gevraegd, en voor de drie dagen laet ik u niet los. Verdient gy hier immers niet meer dan een werkmans dagloon, met my te onderrigten in zoo veele schoone dingen, waervan ik nog geene de minste kennis had? Een professor, dien wy duer zouden moeten betalen, zou my nog niets zoo goed kunnen doen begrypen, als gy het my verstaen doet, want al wat gy my maer eenmael zegt, vergeet ik niet meer: het is zonderling, doch het is waer.

Ach! wiens geweten zou niet gerust gesteld worden door het voeren van zulk eene tael? Het myne liet er zich gerust door in slaep wiegen, en bereidwillig voldeed ik aen hare begeerte.

Wat oordeelvellingen, uitdrukkingen en gedachten, ontvielen er my op die dry dagen niet!. Ik was welsprekender dan ooit: altyd vond ik in tyds de juiste woorden, die myne denkbeelden moesten mededeelen. Ik

sprak over het verledene, over het tegenwoordige, over de toekomst: ik hield niets verborgen: alles wat ik wist, dacht en gevoelde, drukte ik uit; in een woord: ik legde geheel myne ziele bloot!

In de tegenwoordigheid van mejuffer Van der Hoeve, bevond ik my, als onder den invloed van een zeker magnetismus, dat de kracht bezat, om my myne verborgenste geheimen te ontrukken...

Den derden dag moest ik natuerlyk het werk afmaken: hoe meer het uer naderde, dat ik myn afscheid van mejuffer Van der Hoeve zou moeten nemen, hoe treuriger ik werd; en als bestond er eenstemmigheid van gemoedsgesteltenis tusschen ons, ik merkte op, dat zy ook hare gewoone opgeruimdheid verloor, en by tusschenpoozen er haer een zucht ontsnapte.

Toen ik myn afscheid nam, sprak zy:

- Freê-altyd-wys, verstandig handelt gy; uwe gedragslyn is u afgeteekend, door een streng en nauwgezet geweten, en een hart vol menschenliefde. Uit die onfeilbare bronnen van licht puttende, verheft gy u boven de drogredenen en hoogmoed van de wereld, tot den oorsprong van alle waerheid: tot de Godheid. En van zulk eene onmeetbare hoogte verdwynt voor uw oog, alles wat kleingeestig, nietig en vergankelyk is, en omvat gy datgene, waer anderen niet aen reiken kunnen: de

goddelyke rede in hare overeenstemming met de menschelyke waerdigheid.

- Ach, mejuffer, was myn antwoord, het eenvoudigste harte kan zich zoo hoog verheffen, want is er iets eenvoudiger dan het woord Gods, dat alle heil in zich bevat: *bemint elkander?*

Hiermede nam ik myn afscheid.

Aen den gang gekomen, die naer de deur leidde, welke op de straet uitkwam, werd ik er door Rieka, de kamermeid by den arm gevat.

- Zie eens, fluisterde zy my in het oor, wat mejuffer Maria scheurde en op den grond smeet, toen ik hare kamer vaegde? Ik heb die stukjes uit de vuiligheid opgeraept en aeneengebragt, en zie eens wat lief papieren beeldeken het nu maekt?

En zy reikte my een stukje karton over, waerop zes stukjes van een gescheurd papier waren aen elkander geplakt. Ik sloeg er de oogen op.

En God! wat zag ik? Myn eigen afbeeldsel in potlood geteekend! Ja, het was myn mond, myn neus, myn voorhoofd, myne oogen! Er bestond geen twyfel! het afbeeldsel droeg ook myne kleederen, myne gewoone werkmans kleederen!

- En mejuffer Maria heeft dit geteekend? vroeg ik verwonderd.

- Zy heeft het geteekend op weinige oogenblikken tyds; dan lang met welgevallen aenschouwd, daerna eenige stonden gezucht, en eindelyk het papiertje gescheurd.

- En wat gaet gy hier mede doen? vroeg ik de kamermeid.

- U schenken, was haer antwoord, terwyl zy een vorschenden blik op my wierp, als wilde zy in myn hart peilen.

Ik riep al myne geesteskracht, al myne rede te samen: een tweestryd greep in myn geweten plaets; myn portret werd my aengeboden, geteekend door de maegd, die ik het meest had leeren hoogachten, die voor my een engel was, waerop ik maer denken dorst met de allerzuiverste der gedachten. Hoe gaerne zou ik die beeldtenis hebben in bezit gewild, wat had ik er niet voor gegeven; - maer mogt ik die wel aennemen, op de wyze, dat zy my werd aengeboden? Ik wachtte de beslissing af van den tweestryd myns gewetens: de regtzinnigheid zegepraelde, en antwoordde, - neen!

- Meisje, sprak ik streng tot de kamermeid, gy maekt u daer schuldig aen eene laekbare daed. Wanneer uwe mejuffer die beeldtenis scheurde, dan was haer gedacht, die te vernietigen, en gy hadt het regt niet, die aen de vernietiging te onttrekken. Zoudet gy aen uwe

mejuffer durven bekennen, dat gy het beeldje weder hebt samengevoegd? Neen, niet waer? Dan zegt u uw eigen geweten, dat gy misdaen hebt.

Myne strenge woorden lokten de tranen in het oog der meid, en zy smeekte:

- Ach, Freê-altyd-wys, beschuldig my zoo hard niet: ik deed dit enkel, omdat ik dacht u eens aengenaem te verrassen. Sedert gy die flesch wyn voor uwe ouders bewaerdet, heb ik zooveel genegenheid voor u als voor een broeder opgevat, en zou ik alles doen om u te verpligten. Ik heb een verloofde, die ik bemin met vurige liefde, doch het gevoel, dat ik u toedraeg, is van een geheel anderen aerd: het is een gevoel van achting en bewondering zoo zuiver als een gebed.

- Zoo is het goed, hernam ik, uwe vriendschap neme ik aen, Rieka, en wil uw vriend zyn. En om u hiervan te overtuigen, ga ik u een vriendenraed geven, dien gy my moet beloven, niet te vergeten. Het is een raed die myne ouders my hebben voorgehouden, en waermede ik my altoos wel bevinde: handel nooit ligtzinnig, en verzin altyd eer gy iets begint.

- Ik beloof het u, en zal het beeldje verbranden.

- Reeds goed verzonnen, Rieka, sprak ik jaknikkend, terwyl zy my uitgeleide deed.

Op de straet gekomen, dacht ik over het gebeurde na.

Mejuffer Van der Hoeve had myne beeldtenis geteekend, en dit uit haer geheugen! Zy moest dus wel dikwyls in de gedachte zich met my bezig houden?

Het is waer, zy had de beeldtenis gescheurd, doch die eerst met welgevallen aenschouwd, en daerna gezucht, al moest zy tegen dank haer werk vernietigen. Wat vreesde zy dan? - Ware het een schoon, opgesmukt heerke geweest, hare vriendinnen zouden kunnen gedacht hebben, dat een teeder gevoel haer potlood bestierd had; maer de beeldtenis van een werkman, geteekend door mejuffer Van der Hoeve, eene der rykste partyen van de stad, daerin zou men niets anders dan eene fantazy hebben gezien.

In den nacht, welke op dien dag volgde, sliep ik slecht, en droomde van allerhande zaken.

X.

Eenigen tyd na het hier bovengemelde voorviel, kwam ik vrolyk naar huis. Myn vader vroeg my de rede myner blygeestigheid: de goede man hield er nog altyd veel van om my te ondervragen, en met my te redeneeren: dat was zyn grootste vermaek, en ik voldeed gaerne aen zyn verlangen.

- Vader, antwoordde ik, in de handen vryvende, goed nieuws! Er is nog eene verbetering in onze werkmans vereeniging tot stand gebragt. Wy waren thans wel verzekerd tegen ziekte en onbekwaemheid van werken, doch als er eenigen van ons, by gebrek aen werk, dagen of somtyds weken moesten ledig loopen, dan zagen zy zich ook van bestaenmiddelen beroofd. Hierin is er thans voorzien. Een deel van het geld, voortskomende van de vermeerderde winstgeving onzer voortbrengselen, en dat wy thans alle dry maenden deelen, zal in kas blyven, en dienen om een deel van het dagloon in te staen aen deze, welke door gebrek aen werk, zich tydelyk zonder bezigheid zouden bevinden.

Nog meer, vader, er is in algemeene vergadering eene som gestemd, om een jaerlyks feest in te rigten. Wy mogen toch wel eenmael 's jaers te samen feest houden, niet waer, vader? - Alle jaren op sint Eligius, Patroon der smeden, begeven wy ons naer de kerk; wy doen er eene schoone mis celebreeren, die wy godvruchtiglyk bywoonen: wy bidden er God, opdat hy onze vereeniging zegenen, en ons een voorspoedig jaer gunnen zoude. Dan begeven wy ons allen in orde en stilte, naer eene vereenigingsplaets, scharen er ons rondom eene groote tafel, waerop er ons eene voedige maeltyd wordt opgediend: wy eten er smakelyk en broederlyk, en drinken

er een kloek glas van ons lekker gentsch bier. Er zal eten en drinken genoeg zyn, maer niet te veel: de overdaed zal niet gedoogd worden. Daerna doen wy eenige aenspraken, stellen gezondheidsdronken in, en zingen fraeije vlaemsche liederen. Na dit alles neemt eerst de schoonste plegtigheid een aenvang: dit is de prysdeeling.

Wy hebben onder ons pryzen uitgeloofd.

Voor wie het geheele jaer den vlytigsten zal hebben gewerkt.

Voor den gedienstigsten en beleefdsten der werkgasten in het gesticht.

Voor wie eene nuttige uitvinding of verbetering in eenig werk heeft ingevoerd.

Voor wie het best eene voorgestelde vraeg, betrekkelyk ons bedryf schriftelyk beantwoorden zal.

Voor wie het doelmatigste lezen kan.

En nog eenige andere pryzen van minder aenbelang. Al die pryzen worden toegekend by meerderheid van stemmen: aen de stemming nemen al de werklieden deel.

- Bravo! riep myn vader uit, wie zal durven beweeren, dat zulke knappe werklieden, die elkander aenmoedigen, om den weg van eer en deugd, den weg der beschaving te bewandelen, ruststoorders en oproermakers zyn? - Werklieden, die de belangen van den meester zoo zeer behartigen, als hunne eigene? - Myn zoon,

de maetschappy is gered, de toekomst baert my geene de minste vrees meer; zulke goede voorbeelden, moeten altyd goede uitwerksels voortbrengen. Immer vond het goede en nuttige navolging. - Laet het onderwys eerst nog diepere wortelen in de volksklassen geschoten hebben, en de vruchten zullen spoedig aenwassen, gedyen, rypen en heerlyk bloeijen. Eere aen u, myn zoon, want aen u, is men zeker weder in grooten deele, dien nieuwen stap, op de baen des vooruitgangs verschuldigd. O! hieraen twyfel ik niet. Heb nogmaels dank, duizendmael dank, myn God, omdat gy ons een zoon geschonken hebt, met zooveel verstand begaefd; een zoon, door wien gy onze oude dagen zegent, en met rozen bestrooit vol van den zoetsten dauw en het blydste vooruitzicht....

Hier hield myn vader plotselings op van spreken: de eene hand sloeg hy voor het oog, en de andere, bevend van aendoening, reikte hy my toe: ik drukte die in beide de myne, en hield ze er driftig ingesloten, als wilde ik die verwarmen. Twee tranen welden hem in de oogen, en vielen hem op de hand. Met welgevallen aenschouwde hy die, en bemerkte:

Zulke tranen van blydschap zyn toch meer waerd dan kostelyke perelen; zy verkwikken het hart, en wat doen zy goed!

Ach! wie zou den weg van het goede, brave en

deugdzame niet bewandelen, als men daerdoor de hem dierbaerste wezens op aerde, zulke stonden van zalig genoegen laet beleven?

Na eenige oogenblikken van diep stilzwygen, hernam myn vader.

- Myn zoon, thans van wat anders gesproken. Weet gy wel, dat gy te veel uw eigen geluk voor het onze opoffert? Zooveel vergen wy niet van u. Voor ons vergeet gy geheel uw zelven. Denkt gy dan het harte van den mensch zoo eng, dat er slechts plaets in is, voor éene liefde, voor de kinderliefde? - Reeds zyt gy in den loop van uw dry-en-twintigste jaer, waerom denkt gy nog aen het huwelyk niet? Ach! ik zou u willen in het bezit zien eener brave vrouw, en vóór ik ten grave dale, de kinderen van myn eenig kind willen zegenen.

Daer gy een kundig werkman zyt, wint gy een redelyk schoon dagloon; daermede voorziet gy in ons onderhoud, en gy wilt niet, dat ik in myn ouden dag, het werk van metsersknaep nog verrigte. Het is uw pligt voor ons te werken, daer wy zoo langen tyd voor u hebben gewerkt: zoo spreekt gy. Ik weet het, die tael is de tael van den besten der zonen, doch zoo ik wederkeerig handelen wil, als goede vader, dan is het ook myn pligt, het geluk van myn kind, niet uit het oog te verliezen. Geloof my, myn zoon, al moest ik in myn ouden dag droog

brood eten, al moest ik genoodzaekt zyn myne laetste levensdagen in het oud mannenhuis te slyten, het geluk dat ik zou smaken, door u een gelukkig huisvader te zien, in het bezit eener brave vrouw en lieve kinderen, zou ruimschoots al myne ontberingen vergoeden!

By het hooren van die tael der verhevenste ouderliefde, sprongen op myne beurt my de tranen uit het oog.

- Vader, weende ik, doe my niet wankelen in myn pligt: ik herhael het u hier plegtig: wat ik eet, zult gy immer eten; wat ik drink, zult gy drinken; waer ik woon zult gy woonen, zoo lange God u het leven schenkt, en moge het nog lange jaren wezen! Geloof my: des morgens zou ik over den dorpel myner deur niet durven gaen, zoo ik uw vaderlyken zegen niet ontvangen had: ik zou vreezen, dat de steenen my zouden bezeeren, de menschen zich van my, met verachting verwyderen, en de huizen my op het hoofd storten, om my onder hun puin te begraven, als onwaerdig het daglicht te aenschouwen.

En wat eene vrouw betreft, vader, ik heb nog geen meisje gevonden dat my liefde heeft ingeboezemd: het is waer, ik ben ook nog nooit naer dergelyk meisje op den zoek geweest.

- Maer toch, myn zoon, hebt gy zeker somtyds wel in de gedachten huwelyks plannen gevormd, u eene toekomst voorgesteld?

- Vader, hernam ik, gy weet dat ik nooit lieg: ik zal u de echte waerheid verklaren. Ja, ik heb my in den geest meermalen eene maegd voorgesteld, met de hoedanigheden, welke ik in haer wenschen zou, om de gezellin myns levens te worden. Ach, het was een schoon en heerlyk beeld, dat ik in myne gedachte vorm en leven schonk! Eene maegd, rank van gestalte, met schoone trekken, edel van uitdrukking, eene maegd, wier zicht alleen, eerbied en ontzag inboezemen zou. Daerby, zedig in hare kleeding, deftig in hare houding, gebaerden en spraek; begaefd met gevoel, geest en verstand. Eene vrouw, die my zou begrypen en met my redeneeren....

- Zoon, onderbrak myn vader als verschrikt, wat doet gy? Wie schetst gy daer af? Mejuffer Van der Hoeve? Ach! ik heb het gevreesd!

En de oude man sloeg als wanhopig, de beide handen op het hoofd.

- Vader! riep ik ontsteld uit.

Geen ander woord kon my van de lippen. Ik daelde in myn gemoed, in de diepste vouwen myns harten, riep my alles in het geheugen, wat ik ooit, betrekkelyk mejuffer Van der Hoeve, had gedacht en gevoeld, en ondervroeg my: of het wel waer was, wat myn vader vermoedde en ik haer beminde? Voor haer zou ik alles gewaegd hebben, zelfs myn leven; haer minste wensch

was my een bevel; geen enkel onbetamelyk of onkiesch woord mogt men van haer spreken, of ik trad op als haer verdediger, en deed den spreker beschaemd zwygen; ja, meermalen was het gebeurd, dat ik haer naem, by die myner ouders in myne gebeden had gemengd, en ook voor haer geluk en welzyn den zegen des Hemels had afgesmeekt.

Waren dit blyken van liefde? Ach, de woorden myns vaders bragten my zonderlinge denkbeelden in den geest. Ik, het bezit van mejuffer Van der Hoeve verlangen! Ik, die met moeite hare kleederen had durven aenraken, die myne blikken in de hare niet zou hebben durven spiegelen, uit vreeze van eene heiligschennis te begaen; ik, die my in haer byzyn zoo gering en klein gevoelde, en my slechts iets geloofde, door de aenmoedigende woorden, welke zy my toesprak! Ik haer bezit betrachten! - Ach, neen! zulk een verlangen was nooit in myn hart ontstaen, en nu men my aen het mogelyke bestaen van zulk eene liefde denken deed, zag ik te wel den afstand, tusschen my en haer opgeworpen, om zulk eene uitzinnigheid te durven koesteren.

Ik trachtte de vrees myns vaders te stillen, en hem hier omtrent gerust te stellen; de goede man bad my:

- Myn zoon, vestig dan uwe liefde op een meisje, uit den werkmansstand, trouw zoo haest mogelyk....

- Maer vader, was myne opmerking, zoo ik nu geen lust tot trouwen gevoele, en ik niet zoo spoedig eene vrouw vinde, die ik beminnen kan?

Myn vader bedacht zich:

Ik ben dwaes, hernam hy, ik vergeet dat de liefde zich geene wetten laet voorschryven, en haren oorsprong uit het gevoel put: handel volgens uw goeddunken, myn zoon, gy redeneert met meer verstand dan ik: ik weet niet, wat raed ik u geven moet.

Hier eindigde ons onderhoud.

XI.

Weder verliepen er dagen en weken, zonder er iets byzonders in myn leven voorviel, dat verdient aengemerkt te worden, toen eens Rieka, de kamermeid, my vinden kwam, en my verzocht om haer te volgen: mejuffer Van der Hoeve moest my noodzakelyk spreken.

Zy bevond zich in haer studiekabinet. Zoo haest ik er binnen trad, stond zy op, kwam tot my, nam my by de hand, en dwong my om regt over haer op een stoel neder te zitten. Voor haer op de tafel, lag er een open boek.

Niet zoo haest was ik gezeten of zy sprak:

- Freê-altyd-wys, ik heb uw raed van noode. Zeg my wat ik doen moet: u alleen zal ik gelooven. Myn

vader wil my uithuwen, hy wil, dat ik myne hand schenke, aen een man van veertig jaren, die in de wereld een hoogen rang bekleedt en eene groote fortuin bezit; maer die man boezemt my een afkeer in; en weet gy waerom? Het is my stellig bekent dat hy zich aen wellust en andere buitensporigheden heeft overgegeven. Als vele anderen maekte hy een slecht gebruik van zyn rykdom, en wist de onschuld te verleiden door geld en belofte. Ik heb dit myn vader bekend gemaekt, en weet gy wat hy deed? Hy schokschouderde, noemde myn nauwgezet en kiesch gevoel kindergrillen, en wierp er de volgende reden tegen op: arme onnoozele, gy kent de wereld dan nog niet? Hoe vele vrouwen luiken de oogen niet over zulke misstappen?.. denk eens aen de groote fortuin en den hoogen stand, dien uw echtgenoot u ten huwelyke brengt? Zoo redeneerde myn vader: ach! indien dit de tael is, die men in de groote wereld voert, dan moeten wy, ryke meisjes, ons overgeven aen mannen, die slechts eene vrouw nemen, wanneer zy verouderd door het verspillen hunner krachten en levens-jeugd, moede van de wereld en hare vermaken, de rust en het huiszittend leven hun eene noodwendige behoefte is geworden?

By het hooren dier woorden, werd ik bleek als een linnendoek, en beefde in al myne lidmaten. Myne tong

kleefde aen myn verhemelte, de spraek scheen my ontnomen. Mejuffer Van der Hoeve bemerkte myne hevige ontroering, doch zy ook scheen niet minder ontsteld dan ik, want zy rilde, als of eene hevige koorts haer beving. Angstig scheen zy myn antwoord af te wachten; echter duerde het lang eer ik stamelen kon:

- Ach! mejuffer, zoo ik u rade uwe hand te weigeren, dan wordt gy eene wederspannige dochter; zoo ik u rade uwe hand toe te staen, dan wordt gy eene ongelukkige echtgenoote!

- Gy hebt het gezegd, riep zy driftig uit, ik zou ongelukkig zyn! dat woord kunt gy niet meer herroepen: het eerste gevoel van een braef en deugdzaem man als gy, kan zich niet bedriegen: ik geloof u als een profeet, en die man, hoe ryk hy ook is, hoe hoog in aenzien hy ook sta, zal nooit myne hand bekomen!

Een loodzwaer gewigt viel my van het hart: zy had zelve haer lot bepaeld, zonder ik my kon beschuldigen haer tot het genomen besluit te hebben doen overhellen.

En mag ik het zeggen? Ik vond verschooning over hare wederspannigheid aen den vaderlyken wil, want het scheen my strydig met regt en rede, eene vrouw te willen verbinden aen een man, dien zy achting, noch liefde toedraegt.

In haer zoo eensklaps vast genomen besluit, scheen

mejuffer Van der Hoeve, al de gemoedssterkte en kracht van wil te hebben geput, haer noodig in den tegenstand, dien zy het vaderlykgezag bieden wilde: bedaerd en kalm sloeg zy de oogen op het boek, dat voor haer open lag: zy keerde eene bladzyde om, die met eene print opgeluisterd was, en die print stelde voor: Werther van Goethe, die zyne liefde zonder hoop niet kunnende bedwingen, zich met eene pistool door den kop brandt!

Een oogslag op die print geworpen, vergenoegde om my te doen beseffen, wat er in het hart van mejuffer Van der Hoeve omging: in den toestand waerin zy zich bevond, zou zy zonder reden, de lezing van zulk een boek niet hebben aengevangen.

- Mejuffer, vroeg ik, dat boek zag ik nog nooit in uwe bibliotheek?

- Ik heb het slechts gisteren gekocht, was het antwoord.

- En weet gy, wat ge u aengeschaft hebt? hernam ik, myne stem de strengheid gevende van die eens priesters, welke vermanen zou, vergif, mejuffer!.. Ach!.. ik lees in uw gemoed: gy koestert eene wanhopige liefde; tusschen het voorwerp van die liefde en u, is er misschien een scheidsmuer opgeworpen, die alle verbintenis onmogelyk maekt: Ach! weet u dan toch boven uw ongeluk te verheffen, tracht u uwe menschelyke waerde

te herinneren, en een blik te stieren tot Hem, wiens adem ons in het leven riep, tot den oorsprong van alle licht en goed; maer werp u niet in den kolk des twyfels en der wanhoop, ga geene lafenis zoeken aen de bron van kleingeestigheid en zwakheid; uw geest niet voeden aen stoffelyke driften; wat edel en goddelyk is niet kluisteren aen het nietige en vergankelyke; wil geen worm der aerde worden, en rondwroetten in modder en slyk!.. mejuffer, dat boek leidt tot de dood der ziele: het is de verheerlyking der zelfsmoord!...

Een akelige gil ontsnapte haer, en ik vervolgde:

- Mejuffer, bedenk wel uw toestand: men mag het ongeluk niet voor oogen houden, als een spiegel, waerin men zich gedurig spiegelen zou, om al zyne trekken onuitwischbaer in het geheugen teprinten, en er zich mede te vereenzelvigen; neen, wil men zich den naem van schepsel Gods waerdig toonen, men moet het ongeluk onderdrukken, het in stryd beroepen en er tegen oorlog voeren! Wat gedrag is schooner? Het gedrag van den schipbreukeling, die moedeloos zich door de golven der zee verzwelgen laet, of dat van hem, die tegen de golven worstelt, en al zyne krachten inspant, om den oever te bereiken? De mensch, die zich door wanhoop den dood in het harte dry ven laet, beantwoordt aen zyne grootsche bestemming niet! - Ach! mejuffer, zoo de wanhoop

u in het graf storten moest, dan zou ik menschen moeten haten..... God! vergeef my het woord! - haten mag men niet, - doch beklagen en beweenen, - maer dat alles kan niet zyn: uw vader denk ik een regtschapen man, en gy kunt slechts iemand beminnen, die uwe liefde waerdig is.

- Ach! riep zy hartverscheurend uit, niemand is meer myne liefde waerdig dan hy, maer de vooroordeelen der wereld zullen anders beslissen: Ik ben een ryk meisje, en hy een arme werkman! -

Dit hoorende waggelden my de beenen onder het lichaem: ik reikte de armen naer mejuffer Van der Hoeve, als om steun te smeeken, en riep:

- Ach! gy bemint my!

Zy vlugtte weg.

Ik viel op den grond neder, en verloor geheel myn bewustzyn.

Des anderendags kon ik my niet herinneren, hoe en wanneer, ik was te huis gekomen: ik wist niets van alles wat er voorgevallen was, sedert het oogenblik, dat ik myn bewustzyn verloren had. Ik moest alles werktuigelyk verrigt hebben.

Myn bed verlatende, trachtte ik myne verwarde denkbeelden samen te roepen, om my het gebeurde te kunnen herinneren; doch nauwernood begon ik zoo my zelven

in te lichten, toen mynheer Van der Hoeve ons huisje binnentrad, en my spreken kwam.

Hy zag er treurig en neerslagtig uit, als een man, getroffen door een gevoelig onheil.

- Freê-altyd-wys, sprak hy bedaerd en met zekeren hoogmoed, ik rigte my regtstreeks tot u, als tot den eenigen persoon, die my redden kan, uit de ongelukkige gesteltenis, waerin ik my bevinde: ik heb u geene verwytingen te doen, ik ken uw regtschapen gemoed, en geloof dat gy door niets laegs en berispelyks aenleiding hebt gegeven, om den geest myner dochter in den toestand te brengen, waerin hy zich thans bevindt. Ik wil u komen smeeken om my myne Maria terug te schenken, want thans is zy verloren voor my, voor de wereld, voor alles wat ik in myne vaderliefde en bezorgdheid voor haer geluk, toekomt en welzyn betrachten wilde. Maer vooreerst wil ik, dat gy haer tot in den grond harer ziele kent, opdat gy in volle kennis van zaken, met my zoudet kunnen over middelen beramen, om ons allen te verzoenen: gy, ik en haer. Ik wil niet dat gy van daeg komt werken, blyf te huis, en lees dit boekje van hare hand geschreven; t' avond ziet gy my hier terug.

By die woorden reikte hy my eenige blaedjes papier toe, als een *album* ingebonden, en ging heen. Ik opende het geschreven boek, en begon de lezing. Het droeg voor titel:

XII.

Myne gedachten.

De voortreffelykste der opvoedingen is de myne geweest. Geene kostschool heeft my ooit in hare enge muren opgesloten gehouden, om van de wereld afgezonderd, er te leeren hoe men zich in de wereld gedragen moet. Neen, onder het wakend oog myner moeder ben ik opgegroeid: haer voorbeeld was het boek, waerin zy my de wysheid leerde. Zy had alle menschen lief, en dikwyls was zy droevig, omdat zy de menschen met elkander niet kon verzoenen, en de geheele wereld gelukkig maken.
Myne moeder was in den burgerstand geboren: ook myn vader is zoon van een gemeen burger. De fortuin begunstigde hen steeds, en zy werden ryk. Myn vader dacht dat zyne vermeerderde fortuin, waerdoor hy eene groote rol in de nyverheidswereld speelde, hem noodzaekte in betrekking te komen met hoogere standen. Dikwyls moest hy hierover de berispingen myner moeder verduren, doch zyn antwoord was: vrouwe, doen wy dit niet voor ons, wy moeten het doen voor de toekomst en het geluk van ons kind. Ach! arme Maria! zuchtte dan myne moeder. De goede vrouw wist wel wat zaed zy in myn harte had doen wortel schieten.
Myne moeder was openhartig bovenal... Haer gelaet was de trouwe afspiegeling harer zuivere ziel: wat zy inwendig dacht, kon ik er uitwendig op lezen. Wat zy gevoelde, hield zy voor niemand verborgen, en regtuit bekende zy iedereen, wat indruk persoonen en zaken

op haer gemoed maekten; echter deed zy dit met de grootste omzichtigheid, en zonder ooit iemand in eer en faem te schaden. Zoo myne moeder was, zoo trachte ik ook te zyn. Ik zoeke in den hoogen stand naer vriendinnen, die in dit alles met my overeenstemmen... Ach! wat zyn zy zelden!... Wat gemaektheid in de hooge klassen der samenleving! wat voorgeschrevene gebruiken en gewoonten, wat vooroordeelen, waeraen men zich onderwerpen moet!

In wat kringen van schoone poppen leef ik!... Hoe kennen zy de kunst der veinzery!. Wat moeten zy in alles regel en maet volgen!.. Groetenis, lach, oogwenk, dans, tred, alles is door kunst geregeld! Ach! zoo men dit alles in kostscholen leert, dan ben ik wel blyde nooit in eene kostschool geweest te zyn, want zoo ik gedwongen werd, myne natuerlyke neiging en ingeborenheid te onderdrukken, dan zou ik my de ongelukkigste aller vrouwen denken!

Dikwyls heb ik my gevraegd: waerom trouwen vele ryke heeren, wanneer de bloei hunner jaren voorby is, of wel trouwen niet? En ik geloofde hierop te moeten antwoorden: omdat het gezelschap der schoone kunne uit den hoogen stand hen niets aenlokkelyks oplevert, en zy er zoo weinig in aentreffen, dat hen boeijen kan. Ware ik een man, ik geloof dat het my toch ook onmogelyk zou zyn, my in het gezelschap van automaten te vermaken.

Vele mannen verlangen eene vrouw, zedig en kuisch: kunnen die wel verliefd worden op juffers, die getrouw het *journal der mode* volgen, en zich kleeden volgens deszelfs meerdere of mindere schaemteloosheid? Waer is van deze het natuerlyk schaemtegevoel, dat teeken der maegdelykheid, dat eene maegd, in de oogen der mannen moet aentrekkelyk maken?

Hoe vele mannen beminnen de vertrouwelykheid, de openhartigheid en gullen lach niet!.. En wat hooren en zien zy in ons gezel-

schap? Niets dan voorgeschrevene woorden van pligtpleging: het harte laet byna niets van zyne gewaerwordingen ontsnappen, en alle monden lachen byna altyd even gelyk en als op maet. Ach! hoe verre zyn wy afgeweken, van het gezellige, vertrouwelyk leven onzer voorvaderen, die goede oude Vlamingen!.
Hoe dikwyls verveelde ik my op een soirée of bal; en toch moest ik een bly en vrolyk gelaet toonen; want het is er verboden zich te vervelen.
Zou alles wat ik hier boven geschreven heb, niets van de rede zyn, waerom vele ryke heeren zich zoo weinig in de vereenigingen en gezelschappen van den hoogen stand vertoonen, en liever genot zoeken by meisjes uit de volksklas, welke zy verleiden door geld en belofte?
Waerom toch wil ook gebruik en mode, dat de mannen zich in ons gezelschap styf en gemaekt moeten gedragen? Waerom toch moeten zy zich den geest uitputten, om ons slechts ronkende vleijeryen en gesuikerde loftuitingen te kunnen opdisschen?..
God! hoe hebben wy de mannen van onzen stand zich laten bederven!.. Maer hoe hebben zy ons gestraft!.. Dood maer al wat edel, schoon en natuerlyk in u is, hebben zy gezegd; wy ook zullen onze schoonheid en edelheid verspillen; en wanneer wy beide die verhevene eigenschappen niet meer bezitten, dan zullen wy tot u komen, de dood aen den dood verbinden, en samen sterven!
Ik heb geworsteld tegen de vooroordeelen en gebruiken: ik geloof my meer dan eene pop: ik voel eene ziel in myn leven.
Zoo ik trouwe dan zal het slechts met een man zyn die in de vrouw geene speelpop, maer eene gezellin des levens ziet, die lief en leed met hem deelt, met hem denkt, leeft en gevoelt.

Als Diogenes zoek ik naer een mensch: ik heb nog geen gevonden.
God zy geloofd: ik wanhoopte ooit een mensch te zullen aentreffen: thans heeft er zich een mensch aen my vertoond: het was een werkman! Diogenes vond een slaef!
Alles in hem is goedheid en menschenliefde.
Hoe verheven is zyn geest!. Ik geloof, dat hy de geheele schepping in een oogwenk omvatten kan!
Geen enkel woord ontvalt hem, of het is eene waerheid; geen enkel gedacht of het is troostryk en hopend.
En hoe eenvoudig is hy toch!.. Eenvoudig zyn en waer, is dus het verhevenste in alles!..
Ach! waerom is hy niet ryk!
Kon ik hem myne gansche erfenis schenken, als hy my, arme meisje maer kennen zou, ik onderteekende de akte van afstand, zonder een oogenblik aerzeling.
Zoo ik met hem trouwde? de wereld zou my bespotten en versmaden, maer wy zouden de wereld vlugten, en voor ons alleen levende, zouden wy een hemel in onze liefde vinden.
Maer uitzinnige die ik ben, zou hy my wel beminnen?

Dit las ik in één adem. Wie zal afschetsen wat er in myn gemoed omging? Zy beminde my, ja, beminde my vurig; en ik, ach, nu veropenbaerden zich myne gevoelens in de helderste klaerheid: ik had haer bemind, van het eerste oogenblik, dat ik haer had leeren kennen, maer met eene liefde, zoo zuiver als die, welke eene kloosternon voor haren goddelyken bruidegom bezielt: zy was altoos voor my een engel geweest, die ik in myne verbeelding op de blankste vleugelen, in den reinsten hemel, zweven zag; en ik kroop op de aerde: hoe had ik durven tot haer reiken? Maer dewyl ik het bestaen van zulk eene engelen natuer kende, zou het my onmogelyk geweest zyn, eene andere vrouw te beminnen. Die reine liefde, even als de goddelyke liefde der kloosternonnen vervulde gansch myn binnenste, en kon geene plaets voor eene andere laten. Ik had dus door de eeuwige aenbidding van dat beeld, my zelven veroordeeld, om in de zuiverste reinheid naer ziel en lichaem myne dagen te eindigen, zoo zy zelve my tot haer in haren hemel niet getrokken had, en door de bekentenis harer liefde my gelouterd en harer waerdig genoemd.

Ik spiegelde my nu een leven voor, dat ik nog nooit had durven veronderstellen... Eeuwig aen haer vereenigd door de heilige en onverbreekbare banden des huwelyks! Ach! wat hielden die woorden niet al in zich besloten!..

Eene zaligheid hier beneden, in de vereenzelviging van twee wezens geheel liefde voor elkander; eene eeuwige zaligheid hier boven in de ineensmelting van twee zielen!. Ach! ik zou de uitverkorene geweest zyn, door de Godheid aengeduid, om het hoogste geluk op aerde te genieten! doch was zulks eene mogelykheid?

Een mensch kon slechts die vraeg beantwoorden, de vader van Maria.

En wat had hy gezegd?

- Ik wil u komen smeeken, om my myn kind terug te schenken! Het was dus uitzinnig voor my, aen eene vereeniging tusschen ons beide te denken. Er zyn wilde volkeren, die de zonne aenbidden als eene godheid, welke aen alles leven en bestaen schenkt, maer zy vermogen haer slechts te aenbidden met ter neêrgeslagen oog: zy kunnen den blik niet spiegelen, in dat brandpunt van licht en vuer; wie dit stout zou wagen, wierd het oog blind gestraeld. Zy ook was myne zon: de gedachte aen haer was het heil myns levens!.. Zou het my dan ook nimmer toegelaten zyn, tot myne zon te mogen opzien, zonder streng gestraft te worden?.. Ach! wat lot zou er my dus op aerde beschoren zyn? - Sterven van wanhoop! sprak de zwakheid in my. - Neen, neen, zwak wil ik niet zyn, maer wat doen? wat doen? - Zoo niets het vaderhart bewegen kan, dan moet gy u opofferen,

raedde de rede, zou Maria wel gelukkig kunnen zyn, indien haer vader haer zyne liefde onttrok?

My opofferen? ach! wat zou er dan van my geworden?

- Er zyn menschen op de wereld, die zich zelven vergeten, en leven voor anderen; die de oogen van de aerde hechten, en steeds op den hemel gevestigd houden. Wat deed een Vincentius à Paula? wat doen de ware navolgers van Christus?.. Zoo wereldsche tegenspoed u treft, zoek troost in de godsdienst, en er zal sterkte in uw gemoed dalen. - Zoo fluisterde het geloof, de hoop, en de goddelyke liefde my in.

Den ganschen dag bragt ik in nadenken door; eindelyk was myn besluit vast genomen; toen het avond werd, en mynheer Van der Hoeve terugkwam, scheen het my, dat ik eene eeuw in marteling had geleefd.

- Freê-altyd-wys, begon hy, gy weet het thans: myne dochter bemint u hartstogtelyk, en ik ontveins het niet, gy zyt harer liefde waerdig; maer zeg my, en stel u eens in myne plaets: kan ik, een der rykste nyveraren van de stad, een man, die in betrekking staet, met al wat ryk en aenzienelyk is, die zich slechts in de hooge wereld in zyn element voelt, slechts by menschen van zynen stand, vry ademt en leeft, kan ik wel de hand myner eenige dochter aen een werkman schenken? zou ik my daerdoor in de oogen, van al wie met my handelt en ver-

keert, niet belachelyk maken?., achter myn rug zou men met my den gek scheren; men zou den spot dryven met myne lage gevoelens, zoo als men die noemen zou: het ware stof leveren voor spotprinten; de liedjeszangers zouden op de straten de daed bezingen, als een wonderverschynsel in den gang der aerdsche zaken... Ach! verwytingen kan ik verduren, maer onder de miskenning en de spotterny zou ik bezwyken!

- Mynheer, antwoordde ik, zoo bedaerd het my mogelyk was, regtzinnigheid voor regtzinnigheid. Ik ga u gansch myn gevoelen bloot leggen, en geef dan uwe uitspraek. Ik ook bemin uwe dochter, met de reinste en heiligste liefde... Zoo zy myne echtgenoote niet worden kan, dan huwe ik nooit. Aen u dus de keuze: u boven de spotterny van menschen, verslaefd aen vooroordeel en gebruiken, te verheffen, of wel toegeven en er onder buigen: ons geluk of wel ons ongeluk bewerken... Zoo gy waerlyk een vaderhart bezit, zoo gy uw kind innig lief hebt, dan zult gy u eene opoffering kunnen getroosten, die wy overigens door onze liefde en dankbaerheid, u zoo ligt mogelyk zullen dragelyk maken.

- Ach! gy bedriegt u, ik heb myne dochter lief als het licht myner oogen, en toch ben ik zoo zeer aen de groote wereld gehecht en verslaefd, zoo zeer vrees ik hare mispryzing, dat ik haer liever zou zien sterven,

dan toe te stemmen in haer huwelyk met een werkman!

En dit uitroepende, peilden de oogen van mynheer Van der Hoeve hem uit het hoofd, en staerden my aen, als of zy my gingen verslinden.

Uwe uitspraek is wel wreed, mynheer!.. was myn zucht.

Ach, hernam hy kalmer, ik gevoel myn ongelyk, de rede is tegen my: maer ik ben te zwak, om tegen ingewortelde vooroordeelen te worstelen: ik kan niet toestemmen, het is boven myne magt: ach! heb medelyden met my!..

Mynheer, raedde ik, overweeg nog eens alles goed in u zelven, vooraleer eene onwederroepelyke uitspraek te vellen. Ik zou u willen bidden en smeeken, om uw harte te ontroeren en te bewegen, zoo my dit betaemde; doch daertegen verzet zich myn gevoel van eigenwaerde, want ook myn eigen geluk en toekomst is hier op het spel, en gy zoudet kunnen denken, dat ik handel uit eigen belang. Zoo ik echter een middel wist, om het geluk uwer dochter alleen te verzekeren, afgescheiden van het myne, al moest ik my het grootste ongeluk op den hals halen, al moest ik in de hevigste marteling langzaem sterven, nog zou ik hem zegenen, die my dat middel zou kenbaer maken: dit kan u doen oordeelen, over de onbaetzuchtige en reine gevoelens, welke my bezielen.

- Ik wist u op uwe hoogte te schatten, Freê-altyd-wys. Ach! waert gy in den hoogen stand geboren, met wat vreugd zou ik u myn zoon noemen, en u het geluk van myn kind toevertrouwen! Nu kan ik niet: breng my alles in wat rede, gevoel en waerheid, u kunnen ingeven, ik kan niet. Ik zou my in de hooge wereld niet meer durven vertoonen, het hoofd van schaemte niet meer durven oprigten, zoo ik hierin toestemmen moest. Ach, gy jongeling, die het hart op de regte plaets hebt, die honderdmael edeler van ziel zyt dan ik, beraem middelen met my, die my mynen hoogmoed en tevens myne dochter laten behouden; red my, want zoo myn kind stierve door myne schuld, dan zou de wroeging my ten grave slepen! Ach! ik bid u, offer gy u op; gy alleen bezit een hart, dat zich boven de menschelyke zwakheid en het ongeluk verheffen kan!

Mynheer Van der Hoeve lag voor my op de kniën gevallen; hy knelde myne handen in de zyne, en besproeide die met tranen.

Ach, mynheer! weende ik insgelyks, weet gy zoo een middel: ik ben bereid.

Doe haer den afstand zien, die tusschen u beide bestaet; tracht haer te overtuigen, dat zy daerdoor met u niet gelukkig zou kunnen zyn, en trouw met een meisje uit de burgerklas: ik zal u hiertoe de middelen aenschaffen, door u eene schoone som geld te schenken....

- Spreek my van geen geld, mynheer, onderbrak ik, het is aerdsch slyk voor my! Wat de vooroordeelen der wereld betreft, myn geweten verzet er zich tegen, om die te verregtvaerdigen, en eene andere vrouw zal ik niet huwen, omdat ik haer niet zou kunnen beminnen, en dus ongelukkig zou moeten maken. Zoek eerlyke middelen! -

Ach! riep hy nu als wanhopig uit, zou ik my dus aen u bedrogen hebben! En verbergt gy onder eene schors van zielengrootheid, niet den fynsten list en slimheid? Denkt gy my eindelyk te overhalen? Zoo ik tot zulk een uiterste komen moest, weet dat ik u beide vervloeken zou!

Hy rigtte zich op in gansch zyne hoogte, en nam eene dreigende houding.

Ach, myn brave Freê, myn Freê-altyd-wys, snikte myn vader, gy hoort het: het is u onmogelyk mejuffer Van der Hoeve gelukkig te maken: denk dus aen zulk een huwelyk niet meer, en is de liefde van eene vrouw voor u verloren, wy zullen door onze liefde het gemis trachten te vergoeden.

- Vader, troostte ik, vrees niet, ik zal my boven myn ongeluk verheffen, en dit op de edelste wyze mogelyk: ik zal mejuffer Van der Hoeve schryven, en zy volge dan de ingevingen van haer hart.

- Mynheer, vervolgde ik, my tot mynheer Van der Hoeve wendende, ik zal u niet meer verontrusten, door eenige aenspraek op de hand uwer dochter. God beware my den vadervloek over het hoofd van een kind te trekken, maer ik lade u eene groote verantwoordelykheid op de schouders. Gy alleen zult u by God te verregtvaerdigen hebben over uwe handelwyze jegens uwe dochter. Myn geweten zegt my, dat ik my regtschapen heb gedragen: mogt uw geweten u ook dergelyke verzekering geven! Voor verscheidene jaren, ga ik my gansch van de wereld afscheiden, men zal zelfs van my niet meer hooren gewagen: geef my slechts de verzekering, dat myne ouders, gedurende dien tyd, geen gebrek lyden zullen.

Ach! myn zoon! wat gaet gy doen? gilden angstig myn vader en myne moeder te gelyk.

Lieve ouders, antwoordde ik, er heerschen nog vele ondeugden, misbruiken en vooroordeelen op de wereld, en ofschoon volgens my de beschaving steeds voortgang doet, gaet dit slechts zeer langzaem in zyn werk. Er zyn mannen noodig, mannen van moed en zelfsopoffering, edele zielen, die den vaerwel aen de wereld en haer genot zeggende, ware voorbeelden van menschenliefde worden, navolgers van Christus, den God-mensch, die geheel menschenliefde was. Zoo de vooroordeelen der

wereld my hebben getroffen, ik wil er anderen voor bevryden: ik wil het woord Gods, de leer van gelykheid en broedermin verkondigen; ik ga priester worden! Vader, God schonk zyn eigen zoon aen de aerde, om de liefde onder de menschen te prediken en voor het menschdom te boeten, wees edelmoedig als God was, en laet ook uw zoon, het werk van den zone Gods helpen voortzetten. En gy, moeder, troost u in uw leed met de gedachte, dat ook de moeder van God, zoo veel op aerde geleden heeft!

Myne ouders wisten geene reden in te brengen, om my hunne toestemming te weigeren: in tegendeel, zy geloofden ook dat ik in myn toestand geen edeler besluit nemen kon. Mynheer Van der Hoeve beloofde in hun onderhoud te zullen voorzien: hiermede was alle moeijelykheid uit den weg geruimd; met myne spaerpenningen, welke tot eene redelyke ronde som beliepen, kon ik de onkosten myner studie van het priesterschap bestryden.

Toen mynheer Van der Hoeve ons verliet, drukte hy my dankbaer de hand, en zegde:

Gy hebt een vader zyne dochter, en eene dochter haer vader teruggegeven.

Ach! spraekt gy waerheid! zuchtte ik diep.

XIII.

In het seminarie aengenomen zynde, tot het aenvangen myner studie in de godsgeleerdheid en de latynsche tael, zond ik den volgenden brief aen mejuffer Van der Hoeve:

> MEJUFFER,
> Onze vereeniging was onmogelyk: uw vader had ons zyn vloek over het hoofd gezonden, zoo wy hem gedwongen hadden, tot het geven zyner toestemming. Ik heb my opgeofferd: wanneer gy my in de wereld zult terug zien, zal ik met een geheiligd karakter bekleed zyn: de priesterlyke wyding zal my tot een der dienaren van onze heilige godsdienst hebben verheven... Kunt gy een man beminnen van uwen stand en staet, schenk hem uwe hand en vergeet my. Het zal my een waer genoegen zyn, u in de wereld terug te vinden, gelukkige echtgenoote en moeder wezende. My was het slechts gegeven, ééne vrouw op aerde te kunnen beminnen; die vrouw niet kunnende bezitten, heb ik al myne zielskracht samengeroepen, om my boven myn ongeluk te verheffen. Kon ik grootmoediger en edeler handelen dan het priesterschap te omhelzen? In de zuiverheid en het gebed zal ik myne dagen eindigen, en door het verkondigen van Godes woord, de menschen een geluk trachten te verschaffen, dat my op aerde ontzegd is.
> Mejuffer, ik zal God bidden voor uw geluk en welzyn:
> FREDERIK...

Drie jaren bleef ik in het seminarie opgesloten, drie volle jaren, afgescheiden van de wereld, met wie ik gedurende dien tyd geen de minste betrekking wilde aen-

knoopen... Zelfs myne ouders had ik dringend verzocht my noch te schryven, noch te komen bezoeken. Ik vreesde dat er gevallen konden voorkomen, die my in myn vast genomen besluit hadden kunnen doen wankelen, en hoe sterk ik my ook wist, dorst ik echter het gevaer niet tarten. De wereld vergetende, myne liefde in eene der diepste vouwen myns harten opsluitende, om er die zuiver en heilig te bewaren, tot ik haer, wie ik bemind had, in eene betere wereld zou terugvinden, wilde ik geheel en gansch den Heere toebehooren. Na drie jaren standvastige en onafgebrokene studie wydde my de bisschop tot priester; dan, de kruin geschoren zynde, en eeuwige belofte van zuiverheid gedaen hebbende, dorst ik myn harte vryere lucht geven, en een blik in de wereld werpen. Myn pligt was my thans voorgeschreven en afgeteekend, en ik gevoelde in my de volle kracht, om dien getrouw te volbrengen. Ik was thans sterk als die zendelingen, welke alles verlaten, vaderland, ouders, vrienden, alle gemakken des levens, om het geloof onder de wilde volkeren te verkondigen, waer hen dikwyls de wreedste marteldood wacht.

In het seminarie, toen wy ons in het prediken oefenden, om het woord magtig te worden, wekten reeds myne sermoenen, de byzondere aendacht der aenhoorders op. Men bewonderde myne welsprekendheid, myne

diepe kennis van het menschelyk hart, de buigzaemheid myner stem, het gevoel dat my bezielde. My kwam dit alles zeer natuerlyk voor: ik sprak met overtuiging en volle kennis van zaken. Ik was onder het volk geboren, te midden het volk groot geworden; met het volk had ik gewerkt, geleefd en geleden. Wie beter dan ik kon dus spreken over de zeden des volks, over de lage driften en ondeugden, waeraen een groot gedeelte nog onderhevig is? Wie beter dan ik, kon het medelyden en de broederliefde opwekken, om den kruistogt aen te vangen, tot het verlossen onzer arme broeders uit den kolk der verdierlyking en verslaving? Ach! het scheen my zoo eenvoudig, al de menschelyke belangen te verzoenen, met het woord Gods, dat woord van vrede en liefde, dat ons slechts aenmaent, om ons allen een eeuwig geluk te verzekeren... Bemint elkander, sprak de vaderlyke goedheid Gods. Ach! beminnen wy elkander, en wy zullen gelukkig zyn op aerde, gelukkig in den hemel!

Aen myne begaefdheid van prediken was ik het verschuldigd, dat de bisschop my schoone en heerlyke aenbiedingen deed, die my den weg konden banen, tot hooge bedieningen in de geestelykheid; doch zulks was myn verlangen, noch myn roep. Ik bad zyne hoogweerdigheid tot het bekomen eener plaets van pastor, op een klein en gering dorp van ons Vlaenderen, waer ik stil en

vergeten zou kunnen leven en sterven. Myn verzoek werd toegestaen.

Een dorp! Wat verschil bestaet er tusschen een dorp en eene groote stad! Wat verschil in levenswyze, wat verschil in zeden en gebruiken!

Nog staet het my frisch in het geheugen, als of het slechts gisteren voorgevallen ware, hoe men myne intrede als pastor in het dorp vierde.

In die plegtigheid zag men nog de gansche eenvoudigheid der buitenlieden. Er was een stoet ingerigt, die aen de uiterste palen des dorps my moest komen afhalen en naer de kerk geleiden. Voor aen den stoet reden er een twaelftal boeren op hunne zwaerlyvige kloeke paerden, waerop zy zoo fier zaten als generaels. Maer ook waren zy volgens hunne meening, prachtig en schoon uitgedoscht! De eene droeg op eene oude huzarenvest, erfdeel van zyn vader, die Napoleon gediend had, een versleten gendarmshoed, die hem geleend was. Zyn gezel droeg statig den katoenen mantel zyner vrouw, met de kap naer binnen gekeerd, en daerop een hoed van karton, met goud papier beplakt. Een andere kleedde een frak met vergulde knoppen, kostuem van zyn zoon, die heerenknecht was: hierop een sluijer, waeraen een degen hing, en een paer epauletten, welke een twintigtal jaren vroeger aen zilver hadden geleken; zyn hoofde tooide

eene turksche muts! Een vierde ruiter was geheel in een wit laken gehuld: hy had eens in de stad een araeb op eene print afgebeeld gezien, en dit had hem op de gelukkige gedachte doen komen, om zich met zyn slaeplaken te verkleeden. Een vyfde, en deze spreidde het meest zyne pracht ten toon, want hy had zyne kleeding, by een kostumier der stad gehuerd, - zat in het rood laken van het hoofd tot de voeten: om geheel rood te zyn, had hy zelfs zyn aengezicht met roodsel bestreken! Hy dacht zich een engelschen generael! De andere ruiters waren ook op dergelyke wyze, meer of min zonderling gekleed.

Aen inwooners van groote steden, zouden zulke kleedingen belachelyk en koddig voorkomen, doch in dorpen, van de steden afgelegen, geeft dit geen de minste stof tot lachen; integendeel, ik bemerkte dat al die buitenmenschen, met wyd opengespalkte oogen en mond, zeer ernstig die vreemd gekleede ruiters aenstaerden en bewonderden, als of dat iets schoons en overheerlyks ware geweest. Na dien troep ruiters volgden verbeeldingen van heiligen en heilige voorstellingen. Men zag er Sinte Barbara met haren toren in de hand; Sinte Maria Magdalena in haer lang hangend hair, hare zonden beweenende; Sinte Katarina met haer spinnewiel; Onze Lieve Vrouwe van Zeven Weeën, met hare zwaerden in het hart; Sint

Pieter met zyne sleutels; Sint Rochus met zyn pelgrimsstaf; Sint Jan Baptista met zyn lam, en nog menige andere. De heilige familie was voorgesteld door een achtbaer pachtershuisgezin, in de vlugt naer Egypte. De pachter, die een langen valschen baerd droeg en een lang slepend overkleed, verbeeldde den Heiligen Joseph: hy geleidde een ezel, waerop zyne vrouw zat, die de Heilige Moeder Gods voorstelde. - Het kindeken Jesus was haer eigen kind, dat zy aen het hart drukte. Op een wagen, gansch met loover en groen bedekt, vertoonde men den Heiligen Sebastiaen, aen eenen boom gebonden en met pylen doorschoten wordende. Die voorstelling werd uitgevoerd, door de handboogschutters des dorps. Hierna volgden er oude en jonge maegden in het wit gekleed, en na deze, de geestelyken van het omliggende, die myne installatie kwamen bywoonen. Ik stapte in hun midden. De stoet werd gesloten door burgemeester, schepenen, en eenige anderen der aenzienelykste persoonen van het dorp, allen te paerd gezeten.

Aen de kerk gekomen, trof er my eene blyde verrassing. Men had van uit den toren eene koord gespannen, naer beneden dalende, en op den weg, die met vlaggen en wimpels versierd was, van onder aen een boom vastgemaekt. Die plaets genaderd, vloog er langs de koord eene witte duif, er door een ring en een lintje aen vast-

gehecht, naer beneden tot my; aen den hals droeg zy een briefje.

- Ziet, riep de menigte, de Heilige Geest vliegt naer onzen nieuwen herder!

Ik nam de duif en las het briefje. Het bevatte deze eenvoudige, doch voor my, in die gelegenheid zeer treffende woorden:

- Wees welkom, goede herder, in ons midden.

Dit was geene grootspraek, geen ydele woordenprael; het was eene hartelyke uitdrukking, eenvoudig, welgemeend: het gansche karakter der buitenlieden lag in die woorden.

Na men my met de gewoone plegtigheid, in myn kerkelyk gewaed gekleed had, na ik voor het altaer myne gebeden tot den Albestierder gestuerd had, en de gezangen en het orgelspel der hoogzael een einde namen, beklom ik den predikstoel, om eene aenspraek te doen tot de kudde, aen myne herderlyke zorgen toevertrouwd.

Ik bedankte myne parochianen voor de eere en de blyken van genegenheid my reeds by myne aenkomst bewezen, en deed hun de plegtige belofte, alles aen te wenden, wat maer in myne magt zou zyn, om hun tydelyk en eeuwig geluk te bevorderen.

- Ik wil u allen een vader wezen, riep ik uit, en met de teederste vaderliefde u allen beminnen, doch ik

bid u, schenkt my wederkeerig uwe liefde en vertrouwen. Zonder de liefde zyn wy niets!

Wanneer smart en lyden uwe ziele krank maekt, komt tot my, stort uw wee in myn vaderharte, en ik zal u troosten en uwe ziele de gezondheid terug geven.

Wanneer gy doolt op den weg des verderfs en der ondeugd, verdoolde schaep, kom tot my zonder argwaen, en uw herder zal u weder den stal openen, en u weder voorstellen aen uwe broederen en zusteren, die uw afwezen betreurden, en uwe terugkomst in hun midden met lofzangen en vreugde vieren zullen.

Gy die zwak zyt, betrouwt niet op uw zelven, maer komt tot my, en ik zal u versterken.

Gy, die kwynt in armoede en ellende, beschuldigt God noch uwen evenmensch u te verlaten en te vergeten; maer komt insgelyks tot my, en ik zal u met God en uwen evenmensch verzoenen.

Gy, ryken der aerde, die wereldsche goederen in overvloed bezit, zoo de verachting der armen u vervolgt, zoo gy den haet en nyd uwer medemenschen u op de schouderen trekt, komt ook tot my, en ik zal u leeren de engelroede uitwerpen en het aes kiezen, waermede gy visschen moet, om liefde, eerbied en achting op te vangen.

O gy vooral, die wanhoopt van de goedheid en vader-

liefde Gods, komt my vinden, en uwe ziel, die gy gedood hebt, zal ik door de hope weder in het leven roepen.

Gy allen, kranken en gezonden naer ziel en lichaem, komt kennis maken met uw herder, opdat wy elkander leeren beminnen; en vergeet het niet, want zoo gy het vergeet, dan zal ik zelf u opzoeken, en noch vrede noch rust genieten, voor aleer ik u gevonden heb, en gesmeekt om my uwe liefde te schenken. Ik wil als goede vader met zorg over al myne kinderen waken; ik wil als goede herder myne kudde kunnen optellen, opdat ik ten dage des oordeels voor den oppersten regter verschynende, zou kunnen uitroepen: Heere, zie hier de kudde, die myner zorg was toevertrouwd, en geen enkel schaep is verloren gegaen!

In dien zin sprak ik, en myne woorden maekten een hevigen indruk op myne toehoorders, want allen luisterden in de diepste stilte.

Eindelyk nam ik intrek in myne pastory.

Geheel den dag moest ik nog de gelukwenschen eener menigte lieden beantwoorden, die myne wooning als bestormden, begeerig om my te zien, en een groet met my te wisselen.

Alleen gelaten zynde, wierp ik my op de kniën, nam een kruisbeeld in de armen, drukte myne lippen op de

beeldtenis van onzen goddelyken Zaligmaker, en bad den ganschen nacht.

XIV.

Zoo als men welligt denken kan, was myn eerste werk geweest, toen ik priester gewyd was, en voor de eerste mael het seminarie verliet, om weder de wereld in te treden, zich naer myne ouders te spoeden.

Ik vond hen terug in volle gezondheid. Wat vreugd gevoelde ik by het wederzien van die my zoo dierbare wezens op aerde! Ik vroeg hun ootmoedig vergiffenis voor het verdriet en de onrust, hun veroorzaekt, door het verbod my in geene dry jaren te mogen zien noch spreken.

- Zonder noodzakelykheid haddet gy dus niet gehandeld, myn zoon, sprak myn vader, ook moest dit u nog pynelyker en lastiger gevallen zyn dan aen ons, want wy wisten toch, hoe gy het steldet. Wy hadden kennis gemaekt met een der knechten van het seminarie, en deze deelde ons alles mede, wat hy jegens u wist. Ach, vergeef gy ons, myn zoon, omdat wy door ons smeeken en tranen een bespieder omkochten. De goede knecht kon ons niet wederstaen: hy bezat eene te gevoelige ziel.

Dikwyls voorby uwe kamer gaende, hoorde hy u bidden:

- O God, sla my tot den bloede, geessel en kastyd my, zend my al het lyden over, dat gy voor anderen bestemdet, hoe meer kruisen gy my op den schouder laedt, hoe meer ik uw naem gebenedyden zal, doch bewaer toch myne ouders van alle ongelukken, ziekten en kwellingen; gun my dat ik hen nog op aerde gezond en te vrede mag terug zien. En somtyds hoorde hy hierachter in een zucht, als uit het diepste uws harten opstygende: O God! mag ik u ook bidden voor het geluk van Maria?

Ach! myn zoon, telkenmale hy ons zulke woorden mededeelde, vielen wy op de kniën, bogen eerbiedig het hoofd, en baden voor u, voor Maria en voor ons.

Eens ging uwe moeder voorby het seminarie, en hoorde gerucht op den koer. Zy legde zich met het oor tegen de poort, die op den koer gaf, en geloofde uwe stem te herkennen. Ach! zoo de moederliefde het zicht zoodanig had kunnen scherpen, om door het hout te zien, dit ware op het oogenblik in haer vermogen geweest, doch dit onmogelyk zynde, onderzocht zy de poort van onder tot boven. Zy bespeurde eene opening tusschen den grond en de poort. Aenstonds wierp zy zich ter aerde, en staerde om zich de oogen uit het hoofd te doen puilen: een blyde kreet ontsprong hare borst: zy zag u! Ach! myn zoon, reeds lang hadt gy den koer ver-

laten, toen zy daer nog lag: zy had u gezien, en wilde u nogmaels wederzien; een moederhart is niet ligt bevredigd! Eindelyk hare hoop moetende opgeven, gevoelde zy, dat zy in haren val op den grond, hare kniën bezeerd had. Veertien dagen lang had zy er pyn in, doch geene enkele klagt ontsnapte haer. Laet het maer pyn doen, glimlachte zy, ik heb toch myn zoon gezien!

O verhevene moederliefde, gy voorzeker zult de schoonste bladzyden beslaen in het boek des levens!

Na het aenhooren van dit verhael, zoo aendoenelyk in den mond myns vaders, gevoelde ik een diep berouw over myn gehouden gedrag. Ik beschuldigde my van wreedheid jegens myne ouders, van gevoelloosheid. Ik hadde moeten meer betrouwen stellen in myne rede en zielskracht, en ach! God alleen weet wat smart my die dry jaren scheiding gekost hebben: onrust, angst, kommer bestormden beurtelings myn binnenste en martelden my. Doch die onbewustheid van wat er in de wereld omging, had my noodzakelyk geschenen. Zoo, by voorbeeld, mejuffer Van der Hoeve slechts een driftigen hartstogt gehoor gevende, als gevolg eener tegengewerkte liefde, my in weerwil van het vaderlyk gezag en dreiging van den vaderlyken vloek, had willen tot echtgenoot bezitten, wie weet of ik niet zou hebben toegestemd? Of er my zooveel moed zou zyn bygebleven, om het

priesterschap te aenvaerden? En zoo niet, dan ware eer en achting voor my verloren geweest. Iedereen zou gedacht hebben, dat ik een ryk meisje had verleid, door baetzucht aengespoord, enkel om ook rykdom en aenzien te verwerven. En wat geluk hadden wy genoten, beladen met een vadervloek?

Ach! het was zulke vrees, die my van myne eigene krachten deed wantrouwen, en my zoo streng jegens myne ouders, en jegens my zelven had doen handelen. Andere verschooning kon ik voor myn gedrag niet inroepen.

- Vader, moeder, riep ik met verkropten boezem uit, vergeten wy nu het doorgestaen lyden: ik heb misschien misdaen, maer het is nu zoo geschied: het genoegen van ons wederzien, is nu des te grooter!

Ik verlangde thans te vernemen, hoe het mynheer Van der Hoeve en zyne dochter stelde: toen ik hierover sprak, ontviel er myn vader een diepen zucht.

- God! verschrikte ik, er zyn ongelukken gebeurd?

- Mynheer Van der Hoeve, sprak myn vader, is op verre na zoo ryk niet meer als over dry jaren. Niet zoohaest hadt gy het gesticht verlaten, om in het seminarie te treden, of al de werklieden werden hem meer of min vyandig. Hoe het aen hun oor gekomen was, weet ik niet: hy zelf, of een zyner vrienden, aen wie hy het toevertrouwde, bragt het zeker uit, maer zy wisten de

reden, waerom gy de wereld verliet, om den geestelyken staet te omhelzen. Zy konden het mynheer Van der Hoeve niet vergeven, dat hy u niet waerdig had geacht, om zyn schoonzoon te worden, en om die reden verlieten er velen het gesticht, dat daerdoor in verval geraekte; want het waren nog de beste werklieden, die de eersten heengingen. Verliezen in bankroeten geleden, bragten zyne fortuin geweldige schokken toe. Kortom, het gesticht heeft zyne werkzaemheden gestaekt, en mynheer Van der Hoeve de stad verlaten. Men zegt, dat hy ergens op een buitengoedje is gaen woonen. Wat zyne dochter betreft, tot heden is zy nog ongehuwd gebleven, en of zy zich nu by haer vader, of wel zich elders bevindt, dat weten wy niet, en weet misschien hier niemand in de stad.

- Ach God! zuchtte ik, ook voor zyn geluk bad ik u: maer uw wil geschiede, en ons, arme stervelingen is het niet toegelaten uwe daden te beoordeelen.

Wat ik u nog verhalen moet, hernam myn vader, is dat mynheer Van der Hoeve vóór zyn vertrek uit de stad, ons eene levensdurende rente heeft overgemaekt, waermede wy stil leven kunnen.

- Die rente zult gy nu niet langer meer noodig hebben, merkte ik op, gy gaet met my myne pastory bewoonen.

- Myn zoon, wederlegde myn vader, ik ben in dit huisje geboren, en zou er zoo gaerne in sterven, en ook, een oude boom wil niet verplant worden. Dit huisje is ons zoo eigen, dat wy het elders niet meer zouden gewend worden. Geen hoekje, geen steen, geen enkel meubelstukje, of er is eene ons dierbare herinnering aen gehecht. Daer in dat hoekje van den haerd, myn zoon, rookte myn vader zyn pypje; in dien anderen hoek zat myne moeder met haer spinnewiel, in deze kamer, myn zoon, werdt gy geboren; daer, op die steenen stond uwe wieg. Ge begrypt my, oude menschen leven slechts van herinneringen, wy hebben geene toekomst meer op aerde, laet ons dus hier blyven, maer wees er verzekerd van, myn zoon, wy zullen u dikwyls, o zeer dikwyls komen bezoeken.

Ik besefte de waerheid van myns vaders woorden: ook my was dit huisje, waerin ik het eerste levenslicht zag, dierbaer, en het scheen my, toen ik het verlaten moest, dat ik een ouden vriend een eeuwig vaerwel zegde.

Ik zou dus alleen myne pastory bewoonen. Na er den eersten nacht in bidden te hebben doorgebragt, gevoelde ik met het aenbreken van den dag, myn gemoed verligt en versterkt. Aen myne pastory behoorde een fraeije tuin en moeshof: ik ging in den tuin wandelen, om de

frissche morgenlucht in te ademen, en de vogelen hun groet aen de ontwaekte natuer te hooren zingen; doch welhaest viel ik in diepe mymering: ik dacht aen mynheer Van der Hoeve en zyne dochter. Was het thans myne pligt niet, opzoekingen te doen, om heide weder te vinden? Misschien verkeerden zy in wanhoop, alle betrouwen in de goddelyke voorzienigheid verloren hebbende. Was het aen my, priester Gods niet, om hen met God te verzoenen, en vrede en rust aen hunne kranke ziele weder te schenken?

Met hoeveel gretigheid zou ik dit verrigt hebben, om het leed en kwaed te herstellen, waervan ik, hoe onvrywillig ook, misschien de schuld kon zyn!

Terwyl ik zoo dacht, hoorde ik den yzeren arm, op de deur der pastory bonzen. Ik ging de deur openen. Daer vertoonde zich mynheer Van der Hoeve aen myn verwonderd oog!

Ja, het was hy, doch de hoofdbestierder van het zoo bloeijend gesticht ter vervaerdiging van werktuigen niet meer, dien ik gekend had als een man, in de volste kracht der jaren, ryzig en regt van gestalte, met een ongerimpeld voorhoofd, met zwart blinkend hair, en een frisschen blos van gezondheid en vergenoeging op de wangen; ach, hy ging thans gebogen, den blik ten gronde geslagen; diepe groeven, als zulke door foltering

en lyden ingeprint, liepen over zyn voorhoofd; de weinige hairlokken, welke hem nog op het hoofd stonden, waren grys, en zyne wangen hadden de kleur en de taeiheid van een geel stuk perkament.

- Mynheer, groette ik ontsteld.

- Eerwaerde pastor, stamelde hy, zoo uwe woorden van gisteren met uwe daden overeenstemmen, dan zult gy een ellendigen zondaer zonder vertroosting van hier niet laten heengaen: ik heb gewanhoopt van de goedheid en vaderliefde Gods: ik heb myne ziel gedood!

- Gy, mynheer Van der Hoeve, komt den eersten tot my, riep ik uit, geloofd zy de Voorzienigheid; daer aenstonds dacht ik aen u, en ik wenschte te weten, waer gy u bevondt, en hoe het met u en mejuffer uwe dochter gesteld ging. Wees welkom, mynheer, de dag begint goed: uw bezoek is my de aengenaemste aller verrassingen.

- My aenspreken met woorden van de teederste toegenegenheid! sprak hy. En ik, die u zoo miskend heb, zoo onbillyk jegens u gehandeld! God! wat ben ik klein en nietig by zulk een mensch!

Zoo gy misstappen hebt begaen, hernam ik, en die in volle berouw beweent, dan moet gy my dubbel welkom zyn. De zondaren bekeeren, en de menschen met elkander verzoenen, is de heiligste zending des priesters op aerde.

- Ach! ik ben hoovaerdig geweest, en daerom ben ik vernederd, en zy, die nederig waren, zyn verheven geworden!

Dit diep zuchtende, strompelde mynheer Van der Hoeve voort, tot aen eene bank, die niet ver van de achterdeur der pastory, in den hof geplaetst stond, en als vermoeid en afgemat, liet hy er zich op nêerzygen, al stamelende:

- Vergeef my, mynheer de pastor, ik kan niet lang meer regtstaen: myne krachten begeven my dagelyks.

- Ik vroeg hem, of hy zich niet beter in de keuken, by een warm vuer zou bevonden hebben?

- Ik dank u, was het antwoord, de frissche lucht verkwikt my meer, zoo u dit slechts niet hindert, in welk geval ik u volge, waer gy my aenhooren wilt.

Ik nam dus plaets op de bank aen zyne zyde, met de woorden:

- Zoo gy my thans iets hebt toe te vertrouwen, mynheer Van der Hoeve, ik luister: stort vry uwe smart in myn boezem; ledig gansch den bitteren kelk uwer beproeving... De godsdienst bezit onuitputbare bronnen, waeruit wy volop putten kunnen, en daerdoor het bitterste alsemvocht des lydens, in den zoetsten honig van troost en hoop veranderen.

- Ach! begon hy, ik ben een slaef van de wereld

geweest, die ik als een afgod diende. Ik waende in het bezit te zyn van trouwe, magtige en ryke vrienden, ik geloofde my van de aenzienlykste persoonen in rang en fortuin, geacht, geëerd en bemind; ik dacht dat zy my als hun gelyken hielden, en ik een der hunnen was. Dit alles maekte my trotsch en verwaend, en ik zag my zelven als veel meer dan een gewoon burger aen, titel, waermede ik my vroeger bevredigd had; de streelendste droomen van weelde en eer, roem en aenzien, wiegden myne klaerzichtigheid in slaep. Helaes! te wreeder moest de ontwaking zyn, te feller zou de bitterste teleurstelling en ontgoocheling my pynigen! Nauwelyks had ik u onwaerdig geacht om myn schoonzoon te worden, en de liefde myner dochter tegengekant, of zie, daer treffen my eenige groote verliezen, Dat ware nog niets geweest hadden myne vrienden my geld willen leenen, om myne nyverheid op dezelfde groote schael voort te dryven; met ter tyd zou ik die verliezen hebben ingehaeld, - maer ach! nauwelyks is het gekend, dat my eenige bankroeten hebben getroffen, of menige van hen die zich myne vrienden noemden, en zich op al myne feesten, ten myne kosten kwamen vermaken, sloten my hunne deur: op straet keerden zy het hoofd, en lieten myn groet onbeantwoord, als of zy my niet bemerkten! Allen wien ik geld vroeg, en wien ik er in dergelyke omstandigheden geleend had,

trokken de schouders op, en gaven ten antwoord: dat zy my voor het oogenblik onmogelyk helpen konden!... Ik begaf my eindelyk tot myn laetsten toevlugt, maer op dezen rekende ik stellig. Het was hy, die zich den besten myner vrienden noemde, het was de man, die my de hand myner dochter had afgevraegd, en welke ik hem beloofde. Hy noemde my reeds lang vader, en ik gaf hem den naem van myn zoon. Ach! ik twyfelde niet, of deze zou my eene hulpzame en reddende hand hebben toegereikt! Bedrog! bittere spotterny! 'Mynheer, de tyden zyn veranderd; men vertelt de zonderlingste geruchten op uwe rekening; gy begrypt dat ik nu van de hand uwer dochter afzie. Zoek eene nog rykere party voor haer dan ik, want een groote rykdom alleen, kan u in uw vorigen staet en betrekkingen herstellen!'

Dit antwoord gaf my de man, die my meer dan eens gezworen had, dat hy myne dochter zoo zeer beminde, om er goed en bloed, eer en leven voor op te offeren!

Zulke was de gevoeligste aller slagen: ik slaekte een snydenden gil, en vlugtte weg. Ik liep, en liep altyd voort, als of onzichtbare geesten my vervolgden. Zoo wilde ik myne gedachten verstrooijen, en dorst niet stilstaen, uit vreeze van gehoor te moeten geven, aen de verwytingen myns gewetens; echter kon ik deze niet verdooven. Zy hieven luider en luider de stem op in myn binnenste;

dit maekte my zoo moede en afgemat, dat ik gedwongen was stil te houden.

Waer bevond ik my? Ik sloeg de oogen in het ronde. De stad lag reeds in het verschiet: ik stond te Bergenkruise, by het kruisbeeld, waervoor jaerlyks zooveel bebedrukte zielen hunne gebeden uitstorten, en den Heere aenroepen, opdat hy zich hunner ontfermen zou.

Eene maegd zat voor het kruis geknield, geheel in het zwart gekleed, en beweegloos als een standbeeld. Zy scheen in haer gebed verdiept. Alles in het ronde bewaerde de grootste stilte. De natuer scheen te sluimeren, als vreesde zy de vrome, die daer geknield zat, in hare godsvrucht te hinderen.

Dit zicht werkte treffend op myn gemoed: het was als hoorde ik eene stem van hier boven my toefluisteren: - Voor u knielt een engel, stort een gebed aen hare zyde; op hare blanke vleugelen zal het met het hare vermengd, voor den troon Gods ryzen, en er zal vertroosting en vrede in uw gemoed dalen.

Ik liet my stil en ongemerkt, een weinig achter de maegd op de kniën zygen, en inwendig trachtte ik te bidden. Nauwelyks was ik begonnen, toen de stemme der maegd zacht lispelde.

- Heere, wees myn vader genadig; overlaed hem niet, noch met uwe kastydingen, noch met uwe gram-

schap. Hy kon zich eenigen tyd door de wereld laten verleiden en bedriegen, maer zyne oogen zullen zich welhaest openen voor het licht, en hy zal u dan eeren, dienen en beminnen: dit is myne vaste hoop en overtuiging, o Heer!

Zoo uwe geeselroede treffen moet, sla my tot den bloede, o Heer, doch spaer hem, die de bron myns levens is, en die myne moeder op aerde bemind heeft!

Schik alles ten beste, o Heer, opdat myn vader toch niet verloren ga, en als de man, wien ik myne liefde geschonken had, zal ik u al de dagen myns levens toewyden.

In den hemel, hoop ik, zal deze aen myne liefde worden teruggegeven, getooid met den stralenkrans der gelukzaligen, maer hoe groot zou de droefheid myner moeder niet zyn, o Heer, zoo myn vader haer in uw ryk van glorie niet vervoegen kwam?

- Maria! myn engel! weende ik, en stak bevend de handen vooruit: een nevel overtrok myn oog, en ik zag noch gevoelde niets meer.

Eenige oogenblikken later opende ik den blik in de armen myner dochter, die my met de zoetste en teederste namen noemde.

Nu eerst kon ik myn boezem lucht geven, en myne smart uitstorten.

- Ach! myn braef kind, gy evenbeeld uwer goede moeder, kreet ik bitter, beschaemd zou ik moeten zyn, om onder uw oog te verschynen, maer eer de schaemteblos myne wangen kan kleuren, hebt gy dien reeds door uwe zoenen van kinderlyke liefde weggekust! Wat schynt my myne ziel toch leelyk en duister, nevens uwe pure en heldere! Gy, gy bidt voor myn eeuwig welzyn en geluk, daer ik al uw heil op aerde verwoest heb! Gy weet nog niet alles, myn kind. Ik ben op verre na niet ryk meer, en de man, dien ik tot uw echtgenoot bestemde, wil de hand der dochter van den nyveraer niet meer, die een groot deel zyner fortuin verloren heeft.

- God zy gedankt! riep zy in blydschap uit, ik ben dus vry!

- Myn kind vervolgde ik, ik geloof het regt niet meer te hebben, u eene gedragslyn voor te schryven: handel volgens de inspraek van uw geweten! Ach! zoo ik u maer vroeger begrepen had, zoo ik slechts gehoor had gegeven aen myn innig gevoel en vaderlyke liefde, wat zouden wy thans gelukkig zyn! Ik hadde den haet myner beste werklieden niet op my getrokken, die allen myn gesticht verlieten. Freê-altyd-wys als myn schoonzoon, aen het hoofd der werkzaemheden gesteld, zou middelen hebben gevonden, om alle moeijelykheden en krississen te doorworstelen. In onzen huislyken kring, aen den

haerd vereenigd, en daer de ydelheid der wereld vergetende, hadden wy een voorsmaek van het heil des hemels genoten! Ach! wat ongelukken heb ik ons berokkend! Heere, vergeef het my: ik wist niet wat ik deed!...

Hier verstikten de tranen myne woorden; ik sloeg de handen aen het hoofd, en vierde den vryen teugel aen myne droefheid.

- Vader, troostte myne dochter met hare zuivere engelenstem, matig uwe smart, ween toch niet om my: ik onderwerpe my aen myn lot, en ja, zelfs met blydschap en genoegen, zal ik de taek vervullen, waertoe pligt my roept, en waerdoor ik hem, dien ik de zuiverste liefde toedroeg, slechts bewyzen kan, dat ik zyner waerdig ben.

- En welk is die taek, myn kind?

- Vader, vervolgde zy, aen hare stem meer en meer klem gevende, er zyn zuivere maegden, engelen op aerde, die te midden weelde en overvloed opgekweekt, alle levensgemakken genietende, evenwel aen eer en grootheid, aen pracht en rykdom vaerwel zeggen, om de voorzienigheid te worden, van al wie lydt, wie arm en ellendig is. Zy leggen hunne kleederen af, van fluweel en zyde, en trekken een kleed aen van grof linnen. Met de handen, welke eens gouden armbanden, en diamanten ringen tooi-

den, en die zy slechts moesten opheffen om te gebieden, verzorgen zy de arme zieken, zuiveren hunne wonden; wasschen en reinigen hen; bereiden hun voedsel en geneesmiddelen. Hunne zachte stemmen, die voorheen de nieuwste arias en romancen aenhieven, gebruiken zy thans om al wie lydt en ontbeert, te troosten met de zoetste woorden van geloof, hoop en liefde. Zy vreezen noch pest, noch besmetting. Geheel zelfopoffering zynde, verduren zy alles. Des daegs werken zy zonder verpoozing, en waken nog een gedeelte van den nacht. Zy leven gedurig te midden de pynelykste klaegtoonen, aen de schrikkelykste smarten ontrukt. Alle dagen zien zy de dood menschen uit het leven rukken, en moeten zy lyken, dikwyls wreed misvormd, en de walgelykste geuren uitwerpende, het doodskleed aentrekken. Zy overwinnen echter alle vrees, alle kleingeestigheid en tegenzin, en volbrengen eene taek die de armste menschen zich niet zouden laten opleggen. En alles verrigten zy zonder morren, met de teederste liefde, het zuiverste genoegen, en de innigste zelfvoldoening. Zulke gasthuisnonnen noemt men *zusters van liefde*. Vader, ik verlang eene zuster van liefde te worden!

- En my, my alleen in de wereld laten! sprak ik verwytend.
- Vader ik ben uw gehoorzaem kind, antwoordde zy

zacht, ik zal niets aengaen zonder uwe toestemming, uw wil zal geschieden: beschik over my!

Die engelachtige onderwerping trof my diep: ik bedacht my eenige oogenblikken, en toen riep ik uit:

- Maria, myn eenig kind, engel op aerde, volg uw roep: alle zelfzucht van my! Het is wel regtvaerdig, dat ik een deel van het lyden drage, waervan ik alleen de schuld ben. Het ware eene misdaed voor my, zoo ik u aen God, aen uw pligt en aen het lydende menschdom betwisten dorst. Ga in vrede myn kind, en vergeet uw vader in uwe gebeden niet.

Ach! wat zuivere vreugde bragten die woorden op haer gelaet, wat engelenlach op hare lippen: zy wierp zich aen myn hart, en kuste my de handen van dankbaerheid en erkentenis!

Het zoenoffer was volbragt, de goede geest had gezegepraeld. Myne dochter was voor my verloren, en echter gevoelde ik my nu meer met myn zelven bevredigd: nu toch was ik sterk geweest, om myn pligt te volbrengen. Ik vereffende myne zaken: alle schulden betaeld, bleef er my nog eene redelyke fortuin over: ik deelde die met myne dochter. Zy begaf zich met haer deel in een gasthuis, waer zy haer proeftyd van zuster van liefde wilde aenvangen, en ik ben hier in dit dorp, een landgoedje komen bewoonen, waer ik myne dagen eindigen wil.

Maer ach! priester Gods, vergeef het my, dat ik my nog aen myn droevig en eenzaem lot nog niet gewennen kan. Het is toch zoo verlaten in de eenzaemheid! Dikwyls ween ik, ach, somtyds mor ik tegen de Voorzienigheid, zonder te denken, dat ik myn ongeluk en myne verlatenis aen myn vorig zondig gedrag moet toeschryven. Ach! er ontbreekt my troost!

Hier eindigde Mynheer Van der Hoeve zyn verhael, dat ik met de grootste belangstelling aenhoord had; na het uitspreken zyner laetste woorden, zakte het hoofd hem in weemoed op de hygende borst.

- Mynheer, beloofde ik, troost zal er u thans geworden, voor zooveel myn zwak vermogen hiertoe in staet is. Ik love God, die ons naby elkander brengt, om op dezelfde plaets ons leven te eindigen. De tyd zal uwe smarten lenigen, en uw lot dragelyk maken, zoo gy uwe dagen doorbrengen wilt, in het verrigten van goede werken, in de overdenking en het gebed, en zoo gy telkens er u eenige droefheid of verzoeking overkomt, my het genoegen wil verschaffen, om my te komen bezoeken, of my by u te ontbieden. Nu, mynheer Van der Hoeve, roept de klok my ter kerk, om mis te lezen; tot wederziens dus.

Mynheer Van der Hoeve nam afscheid met de woorden:

Ach! ik wist het wel, mynheer de pastor, dat ik niet te vergeefs aen uwe deur zou hebben geklopt!

XV.

Zy is zuster van liefde geworden! God myn voorgevoel had my dus niet bedrogen! Zy ook zou den moed gehad hebben, om zich boven haer ongeluk te verheffen, en aen de wereld een voorbeeld te geven, wat zielengrootheid vermag!

O Heer, zend my thans beproevingen over, doet my zwoegen in het zweet myns aenschyns, leg my de grootste verpligtingen op, eisch myn hartebloed; in de grootste onderwerping zal ik u dit alles opdragen, o Heer, en myn offer zal nog gering zyn, in vergelyking van datgene der zuivere maegd, die zuster van liefde wordt.

O menschen, vergeet een oogenblik uwe ydelheden, en werpt eens een blik op die engelen onder u, die schoon op aerde levende, echter reeds den Hemel toebehooren!

Wat zyn zy! en wat zyt gy!

Zy zyn de ware menschenliefde. Al wie lydt en hulpe behoeft is hun lief en wellekom. Niemand verstooten noch versmaden zy. Voor hen is de gansche wereld slechts één huisgezin, bewoond door kinderen van denzelfden vader. Overal noemen zy de menschen hunne broeders; zy erkennen slechts één vaderland: het eeuwig ryk van hierboven.

Slechts eéne gedachte bezielt hen in den ganschen loop van hun leven van zelfopoffering: goed doen, in den naem en ter eere van God!

En zulk een engel wordt gy thans, Maria!

O menschen, hoeveel jaren zal de tyd nog mogen aenstippen, voor aleer gy in volmaektheid, die engelen, welke zich uwe zusters van liefde noemen, zult naby streven?

Gy vereert oorlogshelden, staetsmannen, kunstoefenaers en dichters, als wezens van ongemeene geesteskracht, vastheid van wil en karakter, of verstandsontwikkeling, en wat hulde bewyst gy aen die maegden, blyken gevende van de grootste overwinning op zich zelven, in het verzaken van alle eigenbelang, die niets voor zich eischen, en anderen alles schenken en uitdeelen, wat zy bezitten: aerdsche goederen en hemelsche liefde?

Ach! hun bestaen wordt slechts opgemerkt, van wie hunne hulp noodig hebben; en hoevelen vergeten hun niet, van het oogenblik, dat zy weder hunne hulp ontberen kunnen?

Maer dit willen en wenschen zy. Hoe meer hunne daden onopgemerkt worden, hoe meer onverschilligheid hen bejegend, hoe grooter de verdienste is in de volharding van het liefdewerk.

Ach! zoo het geloof, de hoop op een beter leven, zoo

de godsdienst, tot zooveel zelfopoffering en menschenliefde kan doen besluiten, wat zyn zy te beklagen, die het bestaen der godheid durven in twyfel trekken, en aen den niet willen doen gelooven!

Zulke gedachten welden in my op, toen ik my weder alleen in myne pastory bevond, en het gebeurde in myn geest te binnen riep. Meerdere denkbeelden zouden zich nog gevormd hebben, hadde een gebons op de deur der pastory, my niet verpligt, die voor de zich nieuw aenmeldende te gaen openen.

Het was weder eene oude kennis: Rieka, de kamermeid van mejuffer Van der Hoeve. Zy groette zeer bedeesd, en dorst nauwernood de oogen tot my opslaen. Om die schroomvalligheid te doen verdwynen, sprak ik haer glimlachend aen.

- Wees welgekomen, goede Rieka, al myne oude kennissen, zullen my dus komen bezoeken? O, gy doet wel my niet vergeten te hebben!

Mynheer de pastor, sprak zy, door die vriendelyke woorden meer op haer gemak gesteld, ik kome tot u, niet als eene oude kennis tot eene kennis, om een bezoek af te leggen, maer als eene arme verlatene op de wereld, om u te smeeken, haer waerdig te achten uwe dienstmeid te worden. Sedert wy elkander voor de laetste mael hebben gezien, is er eene groote verandering in myn

lot ontstaen. De my twee dierbaerste wezens op aerde zyn my door den dood ontrukt: myne moeder en myn verloofde. Mejuffer Van der Hoeve, in wier dienst ik my zoo gelukkig gevoelde, omdat zy my als eene zuster, met zachtheid en liefde behandelde, heeft thans myne dienst niet meer noodig: zy zelve is de nederigste aller dienstmaegden geworden. Ach! nu zy allen, wie ik innig lief had, voor my niet meer zyn, nu er my niets meer aen de wereld boeit, zou ik het overige myner dagen willen eindigen in godvruchtige oefeningen, en in een altyd weldoen, opdat de Heer in zyne genade my eens de verdienste zou toekennen, om te mogen vereenigd zyn aen hen, van wie hy my thans gescheiden heeft. Ach, mynheer de pastor, laet my uwe dienstmaegd worden, en doende wat gy my bevelen zult, twyfel ik er geenzins aen, of ik zal zonder wankelen, den weg der eeuwige zaligheid bewandelen.

Hier zweeg de arme dienstmeid, en waegde het een blik op my te werpen, waerin zooveel smeeken lag, dat ik tot in de ziele bewogen werd.

- Rieka, vroeg ik, in de dienst van mejuffer Van der Hoeve, moogt gy u voeden met keurige en lekkere spyzen, zult gy u kunnen vergenoegen met de eenvoudige spyzen, waermede ik tot hiertoe myne lichaemskrachten sterkte? Brood en aerdappelen, met een weinig

vleesch of visch? Een melkpap, of een weinigje vleeschsoep? Dit at ik, toen ik een nederig werkman was, en ik bevond er my altyd wel mede: het smaekte my steeds goed en ik bleef sterk en gezond. Zulks zullen myne spyzen blyven, al de dagen myns levens. Myn drank was water, koffy, en somtyds een glas bier: in wyn vond ik nooit smaek, omdat ik dien drank niet gewoon was. Ik wil my nu ook dien drank niet meer gewoon maken, omdat hy hier te lande te veel geld kost, en ik hier met geld, zooveel arme menschen zal kunnen ter hulp komen. Wat myn eten en drinken betreft, wil ik dus niets aen myne levenswyze veranderen: ik zou het als eene zonde aenzien, zoo ik thans daerin de streeling van den smaek, en de kitteling van het verhemelte, al ydel zingenot, raedplegen moest.

Het zal my een geluk zyn, zoo ik het stichtend voorbeeld van een priester Gods volgen mag, was het antwoord der dienstmeid.

- En de arbeid, Rieka, zal die boven uwe krachten niet zyn? Zult gy ook den moed hebben, om my hierin na te volgen? Zult gy als ik, vroeg in den morgen kunnen opstaen? My volgen in de stulp der armoede, om er het lyden en de ellende op te zoeken? En na ik de ziel van een arme zieke heb gereinigd, zult gy my helpen zyn zwak en bezeerd lichaem zuiveren? Zult gy met liefde

en medelyden ontvangen, al wie in de pastory zyn nood klagen komt? Zult gy met zorg alles verzamelen, wat wy ontberen kunnen, als het deel dat de armen toebehoort? Zult gy alles kunnen verduren zonder morren, zwoegen en vermoeijenis, in de hevigste hitte, als in de strengste koude?

- Nog meer: alles! alles! riep zy uit, in de grootste overtuiging.

- Welnu, sprak ik, dan zyt gy de dienstmeid, die een nederige pastor als ik, behoeft.

Nooit zag ik meer genoegen op een menschelyk gelaet stralen: de arme Rieka, had zich op de kniën geworpen, om my dus te bedanken, zoo ik het haer niet belet hadde. Ik mogt dat rein genoegen vergelyken, aen de vreugde van een stervenden mensch, dien een engel de poort des hemels toont, welke hem geopend wordt, en waer men zyne ziele beidt.

Die dag eindigde tot myne innigste voldoening, en ik bedankte den Heer, omdat hy een wezen tot my had gezonden, dat my begreep, en gewillig een deel van den last dragen zoude, welke ik my op de schouderen torschen wilde.

Beminde lezer, ons verhael is geëindigd, doch thans zult gy zeker vragen: leeft die goede herder nog? En

die brave zuster van liefde? Waer zyn beide te vinden? In den Hemel, lieve lezer; beide zyn over weinige jaren gestorven, en bezitten reeds het loon hunner deugden. Zie hier het laetste schrift van den deugdzamen dorpspastor zelven dat u zal melden hoe zy den dood vonden.

> De typhus woedt hevig in de omstreken. O God! bescherm myne kudde van die gevreesde kwael! Laet de vrouwen hunne echtgenooten behouden, of zy worden bedrukte weduwen; laet de kinderen aen hunne ouders, of het zullen arme weezen zyn! Zoo gy een zoenoffer vergt, sla my, o Heer, maer my alleen. My boeit op de wereld noch vrouw, noch kinderen! Wel zal een vader en eene moeder op myn graf tranen storten, maer zy kunnen myne hulp ontberen; zy zullen zich troosten en zeggen: Onze zoon is in den hemel, en daer bidt hy voor ons. Wel kan er eene zuivere maegdenziel my gedenken, doch hare gedachte zal zyn: hy is my voorgegaen, en wacht my hierboven. En die troostende gedachte zal haer in het goede versterken, om U meer en meer waerdig te worden, o God van goedheid!...
> Helaes! myne bede was vruchteloos; maer de wille Gods geschiede, en zyn naem zy gebenedyd door alle eeuwen!
> De typhus heerscht ook op myn geestelyk gebied: de aerde bedekt reeds eenigen zyner slagtoffers; menige anderen liggen op het krankbed. Ach! kon ik my thans maer verhonderdvoudigen: kon ik my ter gelykertyd maer aen het bed van allen bevinden; overal troosten en helpen met raed en daed!
> Ik doe wat ik kan: er zyn geene nachten meer voor my, want ik ken geene rusturen meer: ik vlugt den slaep, en dwing myn lichaem tot een onophoudelyk waken en werken. En echter kan ik myn pligt niet volbrengen; er zyn armen, die ik niet meer helpen kan; zieken,

die ik niet meer bezoeken kan; ongelukkigen, voor wie ik geene leniging meer weet!
Ik bezit niets meer: myne muren zyn naekt, myne kleederkas is ydel, myne beurs en provisiekelder ledig!
Ik heb Rieka met een brief naer het gasthuis gezonden, waerin mejuffer Van der Hoeve, die men thans zuster Klara noemt, zich aen het lydende menschdom heeft toegewyd. Ach! zoo men my eenige zusters van liefde zond, met de noodige hulp om myne arme zieken te verzorgen!
De hulp is my geworden! Dry zusters van liefde en een priester zyn my tot onderstand toegekomen. Onder deze bevindt zich zuster Klara. Zy de eerste bood zich aen, om het gevaer der gevreesde ziekte te trotseren, en de dood in het aengezicht te zien. Ach! er is niets op aerde, hoe gevaerlyk en schrikverwekkend ook, dat aen die engelen onder de menschen eenige vrees inboezemen kan! Hoe sterk worden zy toch, die vast op God betrouwen!
Waertoe teedere maegden in staet zyn! Ik droeg een zieke het heilig sakrament, zyn laetsten reispenning voor de eeuwigheid. Zuster Klara verzorgde hem. Het was een arme vader des huisgezins: hy bezat eene vrouw en vyf kleine kinderen: ook de vrouw was ziekelyk. Reeds acht dagen bevond zuster Klara zich daer te midden de ellende, en verliet slechts by stonden de wooning, om andere zieken hulp en troost te dragen. Zy had den huisraed gereinigd en gekuischt, dagelyks kleedde en waschte zy de kinderen; troostte de ziekelyke vrouw, en was daerby aendachtig op de minste wenken van den zieken man, om die te voorkomen en te vervullen. Ach! al de liefde eener moeder voor echtgenoot en kinderen; al de liefde eener dochter voor ouders, eener zuster voor zusters en broeders; eener dienstmaegd voor weldoeners; al die liefden, hoe zuiver ook van oorsprong en gevoel, zouden die hemelsche liefde niet hebben kunnen evenaren, waermede zy zich aen die wezens toewydde en alles omvatte. Lastig was de zieke, als zieken veeltyds zyn, maer hy mogt haer mishandelen, hare onophoudelyke zorg met scheldwoor-

den beloonen, in de hevigheid zyner ziekte haer met geweld van zich stooten: zy verdroeg alles met de meeste verduldigheid, gelaten en onderworpen als eene slavin maer zyn kon. In zulk een staet levende, ontviel er haer echter geen enkel woord van knorren noch misnoegen, geen enkelen klaegtoon; neen, zy onderhield gedurig het huisgezin over een God van goedheid en liefde, over den weinigen tyd, dien wy op aerde hebben door te brengen, waer alles weldra een einde neemt, rykdom en geluk, als armoede en ellende, en over de eeuwigheid des Hemels, waer wy allen eens zullen gelukkig zyn, zoo wy leven in de vrees des Heeren.

Getuige zulk eener groote zelfopoffering zynde, kon ik my niet onthouden uit te roepen:
- Ach! zuster Klara, zooveel toch vergt God van den zwakken mensch niet!
- Ik wil doen wat ik kan, was haer antwoord. Ach! kende God ons gelyke verdiensten toe!
- Vader van goedheid! bad ik, de handen ten hemel heffende, gun ons eene en dezelfde plaets in de glorie uws aenschyns; zoo mogelyk, vul het te kort van den eene door het te veel van den anderen aen; maer schei ons hierboven niet!
- Verhoor die bede, o Heer, klonk de harpentoon harer stemme my na. Ach! zy ook ligt op het ziekbed! Is zy dus bestemd, om het slagt-offer harer zelfopoffering te worden?
O God! wat doet gy...
Vergiffenis, o Heer, een misdadig gevoel drong in myn boezem: omdat het u belieft haer de eerste tot u te roepen, zou ik u beschuldigen? Verre van my zulke gedachte!
Zuster Klara, zuiver beminde engel myner ziele, gy hebt de zaligheid verdiend, vroeger dan ik: ik mor niet; uwe ziel uit haer stoffelyk hulsel losgebroken, gaet opklimmen tot haren oorsprong, tot de bron van alle licht en waerheid. Rys op, maer verhef u slechts, beladen met het gewigt van dezen, myn laetsten zucht: Vergeet my niet: bid voor my!

Ik heb hare laetste oogenblikken by gewoond. Haer vader lag geknield by haer bed, hield eene harer handen in de zyne gekneld, besproeide die met tranen, en riep uit, aen de hevigste droefheid ter prooi:
- Vergiffenis, o vergiffenis toch, myne dochter, myn kind! ik heb uw ongeluk bewerkt op aerde; alles wat gebeurde is myne schuld, myne éénige schuld! - En zy antwoordde zoet en zacht:
- Ach, beminde vader, ween niet om my; ik ben nog nooit gelukkiger geweest dan op dit oogenblik: ik heb u niets te vergeven, want wat gy deed, dacht gy voor myn geluk te doen. - Vergeef gy my alles, wat ik jegens u kan gezondigd hebben, in een vaderlyken zegen!
En zoo sprekende, zweefde een hemelsche lach der ziele op hare lippen. Het lichaem was zwak en afgemat, maer de ziel zag reeds den Hemel in het verschiet.
En my reikte zy de andere hand, die zy nog vry had, en hernam: - Freê-altyd-wys, de gedachte aen u, was myne grootste sterkte. Meer dan een gewoon mensch zynde, schitterdet gy uit door grootmoedigheid en zielenadel. Van verre heb ik getracht u na te volgen. Ik beminde u vurig, zoo vurig als de vrouw beminnen kan: ach! als eene vrouw was ik ook zwak! Waert ge kleingeestig geweest, haddet gy u geworpen in den kolk der vertwyfeling en der wanhoop, wat droevig lot zou het onze kunnen geworden zyn? - Myne loopbaen is ten einde: de dood staet voor my, doch ik begroet haer met vreugde en blydschap, want ik heb de overtuiging, dat myn leven niet nutteloos is ten einde geloopen. Ik sterve getroost, want ik heb de verzekering, dat het menschdom vooruitgaet op den weg der broederliefde. Als zuster van liefde was ik in aenraking met al de standen der maetschappy, en in alle standen heb ik menschen aengetroffen, die het goede wilden en verlangden, aenmoedigden en uitoefenden. Wacht nog een zeker getal jaren, en overal zal men schuilplaetsen aentreffen voor het lyden, het ongeluk en de ellende; de liefdadigheid zal op de breedste schael worden uitgeoefend, en deugd en zielenadel alleen onderscheid tusschen de menschen maken! Vader, vaerwel;... priester Gods, vaerwel;... ik wacht u!...

Zulke woorden sprak zy op haer sterfbed: nog luisterden wy naer hare stem, toen haer mond zich niet meer bewoog, en hare reine ziel reeds lang ten Hemel getogen was. Wy konden het lyk niet verlaten, want het bleef ons toelachen als een vriend, wie ons byzyn welkom is, en ons by zich tracht te houden: de blanke ziel had op de stof dien indruk gelaten!
Wy voelden eene behoefte om te bidden, en wy baden. Ach! wy hadden zeker meer de gebeden der zalige by God noodig, dan zy de onze, - maer het gebed verligtte ons gemoed en bevredigde ons.
Ik wacht u! Zulks was haer laetste woord. Ik geloof dat zy niet lang zal moeten wachten.
Myn hoofd gloeit en wordt zwaer: de eerste kenteekenen der ziekte grypen my aen. O Heer! verhoor nu myne bede; zoo ik sterve, dat ik toch het laetste slagtoffer der ziekte zy!
Ach! vader, moeder, waert gy toch hier om my de oogen toe te luiken!...
God! daer zyn zy! Ginds komen zy de baen op, die naer de pastory leidt!
Ach! ik mag die my zoo dierbare wezens nog op aerde zien, in hunne armen sterven! Heb dank, voor zooveel goedheid, God!

Hier eindigt het schrift van den vromen herder, doch wat hier volgt, vernamen wy zelf uit den mond van zyn vader, den ouden braven metsersknaep, met wien wy ten huize van onzen vriend H.I.M hebben kennis gemaekt.

De eerwaerde dorpspastor lag op het ziekbed neder: het gansche dorp was in wee en rouw gedompeld: ach! allen vreesden een beminden vader te verliezen, het voorbeeld aller deugden.
Van vroeg in den morgen, tot laet in den avond, stroomden de vrome dorpelingen ter kerke. Arm en ryk, jong en oud, allen stuerden een gebed ten Hooge, om toch hem te mogen behouden, die als de Voorzienigheid van allen was; die door het prediken der christe-

lyke liefde, door het magtig woord: *kinderen, bemint elkander*, geluk en vrede had doen heerschen, in de hut der armoede, als in het kasteel van den rykdom.
Vergeefs was de bede: hy stierf. God wilde hem niet langer den stralenkrans der zaligheid onttrekken, en ook, bad in den hemel niet verlangend de zuiverste maegdenziel om hem?
Zacht en stil verliet hy het leven; geene lichaemspynen schenen hem te martelen, en schoone droomen kwamen zyn geest verblyden.
Eens, uit een zachten slaep ontwakende, sprak hy glimlachend tot zyne ouders, die zyn ziekbed niet verlieten.
- Ik zag daer al de menschen op aerde, volgens de wet Gods levende, en elkander beminnende als broeders: het menschdom had zyne volmaking bereikt. Eensklaps opende zich de Hemel; alles werd licht en gloed, en de stemme van de Godheid klonk: Er is geene aerde meer; voortaen zullen er slechts Hemelen zyn; kinderen der menschen, gy zyt my in alles waerdig geworden: doet uwe intrede in myn ryk!
Die droom vervult my met hoop voor de toekomst: o, het menschdom is gered, en zal immer vooruit streven op de baen van het goede: het menschelyk harte zal beter en beter worden: ik twyfel er niet aen!
Zyn laetste droom, die een weinig zynen dood voorafging, drukte hy uit op de volgende wys:
- Ach! ik heb daer zuster Klara gezien: zy daelde uit het blauw azuer van hierboven, op eene wolk van licht, door spelende engelen zachtjes onder haer gehouden. Zy droeg een sneeuwwit kleed, waerop glinsterende starren blonken; een krans van stralen verlichtte haer edel maegdenhoofd; eene kroon van witte roozen, lag op hare zyden hairlokken: met zalige vreugde lachte zy my toe, naderde en wenkte my.....
Die woorden gesproken hebbende, bleef hy verscheidene oogenblikken, als door een hemelsch verschynsel getroffen, den Hemel aenstaren; dan eensklaps glimlachte hy, stak de hand uit, riep haestig: vader, moeder, vaerwel, tot in het hemelryk, blikte nogmaels omhoog, en lispelde zacht: Maria, ik kom!

Met die woorden was de ziel van den vrome, uit de stof opgerezen, om het ryk der eeuwige zaligheid in te treden.
Wy zullen de droefheid der arme dorpelingen niet beschryven, by het vernemen, dat hun goede herder in den Heer was ontslapen: enkel zullen wy aenstippen, dat, toen hy begraven werd, allen zyn lyk volgden, by zyn graf nederknielden, en daer lang en vurig bleven bidden: zy deden een steen op zyn graf leggen, en daerop in groote letteren beitelen:
HY BEMINDE ONS ALLEN, EN WILDE DAT WY ALLEN ELKANDER BEMINDEN.

Dit was een eenvoudig gedenkteeken, maer sprak toch meer tot het hart, dan vele groole en prachtige gedenkzuilen.
De dorpspastor en zuster Klara liggen nevens elkander op hetzelfde kerkhof begraven. Op het graf van de laetste heeft mynheer Van der Hoeve een steen doen plaetsen, waerop men leest:
HAER EIGEN GELUK WAS OP AERDE VERNIETIGD, EN DAEROM WILDE ZY ALLE ANDERE MENSCHEN OP AERDE GELUKKIG MAKEN.
De grafmaker van het dorp overleed insgelyks aen den typhus. Mynheer Van der Hoeve zorgt voor het onderhoud zyner weduwe en kinderen, en is zyn opvolger geworden. Hy wil onder de levenden niet meer leven, maer zyne dagen in de godsvrucht en het gebed eindigen by zyne lieve dooden: daerom werd hy grafmaker. Hy plant en verzorgt gewassen en bloemen op hun graf, en bevrydt het voor alle ontheiliging. In dit werk wordt hy bygestaen door Rieka, die by hem inwoont, en met wie hy zich gaerne over de deugden der afgestorvenen onderhoudt.
De ouders van den goeden dorpspastor woonen heden nog te Gent, in hun klein huisje, doch gaen alle maenden het graf van hun edelen en braven zoon bezoeken om er een traen te storten, zich zyner te herinneren, en eene bede tot den Almogende op te sturen.

EINDE.